

ORIZONT

REVISTĂ A UNIUNII
SCRIITORILOR DIN
ROMÂNIA

SERIE NOUĂ, 32 PAGINI

19 APRILIE 2011

NR. 4 (1543),

ANUL XXIII

1 LEU

Editată în colaborare cu
Centrul pentru Dialog
Multicultural "Orizont"

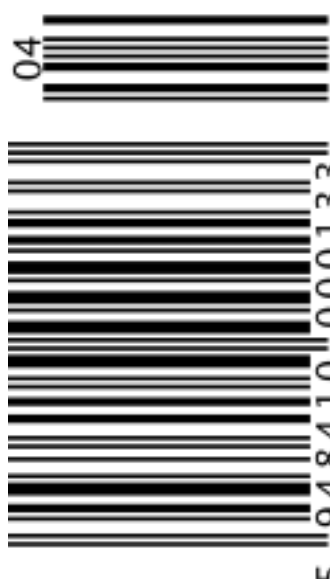
4

www.revistaorizont.ro

CIORAN 100 DE ANI DE INSOMNIE

4-9

INEDIT: CIORAN DESPRE MIRCEA ELIADE

4-5

UN AVENTURIER NEMIȘCAT
DE LIVIUS CIOCARLIE

8

MARELE VAGABOND AL UNEI METAFIZICI
IMBATRÂNITE
DE VLADIMIR TISMĂNEANU

9

DOUĂ ESEURI: NEBUNIA ȘI IMAGINEA EVREILOR
DE CIPRIAN VÂLCAN

6-7

open art
Timișoara Open Art City

PROIECT REALIZAT
CU SPRIJINUL PRIMĂRIEI
MUNICIPIULUI
TIMIȘOARA ȘI AL
CONSILIULUI LOCAL
TIMIȘOARA, ÎN CADRUL
CONCEPTULUI
TIMIȘOARA
OPEN ART CITY
(TIMIȘOARA - ORAȘ
DEȘCHIS AL ARTELOR)

VENIND DINSPRE NORD

CORNEL UNGUREANU

TREI CRITICI DE DIRECȚIE

Există în literatura română de azi un triumphi "magic": Nicolae Manolescu, Mircea Martin, Ion Pop. Sunt critici literari care au condus cenacluri, au format scriitori importanți, au dat liber unor direcții culturale, au scris cărți fundamentale despre literatura română de azi, au condus publicații definitorii pentru devenirea și impasurile scrisului contemporan. Dacă este să scriem despre Ion Pop – și despre el trebuie să scriem astăzi, fiindcă e ultimul dintre cei trei care atinge cele șapte decenii – să scriem că a început ca poet și își trăiește vocația de poet. Poate chiar în război cu cărțile de veghe. Bine zicea Gheorghe Grigurcu: "Poezia sa e intențional antilivrescă. Biblioteca și catedra apar contrabalansate de tendința unei eliberări, de o respirație sufletească spontană, de o, am zice, gimnastică a spiritului ce-și extinde musculatura după îndelung păstratele poziții fixe, inconfortabile, la care s-a supus. Sătul de carte, poetul își ia față de ea distanța unei deriziuni". Observații subtile, care ne obligă să scriem că numita "contrabalansare" e plină de tandrețe: nu-i războinică, resentimentară, hrănită din furii lirice acute. Numi amintesc de vreun pamflet, de vreo negație arborescentă scrisă/rostită de Ion Pop.

Poate că ar trebui să nuanțăm: "intenționalul" numit mai sus, apelând la una dintre poeziile din volumul de debut al poetului, **Albastru care rămâne**: "De-acum cerul se va lăsa mai jos./ vom intra iarăși din vârful din nord/ ce cutreieră vechile lăzi de zestre/ rupând fâșii din hainele de nuntă ale bătrânilor./ bandajându-le negrele răni mai noi". Și, în final: "Mai repede-o să moară această parte a noastră/ și dintre toate va fi cea mai vie/ vom fi asemenea unei mănăstiri zăgăvite/ce mai păstrează chipuri doar pe ceilalți pereți//Pe-acesta va rămâne doar albastrul/platoșa noastră dăruită, smulsa./ rugată-n preajma vântului din nord".

Pozițiile inconfortabile nu sunt doar cele care îl confiscă în interiorul bibliotecii, sunt cele care îl îndepărtează de acel "nord al bătrânilor". Poetul a plecat de acasă, din acel Maramureș al unei fabuloase geografii, într-o cetate a cărților. Recapitulările de la începutul anilor șazeci, cu adversitățile numite de critic, se liniștesc mai târziu. Se liniștesc, după ce profesorul și-a scris cărțile despre poezie și despre poeți, despre admirabilii cu care s-a întâlnit el, cititorul de poezie. După ce le-a citit literele despre viață și trecere. **Litere și albine** e un admirabil poem al inocenței, al scrisului și al împăcărilor. Iată imaginea învățăcelului: "Adolescent, licean, în zile însoțite de mai/ întors de la oraș în livada bunicilor/ obișnuim să mă urc /într-un măr înflorit./ cu o carte în mână. Și să las se-amestece/ /printre plenuri de aur/Litere și albine./ Alcătuiau/ în jurul meu un cerc în care/ nu mai știam/ al cui e zumzetul, a cui lumina/ /Iar eu eram exact în centru lui". Și: "Acum, când mărunț e demult cenușă/și când în loc/ de-albine și grăunțe de polenuri/îmi zumzăie în jur numai globule, / biete scânteie sărind/ din propriul meu sânge./eu tot în centru sunt și plin de-auzuri./Chiar dacă nu mai e timp//cutez, totuși / să spun că le ascult./ .../Ca de un centru risipit/în pulberi de lumină./abia mai pâlpâind, și-ntr-un târziu,/

de-atâta luminoasă osteneală / uitând încet, uitându-se în toate/în aur tot și pentru totdeauna."

Cred că "întoarcerea în casa bunicilor" poate fi descoperită și în unele recenzii în care "întoarcerea" are alte echivalențe: "Ioan Es. Pop și-a intitulat prima carte de versuri, apărută în 1994, **Ieșirea**. Ar fi putut să renunțe, pentru a extinde aria de rezonanță a acestei formule inaugurale, la numele cunoscutului sat maramureșan, altminteri reputat pentru o anume valoare emblematică de conservator al sănătoaselor tradiții rurale devenit, ca atare, un reper turistic.[...] Programul generației ce-și vrea poezia impregnată de biografie se va fi regăsind și aici, însă lectura puternice, tulburătoare cărți invită gândul să se deschidă și spre un orizont cumva "metafizic": acest spațiu are toate datele unui loc al damnării, în care accidentul biografic devine revelator pentru condiția, teribilă în banalitatea datelor sale, a omului comun". "Întors de la oraș în orașul bunicilor" rămâne, în această epocă a fragmentării, a deconstructivismului, un semn al opțiunilor cărturarului ardelean.

INTERVAL. UN TIMP AL BIBLIOTECII

Așadar, consecvența criticului – a istoricului literar – mi se pare greu de echivalat în scrisul de azi. Primul volum de critică, **Avangardismul poetic românesc** (1969) e un nou fel de a înțelege întregul literaturii române, în a doua jumătate a secolului XX. Cel care vrea să scrie o istorie a literaturii române, scria G. Călinescu la începutul anilor treizeci, trebuie să înceapă de la Eminescu. Cel care vrea, în a doua jumătate a secolului XX, să scrie o istorie a poeziei românești, trebuie să înceapă de la avangardă, sugerează Ion Pop. Globalizarea are imperativele sale. Treptele necesare către înțelesurile poeziei "de azi" sunt Nichita Stănescu (cartea lui Ion Pop **Nichita Stănescu: spațiul și măștile poeziei** rămâne un reper) și Lucian Blaga (**Lucian Blaga. Universul liric**) fac parte nu numai dintr-un proiect coerent, ci dintr-o pedagogie care asigură autoritate.

Construcția culturală numită **Echinox** are un lider a cărui competență e fără fisură. Două sinteze, **Jocul poeziei** (1985) și **Avangarda în literatura română** (1990), propun o viziune nouă asupra unor scriitori și a unor direcții literare. Sunt cărțile mari ale unui critic profesionist: recapitulări, rescrieri ale unor pagini mai vechi, ele anunță o istorie a poeziei românești. Studiile publicate în ultimii ani prin reviste, cărțile consacrate lui Gellu Naum (2001), Ilarie Voronca (1993), profilurile/cronice literare din **Viață și texte** (2001), dar mai ales **Introducere în avangarda literară românească** (2007) și **Echinox. Vocile poeziei** (2008) arată că profesorul Ion Pop se apropie de finalul unei cărți decisive pentru înțelegerea scrisului românesc în secolul XX. Stilul său ardelenească "de a duce până la capăt un gând" poate fi citit nu doar în cartea consacrată **Echinox**-ului, ci și în **Dicționarul analitic de opere literare românești** (1998-2003) și în cele două volume de **Ore franceze** (1979, 2002). Într-un dialog frumos, Dora Pavel îl invită să-și amintească de anii săi parizieni. "Au fost anii unei foarte vii curiozități. Când am ajuns la Paris, între 1973-1976, eram încă tânăr,

aveam în jur de treizeci-treizeci și doi de ani.....Așa se face că l-am cunoscut pe Gaetan Picon.....". Prin intermediul lui Gaetan Picon i-a cunoscut pe cutare, pe cutare, pe cutare – pe ilustrisimii parizieni ai scrisului vremii. Cu care a stat de vorbă, ca între specialiști.

Un instrument de lucru excepțional pentru înțelegerea întregului literaturii române este **Dicționarul analitic de opere literare românești** (Coordonare și revizie științifică, Ion Pop). Universitarul urmează și aici o tradiție majoră a universității clujene.

LITERATURA UNEI GENERAȚII

Recitesc **Poezia unei generații** (1973) nu doar cu sentimentul că volumul îl leagă de un proiect cultural major – așa spune de un timp al scrisului, de un moment înalt al spiritului tânăr. **Fenomenul Echinox** numește disciplina universitară pe care doar Clujul o putea propune, ci și relația pe care liderul grupului o putea stabili. Nu știu dacă Ion Pop trăiește "într-o mansardă deloc săracă-cioasă" ca Gaetan Picon, dar cred că poetul-director a creat în grupul revistei "o atmosferă foarte intimă", cu o "tandrețe care permitea comunicarea...". Cred că ideea de comunicare între pedagogul poet și literatii de performanță ai tinerei generații, solidaritatea dintre profesor și studenți au realizat în orașul cultural un moment de referință.

După trei decenii, Ion Pop realizează, întâi, **Antologia Echinox** și apoi, **Echinox. Vocile poeziei**, studii în care se oprește asupra fiecăruia dintre cei care au ilustrat, de-a lungul timpului, "fenomenul Echinox". Partitura memorialistică nu e inflamată de nici un orgoliu; bunul simț, modestia, echilibrul, dau măsura fiecărei pagini. **Doar** este cuvântul-cheie al reducărilor: "Căci, așa cum am mai observat și așa cum s-a notat în mai multe rânduri, scrie Ion Pop, gruparea "Echinox" și-a propus de la început să asigure doar (s.n.) un spațiu de exersare a talentelor nou apărute printre tineri, mai ales studenți, fără nici o constrângere programatică".

Criticul e la zi, citește tot, și cărțile celor care au împlinit patru decenii de scris și cărțile celor foarte tineri – ale ultimului val. În primele profiluri din **Echinox. Vocile poeziei** (Dinu Flămând, Adrian Popescu, Ion Mircea) momentele confesive alternează cu judecățile profesorului: "Dinu Flămând deschidea cu versurile din **Apeiron** (1971) seria de cărți ale poezilor formați în cercul revistei **Echinox**, pe care o vor continua, în același an, Ion Mircea și Adrian Popescu. În această emblematică treime echinoxistă, în care unul din foarte tinerii confrăți anunța un mare, aproape ascetic elan purificator al ființei fascinate de figura cristalină, astrală și muzicală a lumii, iar celălalt se închina cu o umilință franciscană în fața miracolului de fiecare zi al făpturii surprinse în proaspete și fragede trăsături de acuară, Dinu Flămând propunea o altă nuanță a ceremonialului liric: pătrunsă de seve telurice mai aspre....Strămoșul încă apropiat, Lucian Blaga, își suna astfel încă de trei ori cuvântul în ecouri puternic individualizate, arhetipalul impunându-și mai devreme sau mai târziu, pecetea asupra momentului existențial".

Ceea ce nu înseamnă că amintirile nu au încărcătura lor de superlative – desigur necesare: "Trec anii, iată, și pentru poezii cei mai tineri, printre care îl așez și pe Ion Mircea, încă unul de la 47 și de la "Echinox"-ul dintâi. Înainte de a i se tipări prima carte – **Istm**, în 1971 – scrisesem și despre el ca despre alți doi-trei confrăți aflați în preajma debutului, un soi de "prefață": eram sigur, de la primele semne ale marelui său talent, că va izbândi". Și, cu aceeași modestie, o istorie a "grupului": "De autorul **Umbriei**, cartea de debut din 1971, mă leagă o emoție specială: prima lui pagină de poeme tipărite în revista studenților a apărut în numărul 2, din februarie 1969, adică cel de la care preluam conducerea **Echinoxului**, după începutul frumos și dificil marcat de colegul său, doar cu un an mai vârstnic, Eugen Uricaru.

Continuare în pagina 31

CĂRȚILE LUNII APRILIE

ORIZONT FĂRĂ LEO

ALEX LEO ȘERBAN
(1959-2011)

UNIUNEA SCRITORILOR DIN ROMÂNIA FILIALA

1 aprilie. A avut loc lansarea volumului Stelei Simon, **Lada cu zestre a amintirilor** (Editura Marineasa). Despre proza, despre memorialistica, despre prezența doamnei Stela Simon în viața literară timișoreană au vorbit Adriana Babeți, Viorel Marineasa, Virgil Feier, acad. Zeno Simon, Ion Vultur, Lucian Alexiu, Cornel Ungureanu și alții.

15 Aprilie. Centenarul Emil Cioran a fost marcat prin conferința d-lui profesor Iosif Cheie-Pantea, "Literatura română, de la Mihail Eminescu la Emil Cioran". Despre Momentul Cioran în cultura românească de azi, profesorul a purtat un amplu dialog cu cei prezenți. Cornel Ungureanu a dezvoltat, în introducerea întâlnirii, felul în care Cioran aparține culturii Europei Centrale și a insistat, între altele, asupra raporturilor dintre Weininger și Eliade. (Weininger este "evreul antisemit", a spus vorbitorul, și nu Cioran, cum nota un ziar local)

LA TOLCE VITA COASTA BOACII – NOMBRIL DU MONDE MARCEL TOLCEA

Moto: "M-am plictisit să calomniez Universul!" E.C.

În 8 aprilie a.c. s-au scurs fix 100 de ani de la nașterea lui Emil Cioran. Sceptic, insomniac, disperat, frivol, mizantrop, suicidar (ratat!), reacționar, melancolic, provocator, histrionic, nemântuit, profund, provocator, firesc paradoxal, adică Viu, Cioran a fost aristocratul providențial al culturii franceze postbelice. Fără el, Franța – stângist-republicană în metrou și aristocratică în librării și farfurie – probabil că ar fi somnolat la umbra marxizantă a unui eructat solemn cu aromă de Camembert-Bordeaux al unui Sartre sau al cine știe cărui romancier sedus de meteorologii în civil de la Moscova și Pekin. În timp ce scriu postarea asta, mă uit, cu spatele și prin ochelarii ochiului pineal, la ceea ce se cheamă, anticioranian, **Românii au talent**. Mă pregătisem să citez dintr-un text mai puțin cunoscut al lui Cioran, o *Prefață* la Joseph de Maistre, cu numele **Du Pape** (Editions du Rocher, Monaco, 1957).

"Haussant le moindre problème au niveau du paradoxe et à la dignité du scandale, maniant l'anathème avec une cruauté mêlée de ferveur, il devait créer une oeuvre riche en énormités, un système qui ne laisse pas de nous séduire et de nous exaspérer. L'ampleur et l'éloquence de ses hargnes, la passion qu'il a déployée au service des causes indéfendables, son acharnement à légitimer plus d'une injustice, sa prédilection pour la formules meurtrières, en font cet esprit outrancier qui, ne daignant pas persuader l'adversaire, l'écrase d'amblée par l'adjectif". În timp ce mă căcâi cum să traduc ceea ce scria el despre marele reacționar și antimodern, în raza pineală a apărut chiar Iulia Vîntur, echivalentul contemporan perfect al cărții pe care, fără diacritice, o să o scriu **Schimbarea la Fată a României**: vocabular de avarie, tremelo, piept generos patriotic, perfect adecvat pentru când e de ciocnit cu dușmanul. Așa că, pe mobil, trimit imediat mesajul "Emil". Fiindcă Emil a fost unul dintre puținii Români cu talent la limba franceză depresiv-expresivă. Astfel că, pentru **Précis de décomposition**, de pildă, Academia Franceză a vrut să îi dea un premiu fiindcă a apreciat că Pascal, Montaigne, la Rochefoucauld, Chamfort sau Rivarol sună prea bine în sintaxa acestui méteque din "Neantul Valah". Iar ca să fiu mai deștept, citesc din cartea Corinei Ciocârlie, **În căutarea centrului pierdut**, secvența dedicată lui.

P. S. Cândva, poate vrun profesor de țară se va învrednici să scrie, în franceză, o lucrare de grad cu titlul: **Coasta Boacii – nombril du monde. Une perspective eliaesque.**

CALENDARUL ANIVERSĂRILOR 2011 APRILIE

- 1 aprilie 1956 s-a născut **Monica Rohan (Monica Șandru)**
- 2 aprilie 1969 s-a născut **Liubinka Perinaț-Stancov**
- 3 aprilie 1956 s-a născut **Eleonora Pascu (Eleonora Ringler Pascu)**
- 4 aprilie 1956 s-a născut **Lucian P. Petrescu**
- 6 aprilie 1951 s-a născut **Miomir Todorov**
- 7 aprilie 1940 s-a născut **Draga Mirianici**
- 8 aprilie 1944 s-a născut **Oberten János**
- 9 aprilie 1939 s-a născut **Iosif Cheie Pantea**
- 9 aprilie 1954 s-a născut **Doru Paul Chinezu**
- 10 aprilie 1952 s-a născut **Aurora Dumitrescu**
- 10 aprilie 1952 s-a născut **Richard Wagner**
- 11 aprilie 1967 s-a născut **Nicolae Borlovan**
- 13 aprilie 1976 s-a născut **Loretta Persem Brediceanu**
- 13 aprilie 1940 s-a născut **Marcel Turcu**
- 19 aprilie 1972 s-a născut **Grațiela Benga**
- 19 aprilie 1958 s-a născut **Marie Jeanne Jutea (Marie-Jeanne Ștefania Bădescu)**
- 21 aprilie 1932 s-a născut **Gioca Jupunski**
- 21 aprilie 1951 s-a născut **William Totok**
- 23 aprilie 1943 s-a născut **Simion Dănilă**
- 26 aprilie 1936 s-a născut **Aurel Gh. Ardeleanu**
- 28 aprilie 1950 s-a născut **Rodica Binder**

CORNEL UNGUREANU ȘI EUGEN NEGRICI LA BRAȘOV A VII-A EDITIE A COLOCVIULUI NAȚIONAL UNIVERSITAR DE LITERATURA ROMÂNĂ CONTEMPORANĂ (2011)

Luna aprilie a debutat pentru iubitorii de literatură cu un *Colocviu Național Universitar de Literatură Română Contemporană*, organizat de Facultatea de Litere a Universității Transilvania din Brașov. Ediția a VII-a i-a avut ca invitați pe Eugen Negrici și pe Cornel Ungureanu. Pe parcursul a două zile, Aula "Sergiu T. Chiriacescu" a Universității brașovene și-a deschis porțile pentru profesorii, cercetătorii, dar mai ales pentru studenții veniți din 13 centre universitare din țară.

Ziua de joi, 7 aprilie, a fost alocată studenților înscriși la cele două secțiuni dedicate invitaților speciali. Studenții ciclului de licență sau masteranzii și-au susținut lucrările, s-au dueltat în opinii și idei critice referitoare la cărțile scrise de Cornel Ungureanu și de Eugen Negrici. Premergătoare discursurilor "bobocilor" în ale criticii, au fost discursurile deschiderii oficiale a evenimentului, prezidate de profesorii Alexandru Mușina și Andrei Bodiu, decanul Facultății de Litere din Brașov. Vineri, 8 aprilie, cele două secțiuni s-au unit pentru a-i asculta pe profesori și pe doctoranzi, care și-au prezentat și susținut lucrările referitoare la operele celor doi critici și istorici literari invitați.

Ambele zile ale Colocviului s-au încheiat cu dezbateri literare: joi, Caius Dobrescu, Mircea A. Diaconu, Ion Simuț, Andrei Terian, Alexandru Mușina, Gheorghe Ardelean, Vasile Spiridon și Andrei Bodiu au participat la o dezbatere pe tema *Critica de întâmpinare astăzi*, iar vineri, la discuțiile despre *Continuitatea și rupturile în instituția literaturii în ultima jumătate de secol (1961-2011)* li s-au adăugat Adrian Lăcătuș, Rodica Ilie și alții. S-a discutat cu fervoare, s-au argumentat idei și viziuni cu privire la criteriile criticii contemporane, la imaginea și credibilitatea criticului televizat, la tendința paginilor de critică literară orientate spre piața de consum. Un aspect dezbătut intens a fost lipsa impunerii unei autorități din rândul tinerilor critici.

Dincolo de discuțiile pe teme de actualitate din fenomenul literar românesc și de dialogurile cu Eugen Negrici și cu Cornel Ungureanu, în ultima parte a *Colocviului Național Universitar de Literatură Română*

Contemporană, "combatanții" primei zile au așteptat cu sufletul la gură decernarea premiilor. Cele mai bune lucrări în opinia juriilor celor două secțiuni au fost recompensate cu diplome și cărți oferite de Editura Polirom și Editura Aula, după cum urmează:

Secțiunea Cornel Ungureanu. Premiul I: Cristina Tolescu, Universitatea "Al. I. Cuza" din Iași și Alexandra Roxana Lazăr, Universitatea Transilvania din Brașov; **Premiul II:** Andreea Coroian, Universitatea "Babeș-Bolyai" din Cluj și Florica Teodoriuc, Universitatea "Ștefan cel Mare" din Suceava; **Premiul III:** Nicoleta Simionescu, Universitatea din București și Paula Vlad, Universitatea de Vest din Timișoara.

Secțiunea Eugen Negrici. Premiul I și Marele Premiu "Gheorghe Crăciun": Sînziana Maria Stoie, Universitatea Transilvania din Brașov; **Premiul I și premiul revistei "Transilvania" din Sibiu:** Gabriel Nedelea, Universitatea din Craiova; **Premiul II:** Oana Tinca, Universitatea din București; **Premiul II și premiul revistei "Cultura":** Gheorghiță Răileanu, Universitatea "Al. I. Cuza" din Iași; **Premiul III:** Vlad Uța, Universitatea de Nord din Baia-Mare și Andrei Șerban, Universitatea "Lucian Blaga" din Sibiu.

PAULA VLAD

EMIL CIORAN DESPRE MIRCEA ELIADE

UN DOCUMENTAR MAI PUȚIN CUNOSCUT - MIRCEA ELIADE: HIS NAME, HIS DESTINY¹

Dan Petroi: Domnule Cioran, dacă vă vine mai ușor să vorbiți în limba franceză... Filmul fiind făcut pentru Statele Unite și Germania, va avea oricum o variantă în limba germană, o variantă în limba engleză și o variantă în limba franceză. Se va dubla coloana sonoră. Deci, dacă vă vine mai ușor să vă articulați, să vă exprimați ideile, eu o să mă refer în limba franceză, chiar dacă franceza mea nu este la nivelul acesta...eu germana vorbesc foarte bine. Am să vă pun aceste întrebări în limba franceză și dumneavoastră puteți să abordați cum simțiți...cum vă place, cum doriți...anumite puncte de genul acesta. Deci într-un mod cât mai plăcut și cât mai firesc pentru dumneavoastră, fără o concentrare deosebită, adică...cum simțiți. Ați spus "o curiozitate atât de vastă," obsesia unică de a cunoaște", "trăia prin cărți", "idolatriza cărțile" ².

Emil Cioran: E foarte adevărat asta... obsesia cărții!

D.P. : Exact! Și când a venit de la Lisabona, dumneavoastră v-ați plimbat cu dânsul prin toate anticariatele, și l-ați văzut cum parcă avea un fel de oficiere, de exaltare în contact cu aceste cărți.

E.C.: Da, asta este adevărat. Iar părerea mea e că nu era un spirit religios.

D.P.: Asta e!

E.C. : Adică înțelegea religia, perfect, însă...

D.P.: Era pe drumul tuturor religiilor.

E.C.: Fiindcă le accepta pe toate.

D.P.: Exact! Ați formulat așa de frumos: "să ne imaginăm o rugăciune a unui specialist în istoria religiilor."

E.C.: Da. E adevărat. El era un spirit foarte deschis.

D.P.: Da.

E.C. : Însă nu neapărat profund.

D.P. [...] Ați simțit în această prietenie nevoia unui pol opus, pentru a vă regăsi pe dumneavoastră? În anumite discuții?

E.C.: Nu.

D.P.: Un alt aspect al vieții din punctul dânsului de vedere?

E.C.: Cum să spun...Mă înțelegeam bine cu el, însă, totuși îmi era străin...Înțelegi? Asta nu înseamnă ceva neapărat negativ...

D.P.: Nu, nu! Dar undeva exista, totuși, contactul cu dumneavoastră.

E.C.: Era un om...cum să spun...care mergea în profunzime, însă fără...

D.P.: Fără obsesia descoperirii?

E.C.: Era contaminat de știință!

D.P.: Domnule Cioran, dacă doriți, puteți să spuneți în limba franceză! [...] Poate vă vine mai firesc să formulați în limba franceză.

E.C.:Da.³

D.P.: Atunci...Am făcut o trecere în revistă a întrebărilor pe care vreau să le pun. Da?

E.C.: Da. Dar puneți-mi întrebările!

D.P.: Da. Acum, la cameră...

E.C.: Da.

D.P.: Ați descris primul contact cu personalitatea domnului Mircea Eliade, când ați fost elev la Sibiu. Ați citit prima revistă literară, unde tânărul Eliade a descris experiența sa indiană.

E.C.: Da, dar trebuie să spun că nu sub acest aspect mă interesa. Latura de aventurier al spiritului, spiritul seducător, farmecul și,

evident, experiența sa indiană. Era un idol special. S-a agățat de India, și-a creat un fel de intimitate cu discipolii și cu prietenii săi.

D.P.: A reprezentat un fel de idol?

E.C.: Da. Asta e cert. Era o lume aparte pe care ne-o puteam imagina. Iar eu am făcut o afirmație foarte, foarte gravă, că Eliade nu era un spirit profund religios. Am susținut mereu asta și toată lumea e scandalizată. El înțelegea religia mai bine decât ceilalți, dar nu era un spirit profund religios.

D.P.: Pentru că se ocupă de toate religiile.

E.C.: Pe de o parte, da. În general, era deschis tuturor acestor probleme, era un tip cultivat, dar avea ceva ce-i lipsea, o dimensiune profund religioasă. A studiat toate religiile și le-a comparat. Este foarte bine, dar e altceva să ai un spirit profund religios. Era un specialist al religiilor, dar nu un spirit profund religios. E jenant. E ca o insolentă⁴.

D.P.: Acesta este reproșul dumneavoastră?

E.C.:Da. Religia e totul.

D.P.: Dar de ce, a făcut ceva? A spus: "încerc să înțeleg!"

E.C.: Dar asta este altceva. Religia este ceva misterios și nu este suficient să cunoști toate religiile. Asta este originalitatea lui Eliade. Un paradox. Dar prin asta nu critic!

D.P.: Erați uimit?

E.C.: Era făcut pentru - cum să spun - pentru a descrie, a revela lucrurile adânci... dar nu-l vedem cufundat în rugăciune...

D.P.: Un savant?

E.C.: Efectiv și din nefericire, un savant...În orice caz, este un temperament - și asta este important, nu? Putem critica puțin, dar e latura lui vie. Și în acest sens, nu-i așa, asta este esențial... Este ceva contagios... da?... putem să nu fim de acord cu el... dar este întotdeauna ceva în profunzime... o latură autentică, esențială. Iar complexitatea vieții sale vine de acolo. Și asta este puțin deconcertant... De fapt, totuși, trebuie să fim corecți și să spunem că sunt mulți cei care au fost influențați, omenește, de el...

D.P.: Cum l-ați întâlnit prima dată, în 1932? (...) Descrieți că lecțiile sale erau pasionante. Vorbea cu pasiune, transfigurat...

E.C.: Era pasionat de religie, dar nu era religios.

D.P.: Avea un fel de curiozitate neobișnuită.

E.C.: Da. În orice caz, ceea ce-l interesa era (...) să cerceteze. Era un mare savant.

D.P.: Ați amintit că preocupările sale erau atât de vaste, unice...cu obsesia unică de a cunoaște.

E.C.:Da. Era...o cercetare imensă.

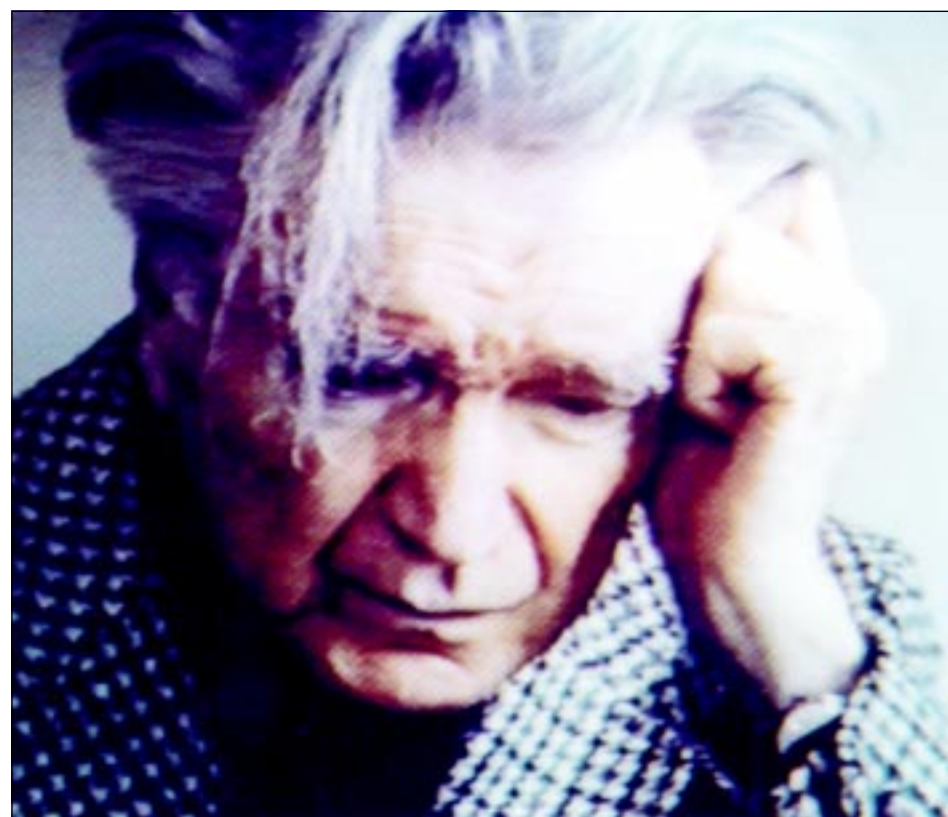
D.P.: Dădea impresia aceasta? Că era un erudit?

E.C.: Depinde. (...) Ceea ce îl interesa era interpretent.

D.P.: (...) cum "vedea" cărțile? Le iubea? Ce rol au jucat cărțile?

E.C.: Enorm! Enorm! Era un maniac al cărților! Un erudit!

D.P.: L-ați întâlnit când s-a întors din India...ați căutat împreună anumite cărți...

E.C.: Trebuie să spunem că a cunoscut fenomenul Nae Ionescu și asta este important, într-un anume sens. Pentru că (...) i-a devenit un fel de discipol.

D.P.: L-ați descris pe Mircea Eliade ca având un fel de prospețime, de inocență.

E.C.: N-avea nimic comun cu Nae Ionescu. Era supus acestuia într-un mod foarte subtil. Iar asta i-a complicat viața. Era sedus de Nae Ionescu.

D.P.: Eliade a avut un fel de optimism neobișnuit.

E.C.: Adevărat.

D.P.: Ați spus că Eliade era cel mai puțin balcanic dintre prietenii săi. Cum explicați această afirmație?

E.C.: Este foarte delicat! Cum să spun... Era influențat.... Avea o latură naivă⁵.

D.P.: Vă amintiți? Ați petrecut un revelion cu Mircea Eliade la Paris. El l-a descris. A venit prima oară cu Christinel, viitoarea soție. Erați și dumneavoastră acolo.

E.C.: Da.

D.P.: Erau și Herescu, și ceilalți.

E.C.: Da.

D.P.: Îl puteți descrie?

E.C.: E dificil.... asta nu e ceva caracteristic...

D.P.: Da. Și căsătoria sa?

E.C.: Cu femeile... Era influențabil... Nu-i așa?

D.P.: Da, da.

E.C.: Foarte, foarte influențabil.

D.P.: Ce simțea Eliade pentru dumneavoastră? Ce era mai important?

E.C.: (...) Era și emoționant și naiv... Citea enorm...

D.P.: Termeni de sacru și profan. Toată lumea vorbește despre acești termeni, și nu sunt convinși că sunt înțeleși.

E.C.: Asta era specialitatea lui!

D.P.: Dar dumneavoastră personal, credeți că era ceva la fel de important în tinerețe, foarte profund, pentru a înțelege acești termeni?

E.C.: (...) Nu, nu... E temperamentul său care avea ceva contagios. Prin autoritatea și complexitatea vieții lui a influențat enorm mulți oameni. A fost un seducător.

D.P.: Seducător prin idei?

E.C.: Da, da, prin idei, evident.

D.P.: Și prin personalitatea sa?

E.C.: Prin amândouă. Nu era un ratat...

D.P.: Ce credeți despre el? De exemplu, o idee care credeți că ar fi accesibilă astăzi tuturor. Tinerilor, de exemplu...

E.C.: Era contaminant. Și asta e capital. Eliade era un spirit foarte special. Dar nu neapărat profund. Era inteligent. Era o autoritate... "Era cineva"! Asta contează..

D.P.: Care este rolul său cel mai important?

E.C.: Era, cum să spun, un tip orientat în toate direcțiile. Asta este interesant. Era un spirit contagios...

D.P.: Pentru dumneavoastră, personal, ce a reprezentat?

E.C.: Enorm! Pentru toată lumea! Era cineva!

D.P.: Pentru dumneavoastră, ca prieten?

E.C.: Era cineva! Pentru o perioadă din viața mea, a însemnat ceva pentru mine!

D.P.: În ce sens?

E.C.: Într-un sens profund! Era un fel de instrument...Era foarte complex...Pentru mine, era un spirit complex (...).⁶

D.P.: Ați spus că suntem toți, în frunte cu Eliade, spirite religioase fără religie.

E.C.: Da.

D.P.: Spiritul religios este cel care ne lipsește?

E.C.: În sensul profund. În cazul lui Eliade, fiindcă era în toate direcțiile. Țasta e defectul său.

D.P.: Avem o etică religioasă, fără religie?

E.C.: Nu e o insuficiență(...).

D.P.: Sunteți și dumneavoastră un spirit religios fără religie, cum ați spus?

E.C.: Da, da!

D.P.: Și Eliade, la fel?

E.C.: Da, puțin.

D.P.: Dar Eliade nu s-a văzut așa...

E.C.: Nu. Este foarte complicat (...).

D.P.: Credeți că Eliade are vreun merit că dumneavoastră ați constatat că sunteți un spirit religios fără religie? Ați fost influențat de Eliade?

E.C.: Nu, nu, nu...
D.P.: (...) *Și când a plecat în America? Ce ați simțit?*
E.C.: Era un fel de cucerire.
D.P.: *Rămâne pentru dumneavoastră un prieten?*
E.C.: Fără îndoială (...). E greu...
D.P.: *Vă mulțumim pentru tot ce ne-ați spus! (...)*
E.C.: Sper că este suficient.

II⁷
D.P.: (...) *Există reviste ale micilor comunități, oameni veniți din România, care încearcă – în America – să se profileze la umbra unui mare geniu.*

E.C.: Da, sigur. Eliade cunoștea asta.
D.P.: *Marile personalități, oamenii de știință...*

E.C.: Se cunoșteau foarte bine.
D.P.: *Ați avut discuții în contradictoriu cu Eliade? Ca prieten. Ați avut vreo dispută cu Eliade pe anumite teme?*

E.C.: Nu chiar... Pentru că ne cunoșteam de foarte multă vreme, nu erau conflicte.

D.P.: *Cum am putea descrie o asemenea prietenie, care este atât de lungă?*

E.C.: E minunat, pentru că, în fond, el era foarte seducător. Nu erau conflicte. Ne cunoșteam foarte bine⁸.

D.P.: *Normal. Dar ați avut idei în contradictoriu - nu neapărat un conflict... Ați fost entuziasmat și de acord cu tot...*

E.C.: E mult timp. N-au fost conflicte. Discuții.

D.P.: *Dar cred că, foarte adânc, semănau cu niște mari conflicte?*

E.C.: Nu! Erau false conflicte.
D.P.: *Idei?*

E.C.: Nu, nu e asta....
D.P.: *Și mai târziu? La Paris? Când erați la Paris și el la Chicago, ați comunicat cu el? Ați citit tot ce a scris?*

E.C.: Da, evident.
D.P.: *El a citit tot ce ați scris? Pentru că era foarte curios.*

E.C.: Cu siguranță. Era o prietenie profundă.

D.P.: *Cum a comentat ceea ce ați scris?*
E.C.: Nu știu...(!)

III
E.C.: Avea mulți prieteni. Mulți, mulți...
D.P.: *Da, și am constatat acum câți dintre prieteni îi sunt încă alături, evocându-i personalitatea.*

E.C.: E normal să nu fim de acord cu el, dar e pasionant, e o deschidere a spiritului.

D.P.: *Aș dori doar să subliniez niște idei...Că era un spirit universal, că a înțeles toate religiile, că nu era rasist...Tema acestui film este Eliade, personalitatea sa, influența sa, optimismul său.*

E.C.: Asta e o formă elegantă.
D.P.: *Da, da.*

E.C.: Pentru că este o temă polemică, cu oameni care...

D.P.: *Nu, nu... Doar să rămână în istorie. Asta este aureola lui.*⁹

Martie-aprilie 2010

Transcriere și note
CRISTINA SCARLAT

¹ Amintim că acesta este titlul sub care, din cele peste 30 de ore de înregistrări, unul din cei doi reporteri angajați (Dan Jelesco) de televiziunea germană în 1992 pentru a

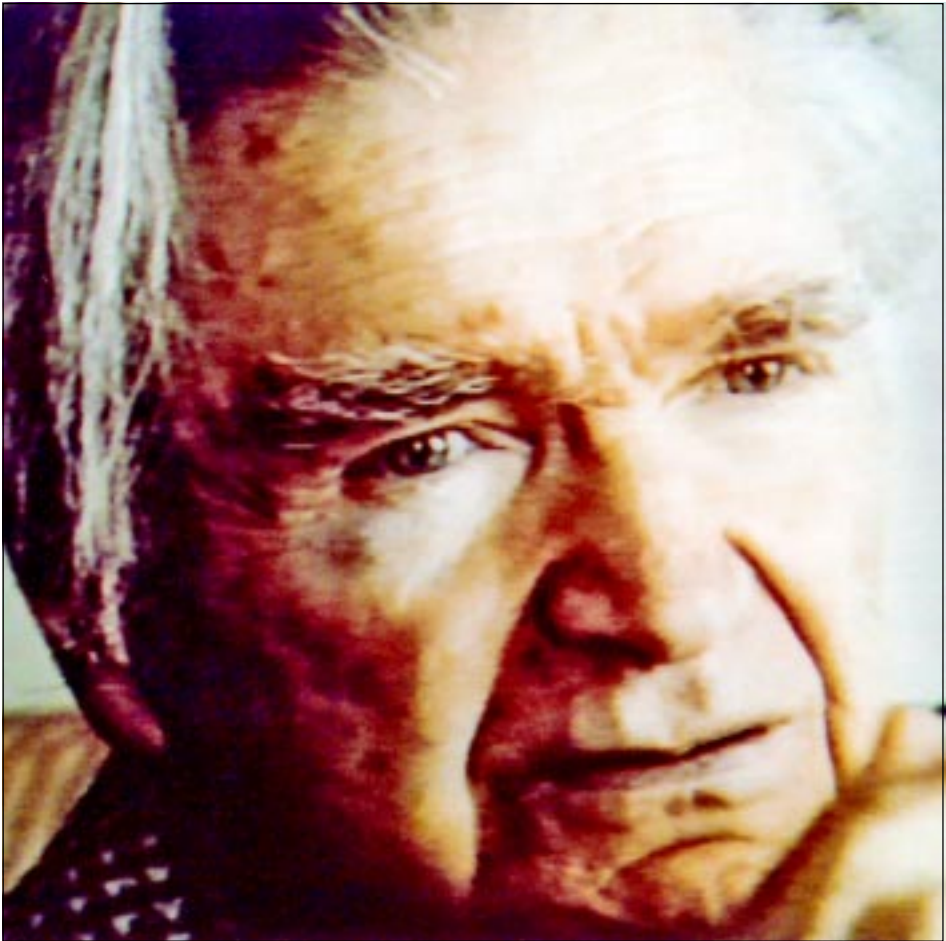
realiza documentarul "Mircea Eliade and The New Tour of Babel" a selectat 90 de minute pe care le-a comercializat în S.U.A. prin firma "Chip Taylor Communications", fără a-și fi anunțat coechipierul. Pe scriptul filmului, trimis de dl. Dan Petroi, figurează, de asemenea, titlul "Mircea Eliade - A Sage of Our Century".

² Acest al doilea episod al discuțiilor despre Mircea Eliade nu este și al doilea din punct de vedere cronologic, linear - în ordinea efectuării înregistrărilor. Ne-am permis să facem o selecție (subiectivă, deci) în acest sens, având în vedere rezonanța numelor celor intervievați și calitatea înregistrărilor. Menționăm că sonorizarea este deficitară pe mari porțiuni - reamintim că facem transcrierea după materialul brut al înregistrărilor, neprelucrat tehnic într-un studio - ceea ce nu permite recuperarea integrală a textului. În multe momente întrebările reporterului nu pot fi transcrise - pot fi cel mult intuite din răspunsurile interlocutorului. Pe alocuri, textul pare "rupt" - lipsa unor sintagme, cuvinte etc. - dând, poate, impresia de incoerență ideatică. Menționăm, de asemenea, că acest efect este urmare nu numai a dificultăților de transcriere, ci și, în mare măsură, datorită faptului că avem în fața noastră un Cioran peste care vârstele își spun cuvântul. Răspunsurile vin foarte greu, pauzele sunt lungi, ideile sunt formulate cu dificultate - atât (la începutul filmărilor) în limba română, cât și în limba franceză. Starea emoțională vădită a înțeleptului de la Rășinari, provocat la dialog în metropola pariziană este și urmare a momentului filmărilor. Ca și Eliade, Cioran avea oroare de tehnică, nu apărea mai deloc în fața camerei de filmat. De data aceasta, poate faptul că în fața lui se afla un român împreună cu care trebuia să vorbească despre un alt român - și prieten pe deasupra! - l-a convins. Am încercat să lăsăm tot ceea ce s-a putut transcrie de pe bandă (inclusiv discuțiile despre detaliile tehnice, cuvinte și expresii specifice limbajului oral etc.), în dorința de a fi cât mai fideli și cât mai corecți față de momentul - realmente istoric, din punct de vedere al istoriei literare - pentru a transmite (sau măcar a încerca să facem acest lucru) cititorilor atmosfera creată de dialogul Cioran-Dan Petroi.

³ Întrebările și răspunsurile, din acest moment al filmării, sunt în limba franceză. Traducere: C.S.

⁴ În interviul *Tradițiile religioase și californizarea culturii*, publicat în volumul Cristinei Gavriluță, *Sacral și californizarea culturii. Șapte interviuri despre religie și globalizare*, Editura Paideia, București, 2008, p. 107, Paul Barbăneagră - ale cărui mărturii emoționante și inedite privind-l pe Mircea Eliade le vom afla într-un episod următor al serialului nostru publicat în "Orizont" - mărturisește: "Eliade venea rar la biserică și era credincios. Cine își închipuie că nu era credincios înseamnă că n-a înțeles nimic din fenomenul Eliade. Venea însă rar la biserică (...) Problema e că el nu putea să pledeze public pentru religia creștină, el se dorea un istoric și un filosof al religiilor. Era mai preocupat să-i convingă pe oameni că Dumnezeu există și că nu se poate trăi fără El. "

⁵ Porțiuni de interviu care, din cauza dificultăților tehnice n-a putut fi recuperată. Reproducem aici elementele disparte

recuperate, pentru a nu periclita coerența dialogului.: " D.P.: A avut o altă structură față de prietenii săi, a fost în India, a studiat engleza, a scris în franceză...Eliade se gândea la alte structuri ale gândirii?

E.C.: Nu cred...

D.P.: Despre Eminescu a spus că a fost influențat de literatura germană, despre Alecsandri, de cea franceză...

E.C.: (...)"

⁶ Din păcate, fragmentul pe care nu l-am putut aici transcrie este destul de consistent. Am marcat cu (...) porțiunile din text unde transcrierea nu s-a putut realiza.

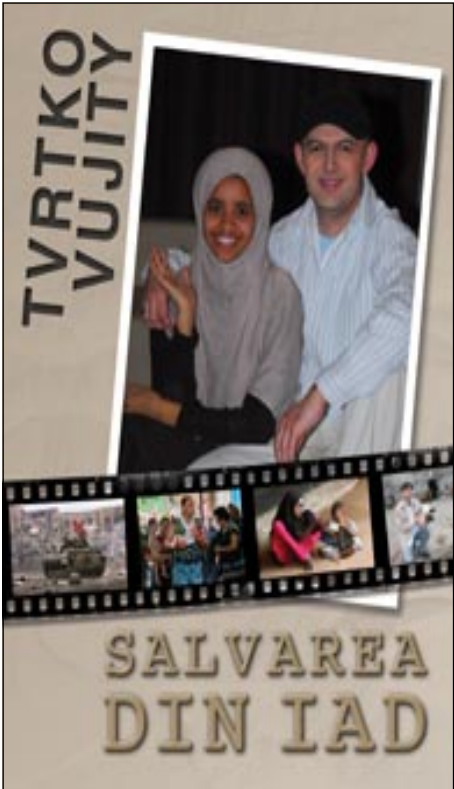
⁷ Înregistrările s-au efectuat în reprize. Au fost reluate unele întrebări, nuanțate răspunsurile.

⁸ Paul Barbăneagră în Cristina

Gavriluță, op.cit., p. 106: "Apropo de Eliade și Cioran, odată l-am întrebat pe Eliade: *Dumneavoastră ați scris pagini de neuitat despre prietenie. Ați avut mulți prieteni și aveți în continuare, dar care este prietenul vieții dumneavoastră?* Fără să clipească a răspuns *Emil, dragă Paul!* Am rămas blocat. Aceasta pentru că nu exista opoziție de structură mai mare decât între cei doi."

⁹ Înregistrarea se termină brusc, cum se și deschide. Înregistrările realizându-se în reprize, calitățile tehnice ale episoadelor nu sunt unitare, făcând, pe alocuri, transcrierea imposibilă. În ciuda acestor inadvertențe avem, totuși, imaginea unui Cioran emoționat în fața aparatului de filmat și în fața prietenului absent pe care, onest, îl evocă.

NOU la CURTEA VECHE

DOUĂ ESEURI DESPRE EMIL CIORAN

CIPRIAN VĂLCAN

NEBUNIA

Pe lângă pasiunea entomologică cu care înregistrează toate portretele nebunilor pe care îi întâlnește, Cioran consacră numeroase reflecții încercării de a surprinde caracteristicile maladiilor psihice. Deși extrem de diferite ca întindere, tonalitate sau inspirație, observațiile cioraniene par să fie subsumate aproape în totalitate următoarelor trei mari întrebări: ce este nebunia? cum se manifestă? cum poate fi prevenită declanșarea ei?

I. Prima întrebare primește o serie întreagă de răspunsuri diferite, de la unele lapidare, capricioase, tranșante, invocate numai câte o singură dată ca posibile soluții ale problemei, până la altele, mai elaborate și mai sofisticate, asupra cărora Cioran revine periodic.

1. Nebunia ca accident fiziologic: "Spiritul nu înseamnă mai nimic când îl privești din perspectiva nebuniei. E la cheremul unui accident, funcționează prin bunăvoința unei chimii impure. Un pic de sânge se preface în cheag și gata, soarta îi e pecetluită. Mai bine treci peste mizeriile astea¹".

2. "Nebunia nu e, poate, decât o mîhnire ce nu mai evoluează²".

3. Nebunia ca eliberare de suferințe. Dintr-o asemenea perspectivă, schițată în *Tratat de descompunere* pornind de la patetica tiradă a lui Gloucester provocată de boala regelui Lear, nebunia e o formă de evaziune, o salvatoare separare între demersul devenit circular al intelectului și lumea afectelor, un prizonierat tămăduitor în universul tautologic al delirului care are drept scop eliberarea de o suferință devenită insuportabilă, afundarea subiectului în beznă protectoare a insensibilității. Modelul construit de Cioran, influențat probabil și de viziunea despre nebunie a lui Schopenhauer, e acela al unei schizofrenii benefice, devenită singura soluție eficace pentru a-l ține la distanță pe individ de nefericirea ce-i amenință supraviețuirea. Spiritul, incapabil să suporte intensitatea durerii, e sacrificat în folosul vieții, care trebuie să continue cu orice preț, chiar dacă pentru aceasta e nevoie de o scindare definitivă a subiectului, chiar dacă trebuie să se recurgă la declanșarea necrutătoare a maladiei: "Ca să ne *despărțim* de suferințele noastre, soluția ultimă e delirul; supunîndu-ne rătăcirilor lui, nu ne mai *întîlnim* cu nefericirea: paraleli cu durerile și alături de tristețile noastre, orbecăim într-un întuneric salvator [...] Aspir la nopțile idiotului, la suferințele lui minerale, la fericirea de a geme cu indiferență, cu gemetele altuia parcă, la un calvar în care-ți ești străin, în care propriile-ți strigăte vin de aiurea, la un infern anonim în care dansezi și rînjești nimicindu-te³".

4. Nebunia ca incapacitate de a simula. Dacă starea de normalitate presupune stăpînirea plină de virtuozitate a numeroase tehnici de camuflare, posedarea unor indispensabile însușiri histrionice, a unui complex bagaj de cunoștințe implicite despre simulare și disimulare, punerea în practică a diferitelor fațete ale ipocriziei, toate acestea socotite indispensabile pentru a păstra echilibrul societății, pentru a evita conflictul generalizat la care ar putea împinge căutarea neîntreruptă a adevărului și exigența inflexibilă a sincerității, nebunia i se înfățișează lui Cioran ca o maladie ce are drept rezultat pierderea acelor deprinderi inculcate de civilizație care încurajează proliferarea măștii în folosul întoarcerii la nesofisticatele reacții naturale, la bruschetea răspunsurilor instinctive. Filtrul rațiunii nu mai funcționează în cazul nebunului, forța lui inhibitorie nu mai poate să se manifeste, iar naturalitatea reprimată voluntar se vede

readusă la lumină, guvernînd cu spontaneitate întregul schelet al comportamentului său, devenit astfel dinamic, direct și imprevizibil: "X – de ce e *nebun*? Pentru că nu-și maschează, nu-și poate masca niciodată *prima* pornire. Totul la el este în stare brută, totul în el evocă indecența adevăratei sale naturi⁴". Însă tipul de franchețe propus de nebun se dovedește nedigerabil pentru extrem de bine roditele mecanisme sociale care au drept scop omogenizarea indivizilor, armonizarea trăirilor lor grație unui amplu proces de domesticire imaginat tocmai cu scopul de a reprima cît mai eficient pulsunile lor anarhice, de a le modela trebuințele în conformitate cu o medie socotită tolerabilă. Ca să nu devină molipsitoare, sinceritatea nebunului e cenzurată prin definitivă lui marginalizare, prin scoaterea lui agresivă din sfera jocului social, prin trimiterea la ospiciu "Ne ascundem în spatele propriului obraz, în timp ce nebunul se destăinuie printr-al său. Se oferă, se dă pe față, se predă celorlalți. Pierzîndu-și masca, își face publică angoasa, o impune primului venit, își afișează enigmaticele. Atîta indiscreție irită. E firesc, prin urmare, să fie legat fedeleș și izolat".

5. Nebunia ca imposibilitate de a ține sub control latentul maladiv prezent în interiorul fiecărui individ. Această ultimă explicație propusă de Cioran și susținută de cel mai mare număr de fragmente din scrierile sale presupune că diferența dintre normalitate și nebunie nu e una calitativă, ci doar una de grad, fiind dependentă în totalitate de modul în care subiectul poate să limiteze tentativele de expansiune ale demenței difuze ce se găsește în sine. Dacă normalitatea implică o bună gestionare a raportului cu forțele tenebroase ale sinelui, dacă ea are drept fundament o atentă zăgăzuire a torentelor patologice ale iraționalului, a căror aglutinare primejdioasă este blocată grație unui sistem de ecluze și baraje ce le împiedică dezlănțuirea, obligîndu-le astfel să rămînă în latență, nebunia reprezintă eșecul încercării de a stăpîni impulsurile baroce ale ființei interioare, neputința de a stăvili infiltrarea lor la nivelul conștiinței și de a le împiedica să devină manifeste. Cioran pare foarte apropiat în această privință de Valéry, pentru care "l'homme sain d'esprit est celui qui porte le fou à l'intérieur"⁵, căci atrage mereu atenția asupra faptului că trasarea frontierei incerte dintre normalitate și nebunie depinde de felul în care omul știe să-și gestioneze potențialul de dezechilibru, de modul în care voința lui reușește să controleze pulsunile rebele ce amenință să-i pulverizeze subiectivitatea. Convins că fiecare dintre noi trebuie să epuizeze doza de nebunie ce i s-a dat la naștere, apoi să dispară⁶, că nu există nici o posibilitate de a fi scutiți de înfruntarea cu "dementul care așteaptă, se pregătește și se organizează înainte de-a se manifesta"⁷, pîndind în interiorul nostru momentul prielnic în care să treacă la cîrmă, vampirizîndu-ne conștiința, Cioran ține să ne pună în gardă vizavi de primejdii care ne amenință fără întrerupere, insistînd asupra dramatismului bătăliei pe care o dăm zilnic pentru a ne păstra în limitele normalității. Și chiar dacă în cele din urmă reușim să facem față asaltului inamicului din interior, victoria noastră nu e decât una parțială și ea implică serioase concesii, cedînd nebuniei spațiul oniric: "În vise răzbate nebunul din noi; după ce ne-a dirigit nopțile, adoarme în străfundurile sinelui nostru, în sînul Speciei; uneori, îl auzim totuși sforîind în gîndurile noastre..."⁸.

II. În privința manifestărilor care trădează instalarea nebuniei, Cioran se bazează numai

pe propriile sale observații, înregistrînd treptat un număr semnificativ de gesturi și atitudini pe care le socotește revelatoare pentru comportamentul unui spirit bolnav. Un rol important în această aproape detectivistică strîngere de indicii îl joacă analiza surîsului, căreia Cioran îi acordă o mare importanță în operațiunea de circumscriere a demenței. Pornind de la constatarea că surîsul e un semn de sănătate și de echilibru, el remarcă abrupt că nebunul "mai mult rîde decât surîde"⁹, pentru ca într-un alt context să afirme că pentru a ști dacă pe cineva îl paște nebunia e destul să-i observi surîsul, căci este suspect "surîsul ce pare să nu aparțină celui care surîde, ce parcă ar veni de-aiurea, de la *altcineva* [...] surîsul firesc durează cît e firesc să dureze, fără să se prelungească dincolo de prilejul sau pretextul ce l-a iscat. Nu întîrzie pe chipurile noastre, de-abia îl observăm: e strict legat de o situație dată, se topește instantaneu. Celălalt, surîsul suspect, supraviețuiește evenimentului ce i-a dat naștere, întîrzie, se perpetuează, nu știe să se risipească [...] se revărsă parcă desprins și independent de interlocutorul nostru: surîs în sine, surîs înfricoșător, mască ce ar putea ascunde orice chip: al nostru, de pildă"¹⁰.

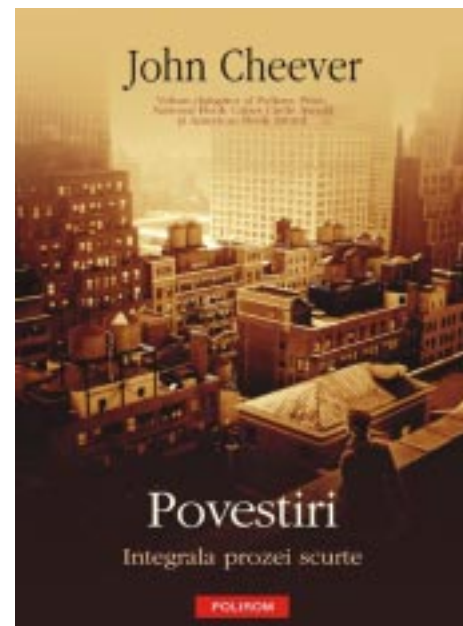
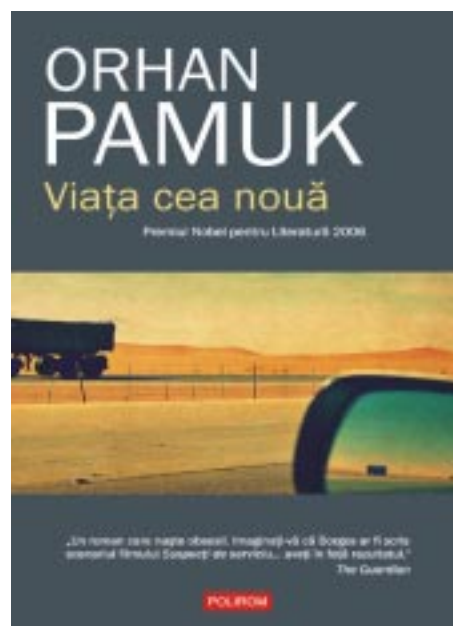
Pe lângă această mască neliniștitoare în care se transformă surîsul nebunului, semnalîndu-i dramatic rătăcirea, există destule

alte semne ce trădează maladia. Potrivit lui Cioran, nebunia implică o seamă de obsesii cosmogonice¹¹, un interes manifest orientat în exclusivitate către viitor¹², rezolvarea eșecurilor prin căutarea unui țap ispășitor¹³, incapacitatea de a păstra o anumită omogenitate mentală, fapt dovedit de succesiunea nemotivată de momente de cretinism și de geniu¹⁴, dispariția fluentei reflecției și înlocuirea ei cu "*străfulgerări* de gînduri"¹⁵, intensă preocupare față de relația cu divinitatea: "N-am întîlnit vreun ins cu mintea zdruncinată, nici măcar unul, care să nu fie interesat de Dumnezeu. Să tragem concluzia că există o legătură între căutarea absolutului și dezintegrarea creierului?"¹⁶.

Cioran punctează însă și două caracteristici comune ale nebuniei și ale stării de normalitate. În primul rînd, e vorba despre neobrăzare, pe care o socotește "primul stadiu al nebuniei"¹⁷, fiindcă ea îl împiedică pe individ să-și cunoască propria micime, lipsa de însemnătate, adevăratele limite. Apoi, despre invidie, sentiment universal, care răbufnește pînă și la nebuni în momentele lor de luciditate¹⁸, deloc atenuat de declanșarea maladiei, păstrîndu-și întreaga energie și virulență: "Nebunia nu înăbușă invidia, nici n-o calmează măcar. Stă mărturie X., ieșit dintr-un ospiciu, mai veninos ca niciodată.

Continuare în pagina 27

NOU la POLIROM

IMAGINEA EVREILOR

În contextul culturii române interbelice, marcată de un virulent antisemitism manifestat în tonalități diferite¹, poziția lui Cioran din *Schimbarea la față a României* e una specială, probabil definită cel mai bine de Leon Volovici: "Eseul lui Cioran este străin de linia tradițională de «demascare» a spiritului iudaic dizolvant. Este mai curînd un elogiu înverșunat adus unui adversar destabil tocmai pentru forța și calitățile sale excepționale și unice"². Dornic să-și smulgă poporul din amorțire, să provoace o renaștere culturală care să-i asigure României un mare destin cultural, scoțînd-o din orbita națiunilor insignifiante, proclamînd un iraționalism efervescent socotit singurul capabil să însuștească trăirile lenese ale compatrioților săi, el trebuie întîi să delegitimeze modelul raționalist și democratic care fusese transplantat la începutul secolului al XIX-lea în țările Române pornind de la prestigiosul model al Franței. Marcat de un sentiment antifrancez pronunțat, asemenea lui Nae Ionescu și Mircea Eliade³, el consacră o serie de critici nemiloase diferitelor trăsături considerate blamabile ale spritului francez, văzînd în acestea dovezi ale unei mărginiri burgheze detestabile care se exprimă cel mai bine la nivel politic prin dezamăgitoarea înfățișare a democrației⁴. Or, o parte dintre aceste critici sînt reluate și în unele pagini dedicate evreilor în *Schimbarea la față a României*, cărora li se reproșează tocmai faptul că și-au legat destinul de acela al democrației, devenind un fel de campioni ai acesteia și subminînd prin intermediul mecanismelor ei posibilitățile de "înnoire" a României⁵. De altfel, atacurile îndreptate împotriva evreilor se concentrează pe două dimensiuni: alteritatea lor metafizică radicală în raport cu ceilalți oameni și încercările acestora de a împiedica necesara consolidare a statului român.

Prima dimensiune a atacului se construiește dintr-un unghi care amintește unele formule ale lui Léon Bloy din *Mîntuirea prin evrei*⁶. Cioran insistă asupra statutului de excepționalitate al evreilor, asupra atașamentului față de condiția lor specială, atașament care îi împiedică să împărtășească valorile celorlalți, plasîndu-se parcă în afara umanității, tinzînd astfel să aparțină unei alte specii decît aceea căreia îi aparțin restul oamenilor: "Care sunt motivele mai adînci care ne determină a nu ne întîlni cu evreii decît prin ură și dispreț? De ce nu există nici un om pe pămînt care să iubească pe evrei în mod naiv, spontan, fără să știe? De unde infinitul dramatic al existenței lor? Teoria raselor pare a se fi născut numai pentru a da expresie sentimentului de separație prăpăstioasă ce deosebește pe orice neevreu de un evreu. *Omenește* nu ne putem apropia de el fiindcă evreul este întîi evreu și apoi om"⁷.

A doua direcție a fragmentelor anti-evreiești are în vedere dificultatea de a asimila un popor înzestrat cu o vitalitate atît de puternică, socotit "cel mai redutabil fenomen etnic al istoriei"⁸. Potrivit lui Cioran, românii trebuie să se lanseze într-o adevărată ofensivă pe modelul celei din Germania, încercînd să aducă la lumină cele mai nobile energii rămase neutilizate în străfundurile lor, în așa fel încît să fie lichidate toate acele metehne tipic balcanice responsabile pentru rămînerea într-o condiție de minorat istoric, de pășunistă picoteală la marginea marilor evenimente ale umanității. Or, pentru aceasta, e nevoie de eliminarea tuturor ficțiunilor democratice, de demontarea tuturor viclesugurilor avocătești ale partizanilor rațiunii, privilegiind în schimb barbaria regeneratoare, eroismul tragic al unor oameni hotărîți să-și înfrunte fără rezerve destinul. O asemenea întreprindere urieșească se izbește însă de opoziția evreilor, gardienii modelului de stat de sorginte luministă, apărătorii idealurilor drepturilor omului și promotorii ireductibili ai magnificenței rațiunii. Înfruntarea i se pare inegală lui Cioran, căci, de o parte se află "un biet popor", lipsit de virulență și apetit istoric, privat total de interese imperialiste și de sălbăcia benefică a marilor

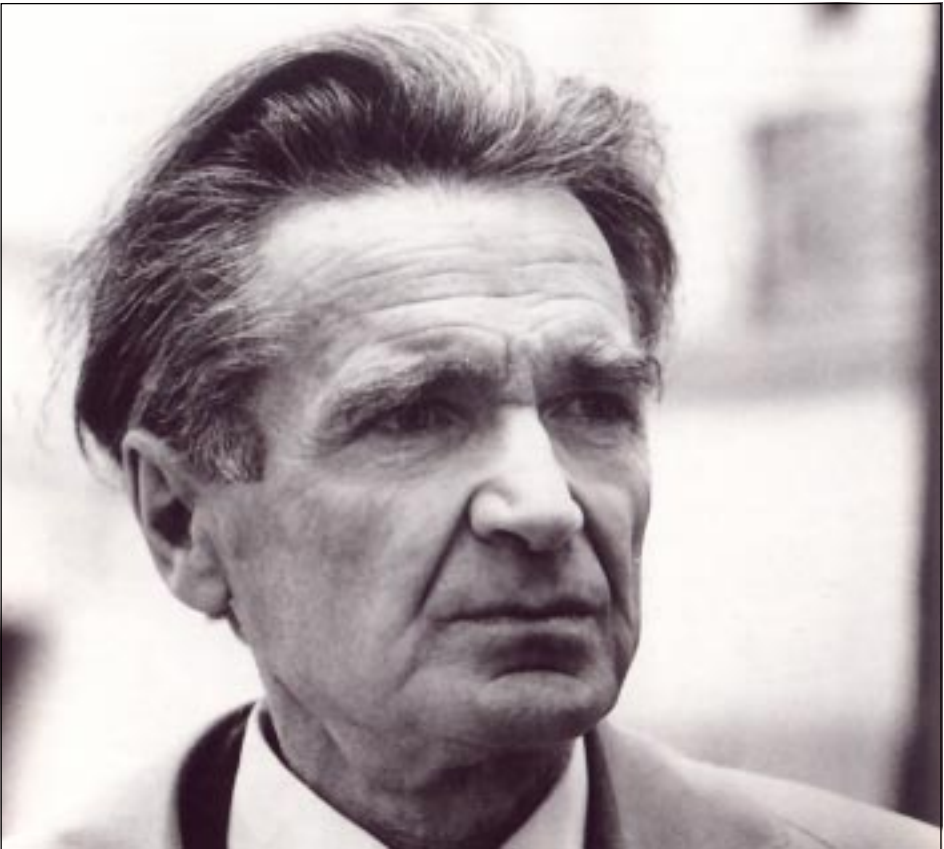
națiuni, domesticit de acalmia vegetală a instincelor lui modeste, în vremea ce de partea cealaltă se găsește poporul "cel mai mesianic, al cărui naționalism fără expresie geografică și, de aceea, cu dimensiuni universale, nu cunoaște în toată istoria un caz similar"⁹, care este "dușmanul mortal al oricărui alt naționalism"¹⁰, "cel mai inteligent, mai dotat și mai obraznic popor"¹¹.

În acest context, evreii, apărătorii universali ai capitalismului, apar ca redutabilii inamici din interior gata să stopeze încă din fașă orice tentativă de regenerare națională datorită abilității lor seculare de a bloca orice proiect contrar intereselor lor, refuzîndu-le astfel românilor ultima șansă de a dobîndi o existență demnă în rîndul națiunilor europene, contribuind la menținerea lor într-o stare de dependență și subordonare. Cioran nu e adeptul tezei antisemitismului clasic românesc potrivit căreia evreii ar fi responsabili pentru înapoierea țării, ideile sale de sorginte spengleriană interzicîndu-i o asemenea simplificare grosolană, însă crede că ei pot să contribuie la eșuarea adevăratei revoluții pe care o propovăduiește împreună cu colegii săi de generație, revoluție care ar trebui să producă o mutație radicală în caracterul poporului, trecîndu-l de la inerția sa anistorică la un activism frenetic creator de istorie majoră.

Adversarul lui Cioran nu e evreu în sine, ci vitalitatea inegalabilă a acestuia, ce amenință să transforme într-o simplă utopie orice proiect de tip național concurrent. De aceea, antisemitismul său nu e nici unul de sorginte teologică, nici unul cu fundamente rasiale sau economice, ci e un antisemitism pragmatic, alimentat de credința că un popor mic precum este poporul român e amenințat să fie sufocat de formidabila energie a celui mai extraordinar dintre popoarele lumii: "Dacă le-am da evreilor libertatea absolută sunt convins că în mai puțin de un an ar schimba și numele țării. În definitiv, trebuie să recunoaștem cu melancolie că antisemitismul este cel mai mare elogiu adus evreilor"¹².

Dacă perioada românească a lui Cioran e una a freneziei, a elanului juvenil, a idealismului neînfrînat, opera lui franceză propune o cu totul altă viziune, dominată de un sarcasm nemilos și de un scepticism vitriolant. Dintr-o asemenea perspectivă, orice formă de naționalism îi apare ca o iluzie rizibilă, ca un semn de imaturitate spirituală, ca o regretabilă stupiditate. Convins că românii sînt sortiiți pentru vecie unei soarte minore, că orice încercare de a schimba ceva în caracterul lor e sortită eșecului, deplîngîndu-și exagerările tinerești, Cioran propune o imagine extrem de nuanțată a evreilor, renunțînd complet la criticile sale și consacrîndu-le cîteva dintre paginile cele mai elogioase care le-au fost dedicate în proza secolului XX.

În afara remarcabilului portret schițat în "Un popor de singuratici", asupra căruia ne vom opri în finalul articolului nostru, trebuie să insistăm asupra fragmentelor despre evrei din *Caiete*, ce dovedesc interesul constant arătat acestui subiect de către Cioran. Aceste însemnări nedestinate publicării ne permit să remarcăm identificarea care se realizează între filosoful franco-român și destinul poporului evreu, Cioran asemănîndu-și dezrădăcinarea, sentimentul de apatrid ontologic, de exil existențial cu acelea încercate de evrei, notînd: "Nu mă înțeleg decît cu cei care nu au nici un fel de patrie. Afinitățile mele profunde cu evreii"¹³ sau "*Sînt metafizicește evreu*"¹⁴. În plus, el descoperă și o seamă de trăsături pe care le împărtășește cu evreii: gustul deriziunii, înclinația spre autonimicire, obsesiile morbide, agresivitatea, plăcerea profeției, sentimentul de a fi mereu o victimă, chiar și în clipele de fericire¹⁵. Pe lîngă acestea, e atras de modul în care evreii se raportează obsesiv la propria lor soartă¹⁶, precum și de misterul atașat parcă automat fiecăruia dintre ei, mister ce îi transformă pe toți în niște cazuri¹⁷. Cioran observă că evreii nu sînt

reformatori în plan religios, ci doar inovatori, în vreme ce în politică ei sînt cei mai radicali revoluționari¹⁸, iar acest comportament poate fi motivat și de faptul că nu cunosc măsura, "că nimic nu-i satisface și că nu încetează să se lătească, să se agite"¹⁹, fiind asemănători cu francezii prin aceea că au impresia că li se cuvine totul²⁰.

Trăsăturile disparate din *Caiete* sînt înlocuite în "Un popor de singuratici" cu un adevărat studiu de psihologie a popoarelor. Cioran încearcă să dezlege enigma evreilor pornind de la o complexă analiză a celor mai eminente trăsături ale acestora, iar elementul central al interogației sale este, la fel ca în opera lui de tinerete, legat de excepționalismul lor. Aceasta e axioma de la care pleacă autorul *Silogismelor amărăciunii*, notînd: "A fi om e o dramă; a fi evreu este una în plus. De aceea, evreul are privilegiul de a trăi *de două ori* condiția umană. El reprezintă existența prin excelență separată sau, pentru a folosi o expresie prin care teologii îl califică pe Dumnezeu, este *absolut-altul*"²¹.

În sprijinul acestei afirmații sînt etalate mai multe serii de argumente:

1. Dacă toate popoarele se dezvoltă în strînsă legătură cu un teritoriu, cu o anumită configurație a spațiului, dominate de superstiția înrădăcinării, evreii sînt lipsiți de legături, liberi, acosmici²², independenți de orice dat natural.

2. Dacă restul popoarelor lumii au parte în doze relativ egale de excelențe sau de micimi, de umilinte sau de glorie, alcătuite din indivizi ușor subsumabili unei medii rezonabile, evreii au "avantajul unui destin genial la scara unui popor"²³.

3. Potrivit schemei spengleriene pe care Cioran și-o însușește, fiecare cultură trece printr-o serie de faze ușor predictibile, de la copilărie la bătrînețe, de la momente de expansiune la inevitabilul declin. Fiecare națiune cunoaște atît epoci de strălucire cît și epoci de iremediabilă decadere. Singura excepție sînt evreii, în ciuda vechimii lor impresionante, în ciuda incredibilelor catastrofe cărora le-au supraviețuit: "Decadența, fenomen inerent oricărei civilizații, le e total necunoscută: destinul lor, deși se desfășoară în istorie, nu-i de esență istorică; evoluția lor nu comportă nici creștere și nici descreștere, nici apogeu, nici cădere; rădăcinile lor se împlîntă în nu se știe care pămînt; cu siguranță nu într-al nostru. Nu există în ei nimic care să țină de *natură*, nimic vegetal, nici o «sevă» și nici o perspectivă de a se vesteji"²⁴.

Intrînd în detalii referitoare la caracterul lor, Cioran remarcă mai ales o seamă de trăsături paradoxale. Astfel, și-au păstrat faima de cel mai intolerant popor al istoriei, menținîndu-și cu gelozie particularismele, optînd în

orice condiții pentru un exclusivism fanatic, fiind, în același timp nația cea mai persecutată, supusă aproape fără încetare capriciilor tiranilor și încercărilor de a o distruge²⁵. Legați în mod misterios de Dumnezeul lor nemilos, biciuiți de durerosul blestem al lui Yahve, depășind victorioși criză după criză și așteptînd mereu ca o alta și mai crîncenă să înceapă, spiritualitatea lor are o intensitate ce le interzice expedientele celorlalți muritori, refugiarea în banalitate și sufețialitate. Dominați de angoase imposibil de intuit de către ceilalți oameni, specializați în înblînzirea metodică a abisului, au depășit parcă dintotdeauna naivitatea, blîndețea și inocența, păstrîndu-și o luciditate inegalabilă ce le interzice acalmia și îi ține la distanță de liniștea tămăduitoare a prostiei: "Prostia, într-adevăr, nu are trecere la ei: aproape toți sînt ageri; cei care nu-s, cîteva rare excepții, nu se opresc în pragul prostiei, ci merg mai departe: sînt cei săraci cu duhul"²⁶.

Înzestrați cu o o putere de a îndura aproape inimaginabilă, încăpățînîndu-se să persevereze în existență, ei dau exemple uluitoare de vitalitate și de voință de putere, fiind capabili să gestioneze orice nenorocire și să iasă în cele din urmă triumfători, imposibil de asimilat sau de distrus²⁷. Enigmatici și rebeli în fața oricărei încercări de comprehensiune, dau direcția modernității, punînd în mișcare rezervele de inerție ale istoriei grație neastîmpărului lor creator, grație inteligenței lor centrifugale ce amenință să dizloce toate opacitățile și locurile comune, făcînd ca restul muritorilor, oricît de rafinați și distinși, să pară pe lîngă ei "niște țărănoi, niște neciopliți care-au sffîrșit-o rău"²⁸.

Definiți de natura lor veșnică de luptători, ei sînt ființe mereu în proiect, fixate hipnotic asupra viitorului, fascinate de posibil, dornice de aventură²⁹. Dialecticieni activi și ironiști imbatabili, ei par să se răzbune prin sarcasmul lor pentru secolele de umilinte îndurate: "Ironia lor, departe de a fi un amuzament pe seama celorlalți, o formă de sociabilitate ori un capriciu, ne lasă să ghicim năduful refutat; e o acreală foarte veche; otrăvite, săgețile saleucid. Ea ține nu de rîs, care e relaxare, ci de rînjet, care-i încrîncenare și răzbunare a celor umiliți. Și, s-o recunoaștem, evreii sînt imbatabili în rînjet"³⁰.

Toate aceste trăsături îi transformă în niște adversari implacabili ai fatalității, revoluționari și utopiști redutabili, partizani necondiționați ai ideii de progres, pe care o susțin în ciuda tuturor evidențelor și mai ales împotriva tuturor datelor furnizate de teribila lor inteligență, căreia i se interzice să pună în cauză o asemenea ipoteză, socotită esențială pentru întreg destinul lor³¹, a cărui unicitate stîrnește gelozia celorlalte popoare.

Continuare în pagina 31

UN AVENTURIER NEMIȘCAT

LIVIUȘ CIOCÂRLIE

Liviuș Cioacărlie: Stimate Ciprian Vălcan, îți mărturisesc mai întâi regretul că, neavând eu instrumentul necesar conversației la distanță, suntem reduși – în loc să dialogăm, cum mi-ar fi plăcut – la artificii de a-ți răspunde la întrebări.

Ciprian Vălcan: Când ai citit prima dată un volum de Cioran ?

— S-a întâmplat într-o vacanță, sau curând după absolvirea facultății, trimisă fiindu-mi cartea de prietenul meu Mihai Bogdan. Acesta o împrumutase, la rândul ei, de la Virgil Bogdan, unchiul lui, profesor de filozofie la liceul "I.L. Caragiale", intelectual cu studii temeinice în Germania, coautor al unei bogate antologii de filozofie universală, mult citită în epocă, adică între războaie, retras în anii vitregi la care mă refer, anii cincizeci, în lectură și anonim. Începe să ne dezmoartească mințile citindu-ne din Platon, Hegel, Heidegger și comentând. Asta până în ziua când ne-a spus dacă nu vreți să învățați greaca veche și germana, n-am ce să fac cu voi.

Acea primă carte, urmată destul de târziu de o a doua, a fost **Schimbarea la față a României**. Nu m-a convins. I-am scris prietenului meu că o găsesc cam gălăgioasă. Așa mi se pare și acum, deși cred și că e cea mai vie carte scrisă de autor în românește. Înțelegi deci că nu sunt un admirator al operei românești a lui Cioran. E puțină vreme de când, neavând nici o treabă, m-am gândit să-l recitesc în întregime. Am pornit, metodic, de la **Pe culmile disperării**. N-am rezistat. Sigur, e o carte remarcabilă pentru un tânăr de douăzeci și doi de ani. Ca foarte adesea tinerii, Cioran avea sentimentul că trăiește "într-o eferescență din cele mai fecunde", că viața palpita în el "într-un ritm esențial", ceea ce îi permitea să coboare până în "fondul original al vieții". Tindea către un "paroxism muzical", un "paroxism al lirismului", unul căruia nu-i lipsea "un grăunte de nebulă interioară". Era portretul lui Nietzsche, nu al său. Ar fi trebuit să fie un mare poet – și nu era. Citindu-l, ai zice că ascultă un tenor care a luat un ton prea înalt și o ține tot așa. Din păcate, cât timp a scris în românește nu s-a schimbat. Ca să devină ce a devenit, un mare scriitor, Cioran a avut nevoie să abandoneze lirismul. Va mărturisi: "Îmbătrânind, am băgat de seamă că poezia îmi era din ce în ce mai puțin necesară". Și a avut nevoie să nu se mai ia atât de în serios. Să scrie, cum avea s-o facă: "Mi-e imposibil să știu dacă mă iau sau nu în serios". Să devină sceptic. Sceptismul i-a apărut ca "un surâs care survolează cuvintele". Adică i-a oferit acel sentiment al gratuității, în absența căruia – oricât de grave ar fi temele pe care le tratezi – nu devii un mare scriitor. Așa, a putut să profite de resursele de "concizie, rigoare, răceală voită" ale limbii franceze, o limbă subtilă până la inexistență, înspăimântător de precisă, discretă până și în vulgaritate. Și mai ales "un idiom ideal pentru a traduce cu delicatețe sentimente echivoce". A putut în felul acesta să fie – cu un cuvânt învățat de mine pe vremea când mă dădeam în vânt după Derrida – indecibil. Să nu poți ști cât de mult crede în ce spune. Să fie ironic, altfel zis.

Îl tot numesc scriitor. În privința asta, am avut o polemică amicală, în emisiunea lui Eugen Negrici, cu Marta Petreu (cea căreia tocmai îi citesc o carte extraordinară, **Acasă, pe Cîmpia Armagedonului**). După părerea mea, Cioran n-a fost filozof. El a continuat să se exprime, numai că n-a mai făcut-o la modul liric. S-a folosit de o materie intelectuală, a emis idei peste idei, multe dintre ele demne de toată atenția, putând să-i intereseze pe filozofi, dar, încă o dată, exprimându-se. Idei filozofice au mulți scriitori, unele mai obiective, mai desprinse de autor decât ale lui Cioran. Ideile lui Naphta și ale lui Settembrini nu sunt, neapărat, acelea ale lui Thomas Mann. Mai ales că ele se bat

cap în cap. Scriitorii își pot permite să se contrazică și atunci când își livrează propriile idei. La colocviul recent consacrat lui Cioran la Salonul cărții de la Paris, câțiva participanți – de pildă, Sorin Alexandrescu – tocmai despre contradicțiile cioraniene, asumate sau nu, au vorbit.

C.V.: Ce aspecte din opera lui Cioran v-au atras la prima lectură și care vi se mai par importante și azi ?

L.C.: Nu mi se pare importantă propria mea lectură, fie ea prima sau următoarea. La a doua lectură, după 1990, **Schimbarea la față a României** m-a interesat mai mult. M-a amuzat grandilocvența oarecum voită, pretenția ca România să aibă populația Chinei și destinul Franței, ori ca ea să țină seama de cerințele lui, sub amenințarea că altfel o va părăsi. M-a interesat contribuția la o lungă serie de scrieri (Drăghicescu, Rădulescu-Motru, Camil Petrescu, Mircea Vulcănescu, Constantin Noica, întrucâtva și Ibrăileanu) despre ceea ce s-ar putea numi "răul românesc", deși generalizările spectaculoase de acest tip trebuie luate *cum grano salis*. Am constatat că Cioran fusese un extremist în ambele direcții, atras în aceeași măsură și de Hitler și de Stalin. E drept că în ediția de după 1990 nu mai apărea crispantul capitol despre evrei. Decizia lui Cioran ca acesta să fie eliminat a fost comentată aspru, însă eu cred că, într-o anumită măsură, el își câștigase dreptul de a încerca să-l facă uitat pentru că scrisese în **La tentation d'exister** (capitolul *Un peuple de solitaires*) un elogiu adus evreilor, aceștia apărându-i a fi poporul care trăiește cel mai în sensul vieții (pe urmele lui Nietzsche, *viața* a fost pentru Cioran un concept fundamental), în așa fel încât ceilalți oameni, din alte popoare, sunt "evrei care n-au izbutit", adică nu izbutesc să fie la fel de vitali. Un bun cititor, cu auzul literar format, își dă seama că Cioran chiar credea ce spunea, iar cartea lui descoperită nu de mult și scrisă curând după instalarea în Franța dovedește că el renunțase într-adevăr, și încă devreme, la ideile lui de neacceptat. Sigur, trebuie luată în seamă și exagerarea. De altfel, exagerarea este poate singurul mijloc de expresie menținut de Cioran și în cărțile franțuzești, numai că în acestea ea e perfect controlată, încât împreună și în tensiune cu luciditatea și ironia formează un resort de energie literară, ca un arc întins.

Dacă exceptez acea lectură izolată din anii șazeici, prima mea parcurgere a operei lui Cioran datează de după 1990. Sunt multe ideile care m-au sedus, nu pot să le enumăr, vreau numai să semnez două lucruri. Mai întâi, funcționalitatea a două subdominante: tentația mistică și nostalgia. A-i atribui religiozitate celui care a scris **Le mauvais démiurge** ar fi greșit, însă în absența tentației amintite el ar fi fost mai sec, mai asemănător cu Valéry, pe care nu-l iubea. Pe de altă parte, dacă Cioran ar fi evocat mai frecvent nostalgia plaiurilor natale – cum a făcut-o, insistent, în interviul acordat lui Gabriel Liiceanu –, el ar fi fost mai flasc. În schimb, acea nostalgie colorează afectiv tot răul pe care Cioran a continuat să-l spună despre români, încât până la urmă ce spune devine coparticipativ. Al doilea lucru se referă la autoportretul prin delegație și totodată complex din **Exercices d'admiration**. Autoportret prin identificare în capitolele despre Xavier de Maistre și despre Borges. Ca și Borges, de exemplu, Cioran a fost, pe rue de l'Odéon, "un sedentar fără patrie intelectuală, un aventurier nemișcat" și a mai fost "seducător ca nimeni altul", unul care "dă ceva impalpabil, aerian, o *dantelă* la orice, chiar și raționamentului celui mai arzător. Căci la el totul se transformă prin *joc*, printr-un dans de găselnițe fulgurante și de sofisme delicioase". Autoportret prin opoziție, prin refuz (Paul Valéry, Mircea Eliade) și autoportret prin ceea ce-i lipsea. E cazul taciturnului

Beckett față de care el, Cioran, era un balcanic "vorbăreț" și e cazul lui Benjamin Fondane. Ca și acesta, la bătrânețe Cioran a avut un frumos obraz devastat, dar ceea ce nu se citea la el era suferința milenară de pe fața lui Fondane.

C.V.: Vi se pare îndreptățită părerea că Cioran e principalul continuator al lui Nietzsche ?

L.C.: Nu prea. E evident că tânărul Cioran a fost un nietzscheean, însă nu cred că și-a adus vreo contribuție importantă care să fi constituit un complement al concepției filozofului german. Urme de nietzscheanism se mai găsesc și în perioada franceză, de exemplu atracția mărturisită pe care tirania o exercita încă asupra lui deși, conceptual, n-o mai promova. De asemenea, nu încetase să-i confere vieții valoare supremă, deși pe sine se vedea din ce în ce mai devitalizat. Aș spune că Nietzsche i-a oferit o armură pe care, maturizându-se, a dat-o jos. Paradoxul este că în Franța Cioran a devenit ceea ce părăsise să deteste, adică "român". Pun ghilimele fiindcă nu cred că românii – sau orice alte nații – pot fi caracterizați în vreun fel care să corespundă tuturor sau măcar majorității. Știu însă cum îi caracterizase Cioran pe români – pasivi, lipsiți de inițiativă istorică, excesiv de toleranți, fataliști... – și că în același fel s-a văzut pe sine mai târziu. N-a putut să-l continue pe Nietzsche pentru că ce fusese extrem de personal la acesta nu putea fi preluat și pentru că el însuși, îmi mențin părerea, n-a fost filozof. A avut un fel de a vedea lucrurile generator de numeroase idei – asta-i altceva.

C.V.: Ce scriitor din secolul XX poate fi comparat cu Cioran ?

L.C.: Cioran a fost un reprezentant al negativității, în mare măsură caracteristice secolului XX. Ca atare, fiind reprezentativ, a fost înrudit cu mulți. Unii, ca Roland Jaccard, s-au revendicat de la el. De comparat nu cred că poate fi comparat fiindcă scriitorii sunt unici – sau nu sunt deloc. Cu cine să comparăm pe Proust, pe Faulkner, pe Thomas Mann, pe Hortensia Papadat-Bengescu, pe Breban ?

C.V.: Credeți că opera lui e citită adecvat în România după 1989 ?

L.C.: Nu pot să mă pronunț. N-am o cuprindere suficientă a exegezei cioraniene, nu m-a preocupat. Semnez numai un aspect destul de răspândit și care nu-l privește numai pe Cioran. Un anumit provincialism al culturii noastre ne face să exagerăm. Continuăm să vedem în Nae Ionescu un filozof important cu toate că acesta nu a lăsat vreo operă. A lăsat numai legenda de a fi fost un mare profesor, ceea ce nu-i același lucru. Ignorăm faptul că acei tineri, chiar dacă plini de posibilități, nu erau în măsură să-l privească critic și că, în fond, multora le-a sucit mințile. A fost destul ca Cioran să lase o vorbă despre Petre Țuțea ca și acesta – cu minte, e drept, vioaie – să se prefacă într-un mare gânditor. Iar când avem o valoare reală, ea se tabuizează. În loc de interpretare, i se oferă un cult, ignorându-se faptul că a transforma în statuie înseamnă a lipsi de viață. În ceea ce-l privește pe Cioran, cultul îi atribuie o gravitate exclusivă, pentru mine obositoare. Cioran n-a fost un guru, un profet, un Învățător. A fost un ironic și un sceptic, foarte inteligent și foarte talentat, un histrion spectaculos, pe cât de incitant pe atât de încântător. Ceea ce nu exclude gravitatea unor idei.

C.V.: Referitor la colocviul de la Paris, vi s-a părut că receptarea românească a lui Cioran diferă de cea occidentală ?

L.C.: Nu sunt foarte în măsură să răspund. Deși bun ascultător de felul meu, nu mai sunt, din păcate, și un bun auditor. Pe unii vorbitori nu i-am putut urmări decât aproximativ. Ce pot să vă spun este că Institutul Cultural a avut meritul de a fi invitat numai oameni care nu s-au aflat în treabă, ci fie scriseseră despre Cioran, fie i-au fost apropiați. (Am regretat

numai absența, motivată, a Martei Petreu, a lui Ion Vartic, a lui Dan C. Mihăilescu. Și a dumitale, de ce nu ?) Ca să răspund întrucâtva, aș zice că, deși de bun nivel toate, comunicările n-au conturat un fel specific de a-l citi pe Cioran, de natură să-i diferențieze pe români de ceilalți (francezi, spanioli, italieni). A mai fost la mijloc și caracterul aniversar. Îmbucurătoare asistența numeroasă, pe tot parcursul, formată nu numai din români.

C.V.: Cum ai decis să scrieți **Caietele lui Cioran** ?

L.C.: Cartea s-a scris oarecum de la sine. Citind, am simțit plăcerea să comentez. S-au adunat destule fragmente ca să umple un volum. Din punctul meu de vedere, nu este atât o carte despre Cioran – titlul e oarecum înșelător –, cât o componentă a ciclului meu autobiografic, pornită de la evidența că ce gândește omul face parte din viața lui. Ca să fie o carte despre Cioran, ar fi trebuit ca mai întâi să citesc **Caietele** și abia apoi să le comentez. Tot ce am făcut a fost ca, pentru a evita haosul, să distribui fragmentele în câteva fășii. Nu-mi revindic un loc în critica cioraniană. Adaug că pentru cine a crezut că citind **Caietele** îl va cunoaște mai de aproape pe omul Cioran, lectura acestora a fost mai interesantă decât aceea a cărților publicate de el. N-a fost și cazul meu. Pe mine mă interesează mai mult scriitorul decât omul – un om în viața căruia, după perioada românească și până la cumplita boală, nu s-a întâmplat nimic deosebit. (Episodul amoros a marcat-o mai mult pe doamna aceea din Germania, devenită autoare de succes.) M-a amuzat pelerinajul românilor spre mansarda din rue de l'Odéon, consecutiv aceluia pe care orice intelectual cu respect de sine simțise nevoia să-l facă la Păltiniș. Cât privește scriitorul, e mai mare cel din cărți decât cel din caiete, chiar dacă fragmentele admirabile nu lipsesc. În **Caiete**, Cioran a renunțat în parte la ironie și ambiguitate, a redevenit mai liric, s-a luat mai în serios, s-a considerat un Iov care suferea conștient în numele celor care suferă fără să știe de ce.

Îmi amintesc o vorbă a lui Alexandru Paleologu: "Cioran a putut să fie așa de pesimist fiindcă a fost un om fericit". În viața cotidiană fericit, adaug, reamintind că și ce gândește omul face parte din viața lui. Un scriitor, totdeauna grav acesta, m-a întrebat: "Cum îți permiți dumneata să glumești pe socoteala lui Cioran?" Mi-am permis pentru că-l iubesc. Omul pe care-l iubești te și amuză, te și scoate din sărite, îți și place să-l tachinezi. Dar, mai ales, ții la el. Să ne oprim aici.

Interviu realizat de
CIPRIAN VĂLCAN

MARELE VAGABOND AL UNEI METAFIZICI ÎMBĂTRÂNITE

VLADIMIR TISMĂNEANU

A fost, nu mă îndoiesc, cel mai central-european intelectual român (dar și francez) al veacului XX. A trăit o existență sub zodia utopiei, a dilemelor identitare și a nevrozelor politice. Născut la Rășinari în urmă cu o sută de ani, Emil Cioran a fost un intelectual pasionat, deci unul chinuit, mistuit, devorat de incertitudini. A detestat orice schematism descărnat, orice formulă filozofică înghețată, s-a îndoit de toate precum și de el însuși. A trăit sub semnul disperării, al unui pariu imposibil cu un Dumnezeu ascuns, chiar absent, un demiurg capricios, gelos și adeseori irascibil, căruia s-a obstinat să-i azvârle mereu mănua unui dispreț înfrigorat.

A fost îndrăgostit de neant, se simțea bine doar în acel deșert al melancoliei cotropitoare căruia îi putem spune geniul inadapării ori vocația de a fi mereu împotriva și mereu fără-de-casă (*Heimatslosigkeit*). A fost marele vagabond al unei metafizici îmbătrânite. Dintre filozofii francezi ai timpului său, l-aș asemui cu un Vladimir Jankélévitch ori cu Emmanuel Lévinas. Unii l-au numit nihilist. Nu cred că putem vorbi de negarea valorilor, ci mai degrabă de o supremă, terorizantă descumpănire. Lumea este strâmb alcătuită, suntem mereu dependenți de obligații decizionale care se dovedesc de atâtea ori nefericite, chiar dezastruoase.

În tinerețe, cum o mărturisea chiar el, Cioran s-a contaminat cu virusul radicalismului utopic, fusese, spre a relua formula lui Czesław Miłosz, un "sclav al Istoriei", un motiv suficient de puternic pentru a dezvolta ulterior un scepticism total în raport cu cântecele de sirenă ale ideologiilor de orice culoare. A fost așadar un intelectual atras ori, mai precis spus, sedus de promisiunile oraculare ale fascismului (putea merge în les *folles années trente*, la fel de bine, ori de rău, spre comunism, nu degeaba îl admira pe Lenin). Mediocritatea burgheză proprie acelei *low and dishonest decade* (W. H. Auden), tihna unei democrații imperfecte, dar reale, îl plictisea, îl înfuria, îl scotea din minți. Voia *another country*, o Românie transfigurată, o Românie nefilistină, o Românie capabilă de delir, de salturi mortale, de autenticitate, de aventuri imperiale.

Într-un text de o sinceritate unică, acea confesiune sfâșietoare care este *Mon Pays*, Cioran a spus mai multe lucruri dure despre orbirea sa juvenilă decât toți adversarii săi la un loc. La un ceas când România democratică avea o vitală nevoie de prieteni, nu de inamici, a ales să o deteste, lucru pe care avea să-l regrete întreaga viață. Avea o chemare spre existențialismul apocaliptic (încălinție observată de Gabriel Liiceanu). Paradoxal, era un revoluționar care iubea tradiția conservatoare. Făcea parte, ca și Ludwig Klages, dintre aceia care în lupta dintre suflet și spirit iau partea celui dintâi. Într-un text apărut în *Partisan Review* îl numeam un "revoluționar mistic." Un revoluționar, cum se spune, *für ewige Dinge*.

Este vorba de acel sindrom pe care istoricul Jeffrey Herf l-a definit drept al modernismului reacționar. Îmi amintesc discuțiile purtate cu Matei Călinescu despre generația lui Cioran ca parte a unui fenomen european de respingere exasperată, dar și de asumare temerară, a modernității. În eseul său clasic despre "Joseph de Maistre și originile fascismului", marele gânditor liberal care a fost Isaiah Berlin îl citează elogios pe Cioran.

Tot astfel, după ce în tinerețe scrisese *Schimbarea la față a României*, o cartemanifest, o carte-dinamită, revelatoare pentru febra ideologică de atâtea ori distructivă a acelor timpuri, maturul Cioran a protestat împotriva oricărei forme de xenofobie. Paginile despre evrei din *La tentation d'exister* rămân un omagiu de o imensă căldură, aș spune dragoste, adus unui popor de solitari și martiri. La fel, ceea ce scris despre maghiari, ceea ce a spus în convorbirile cu prietenii, între care istoricul François Fejtő, ar trebui predat în școlile din România pentru a depăși viziunile primitive care încă ipotechează și împiedică analizele sincere și oneste. Cum a putut acest om de o inteligență nepereche, îndrăgostitul de Schopenhauer, Nietzsche, Simmel, Scheler și Bergson, să îmbrățișeze tezele extremiste? Ce demon îl va fi înrobît? Nu vom înțelege niciodată această opțiune intelectuală din timpurile acelea sumbre, când, cum spunea François Furet, ambele radicalisme, comunismul și fascismul, aveau un viitor tocmai pentru că democrația părea definitiv condamnată, dacă vom proceda reduționist, operând cu verdicte apriorice și apodictice.

Cred că o cheie pentru înțelegerea acestei pasiuni o oferă un text scris de Paul Nizan în 1934. unde încă îi compara pe André Malraux și Martin Heidegger. Să nu uităm, la acea dată Malraux era o vedetă a stângii antifasciste și pro-sovietice, iar Heidegger acceptase să devină rectorul Universității din Freiburg, numit de regimul nazist. Discursurile revoluționare ale lui Malraux sunau tulburător de asemănător cu faimosul discurs rectoral al lui Heidegger. Heidegger exalta "grandoarea istorică a nazismului", Malraux pe aceea a bolșevismului. Observa Nizan ca în opera lui Malraux, ca și în aceea a lui Heidegger, și aș spune și în gândirea lui Cioran, era vorba de angoasă, de disperare, de refuzul masificării, de "iremediabila solitudine ce caracterizează condiția umană."

Iată cuvintele criticului pe atunci comunist, intelectualul admirat de foștii colegi de la École Normale Supérieure, Jean-Paul Sartre și Raymond Aron, omul care avea să rupă cu stânga stalinistă după Pactul Molotov-Ribbentrop și care murea pe front în 1940, la doar 35 de ani, îngreșat de atâtea infamii, abdicări și trădări. Lui Nizan, așadar, Malraux îi amintea de "acel mare gânditor și filozof contemporan, Martin Heidegger, pentru care, ca și pentru Malraux,

esența vieții umane se afla în angoasă și disperare. Această apropiere este extrem de simptomatică pentru perioada istorică actuală. La acest ceas de declin al civilizației burgheze, unii mari gânditori au descoperit subit că, în confruntarea cu neantul, angoasa și disperarea reprezintă o realitate pentru om... La întrebarea fundamentală «Cum te poți sustrage angoasei și morții?», cei doi oferă răspunsuri diferite. Heidegger a găsit un răspuns în acceptarea totală și necondiționată a național-socialismului. Malraux, la rândul său, a încercat să învingă această angoasă. El a aflat în acțiune, în orice fel de acțiune, forța pentru a o depăși ori măcar pentru a o putea ignora. Acțiunea îl poate proteja pe individ împotriva disperării și angoasei... ea este suprema formă de eroism revoluționar" (textul lui Nizan a apărut în *Literaturaia Gazeta* înaintea sosirii lui Malraux în URSS pentru a participa la primul congres al scriitorilor sovietici, v. Curtis Cate, "André Malraux: A Biography", New York: Fromm International Publishing Corporation, 1995, p. 202). Poate ca ar merita ca unii dintre cei care scriu în graba, cu porniri inflammat-justitiare, despre aceste destine intelectuale să mediteze la cuvintele lui Nizan.

Spre deosebire de un Georg Lukács, care a rămas până în ultima clipă fidel pariului său bolșevic ("Cel mai rău socialism este superior celui mai bun capitalism", interviu cu Franco Ferraroti, 1970), Cioran a înțeles că a greșit. Și-a asumat ceea ce Marta Petreu numeste "trecutul deocheat". A făcut pace cu valorile liberalismului democratic (din nou, opusul unui Lukács ori Carl Schmitt). Și-a purtat crucea cu demnitate, a expiat, a agonizat, a pățimit, a sublimat

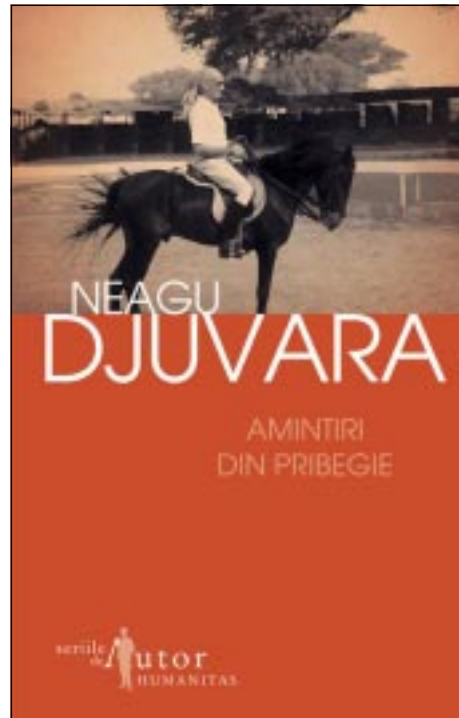
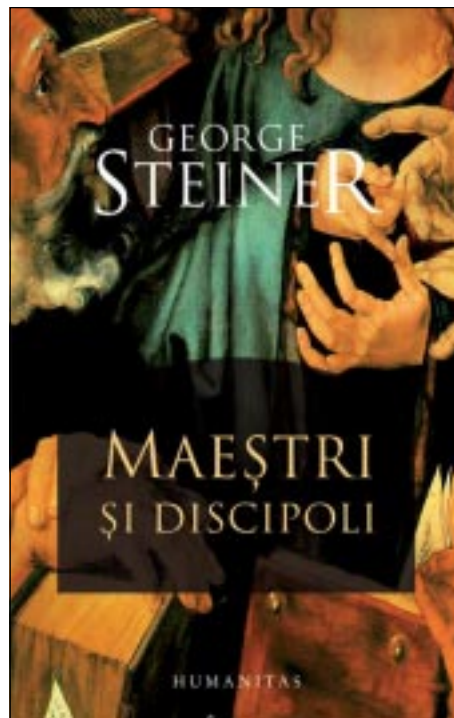

supliciu în acele "silogisme ale amărăciunii" în absența cărora lumea noastră ar fi mult mai absurdă și mai mohorâtă. Pentru că din deznădejdea lui Cioran se nasc zorii unei posibile redempțiuni. Nu este disperarea sterilității, ci acel fior ce nu poate fi domolit al unei eterne neputințe, dar și al unei veșnice obligații de a găsi sens acestei lumi. Dintre cărțile lui Cioran, favorita mea rămâne *Histoire et utopie*. Acolo am aflat secretul dictaturilor totalitare dintr-un veac dominat de năluciri ideologice: "O lume fără tirani ar fi ca o grădină zoologică fără hiene." Această carte a lui Cioran ar fi una dintre acelea pe care le-aș lua cu mine dacă ar fi să-mi petrec restul zilelor pe o insulă pustie.

Notă: M-am ocupat de relația lui Heidegger cu nazismul într-un text apărut pe blogul meu, <http://tismaneanu.wordpress.com/?s=metapolitica>

NDU

la HUMANITAS

DESPRE UN POET ȘI ALTE SPECTACOLE GRAȚIELA BENGĂ

Au trecut doi ani de când a plecat Petre Stoica. Timpul seceră fără să țină cont de talent, de calitatea umană sau de ideologii. Și totuși uzura vremii nu poate șterge orizontul de înțelesuri ale unei opere, chiar dacă estompează conotațiile unei vieți. De la o operă, dar și de la o viață pleacă noua carte a lui Cornel Ungureanu, **Petre Stoica și regăsirea Europei Centrale*** îndepărtează umbrele de pe un fundal a cărui porozitate distinctă trezește nu numai senzații, ci și atitudini. Repune în discuție o operă și spațiile ei generative, îndreptând conul de lumină asupra relațiilor dintre elemente, în loc să-l direcționeze doar asupra acestora din urmă. E o carte-rețea, apărută la momentul potrivit, când poetul **Arheologiei blânde** e fixat prin proaspăta reeditare a volumului din 1968 și prin apariția unei antologii, **Polifonia nopții**, realizate de Gellu Dorian și postfațate de Cornel Ungureanu.

Așezarea lui Petre Stoica în contextul central-european pleacă, vrând-nevrând, de la o serie de concepte – discutate de Cornel Ungureanu cu precădere în **Mitteuropa periferiilor**. "Suntem în Europa Centrală dacă vrem să ne recunoaștem părtași la resurecția spiritului european", scria autorul. Există opuri în care conceptul mustește și lipsește sentimentul. Altele – în care ideea se lichefiază în îmbrățișarea patetică a emoțiilor. În cărțile lui Cornel Ungureanu, conceptele și emoția intră într-un echilibru fericit. Istoria (și critica) literară nu acceptă defilarea solemnă a datelor și comentariilor înghețate. Refuză arhivarea muzeală, a căreia răceală provoacă mai devreme sau mai târziu o irepresibilă apatie. **Petre Stoica și regăsirea Europei Centrale** urmează traseul cu care Cornel Ungureanu și-a obișnuit deja cititorul: e un montaj de secvențe memorialistice și istorie literară, de eseu critic și proză confesivă, de experiențe "generaționiste" și istorie culturală (central-europeană). Orgoliul atotcunoașterii pare că îi este străin autorului. Pentru a contura profilul poetic al lui Petre Stoica recurge la o abordare concentrică, în valuri largi sau prin încercuiri stricte, cu schimbări de perspectivă, cu nuanțe și analogii, cu descendențe surprinzătoare și revelații convergente.

Ființe migratoare, căutând să se așeze într-un nou Centru și să-și definească o nouă identitate, personajele culturale ale perimetrului central-european vorbesc în numele unor reconfigurări. Relația dintre margine și Centru se redefineste nu numai prin utopiile negative ale lui Cioran și Gombrowicz, dar și prin utopiile pozitive schițate de Mircea Eliade, de Czesław Miłosz și Milan Kundera. În 1965, când Petre Stoica și A.E. Baconski fac primul drum la Viena, capitala Austriei avea un statut periferic. Dar începând cu anii '60, recuperarea Europei Centrale cunoaște câteva momente esențiale, observă Cornel Ungureanu. Primul dintre ele ar fi deschiderea spre Răsărit operată de Wolfgang Kraus, cel care anima Societatea austriacă de literatură și îi chema la Viena pe Liviu Ciulei, pe A.E. Baconski și Petre Stoica. Printre alți invitați la palatul Wilczek, Max Brod, Heimito von Doderer, Vaclav Havel, Bohumil Hrabal, Elias Canetti, Gabriel Marcel, Claudio Magris, Oskar Pastior, Miodrag Pavlovici, Vasko Popa ș.a. Un al doilea moment se distinge în 1968, când Dieter Schlesak realizează o antologie de texte literare din spațiul crepuscular al Europei Centrale – de la Freud, Joseph Roth și Rilke până la Hoffmannsthal, Hermann Broch și Robert Musil. În fine, în anii '80 Milan Kundera publică **Tragedia Europei Centrale**, în care vorbește despre rolul acestui spațiu în

supraviețuirea spiritului european. Așadar, Wolfgang Kraus, Dieter Schlesak și Milan Kundera – trei personaje culturale energice (fiecare cu o listă a supraviețuirii și cu o anumită viziune asupra marginilor), de la care pornește Cornel Ungureanu când afirmă: "... ieșind în fața scenei, Europa Centrală scoate în prim-plan filosofi-artiști care au un oarecare exercițiu al spectacolului literar. Unul dintre ei este poetul, jurnalistul Petre Stoica. El realizează un traseu care definește și «periferiile» Europei Centrale, dar și dinamica ei, după 1960." (p.41-42) Marea parte a liricii lui Petre Stoica afirmă descoperirea Centrului undeva la periferie. Biografia lui o confirmă. Între **Blânda arheologie** și Jimbolia (Simbolia) se vor crea bucle care au o autentică acoperire în idee.

Dar, înainte de recuperarea Centrului, Petre Stoica a trăit statutul de exclus. Căuta libertatea, însă libertatea era cultivată numai în subteranele boemei. Bucuria de a fi solidar se conjuga cu entuziasmul de a (te) închina poeziei – într-o efervescență mereu inaugurală. În siajul lui Dimitrie Stelaru, se forma o generație care-și asuma cultul pentru poezie și apartenențele intelectuale: Nichita Stănescu, Mircea Ivănescu, Cezar Baltag, Grigore Hagiu. De acest climat leagă autorul dubla natură a lui Petre Stoica, de "literat și de comentator de poezie, de scriitor și de degustător de rarități". (p.48) Este un *homo aestheticus*. Impune un stil – în poezie și în biografie.

Mișcându-se dezinvolt pe o pistă culturală familiară, Cornel Ungureanu îmbrină strictețea istoricului literar cu ritmul expresiv al unui prozator. Printre nodurile textului, strecoară o oarecare libertate, astfel încât cititorul să-și poată urzi mai departe reprezentările. Să preia din mers o idee. Biografia lui Petre Stoica e străbătută în toate direcțiile, chiar dacă accentul cade pe raportarea la toposul originar. Etapele de la revista "Steaua" și, mai târziu, de la "Secolul XX" au prilejuit întâlniri esențiale, cu A. E. Baconski și Dan Hăulică. "Demitizarea, desacralizarea, citadinismul aparțin registrului polemic prin care «provincialii», protejați chiar de provincialismul lor, de postura ex-centrică, subminează lozincile oficiale." (p.50) Intrarea în literatură a lui Petre Stoica are loc în decorul nobililor inițiative de la Cluj și se desăvârșește prin contactul cu literatura germană, adâncit de activitatea de la "Secolul XX". Câteva călătorii, întâlnirea cu Wolfgang Kraus, traduceri, muncă de exeget, antologii fundamentale – sunt pașii unei aventuri intelectuale, care va coti, după 1970, spre literatura română, fără să rupă odgoanele prin care era legată de literatura Europei Centrale. De un spațiu originar și de o anume stare marginală, concepută ca una *exceptională*.

Lirica lui Petre Stoica, începând cu **Miracole** (1966) și **Arheologie blândă** (1968), e privită prin lentila recuperării unui șir de valori. Piese de mărunt ale unei lumi dispărute sunt adunate ritualic și ajung să reconfigureze, prin actul poetic, vibrațiile unei ordini sacre. Un topos (Banatul) poate adăposti ceremonii mirabile. Un poet, Petre Stoica, poate fi rege și, în egală măsură, un proscris. De Vasko Popa (și el creator într-un spațiu de contact etnic) îl apropie valorificarea abundenței oximoronice, însă îl desparte, observă Cornel Ungureanu, raportarea la rădăcini. În Jimbolia, orașul de la margine, acolo unde Marc-Mihail Avramescu voia să-și piardă urma, poetul vede un topos al întemeierii. Devine Cetatea Simboliei, "un exercițiu de despărțire de lumea imediată, în numele celei simbolice: o re-

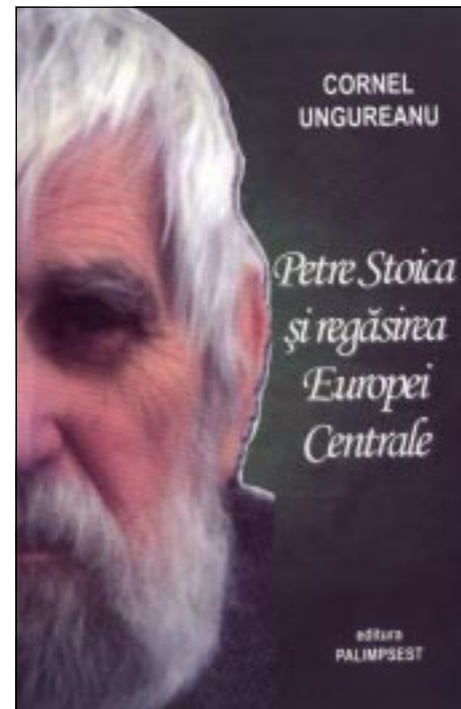
teritorializare exemplară." (p.68) E un loc al graniței, care îi definește prin omologie statutul poetic.

Creionând simptome și reprezentări emblematice, instrumentarul geografiei literare pune în valoare timbrul agonice al versurilor din ultimele volume și-l așază pe poet printre scriitorii central-europeani ai eșecului. Totodată, evidențiază și premisele (modelele) proiectelor lui Petre Stoica. Jimbolia se metamorfozează miraculos: e toposul reîntâlnirilor cu Trakl, cu Ernst Jünger, Baconsky sau Marc-Mihail Avramescu. Acolo, în Jimbolia, se manifesta un mod de a trăi în cultură. Dar se ținea și o lecție despre cum se făcea presă în vremurile de demult, când un ziarist remarcabil intra ușor în mitologiile unei adolescențe. Muzeul presei "Sever Bocu" stă oricând mărturie.

Pentru ca un tablou să fie privit complet, trebuie să se discearnă atât tentele lui cromatice, cât și cu desenul schițat de ele.

Astfel procedează Cornel Ungureanu. Se repliază pentru a vedea ansamblul. Ca la un spectacol, unde se urmărește întreaga desfășurare scenică. Una dintre secțiunile cărții, **Simetrie, asimetrie**, se oprește asupra relațiilor (explicite sau implicite) dintre Petre Stoica și alți scriitori, muzicieni, artiști. Adam Puslojici, Srba Ignjatovici, Anghel Dumbrăveanu sunt doar câțiva dintre ei. Sau Marc-Mihail Avramescu, cel al cărui memorie se va fi străduit Petre Stoica să o conserve. Sau Mircea Martin, care a prefat în 1982 una dintre antologiile realizate de Petre Stoica. Sau Livius Ciocârlie, a cărui "neîntâlnire" cu Petre Stoica intră în paradigma trecerii. Dar și a unei alternative imaginare. Așa cum sunt întinse și răsucite firele discursului (epic), orice personaj-însotitor poate deveni, la rândul lui, protagonist. E ușor de imaginat ce povești fascinante s-ar putea țese în jurul poetului, istoricului, *aristocratului* Max Demeter Peyfuss. Sau – de ce nu? – în jurul istoricului literar, devenit pe alocuri personaj-narator, cu propria lui aventură intelectuală.

Echilibrul dintre concept, idee și emoție se rupe în ultimul segment al cărții. De această dată, prim-planul e luat, succesiv, de operă și de omul din spatele ei. Sunt texte critice

ale lui Ion Pop, Alex. Ștefănescu, Gheorghe Grigurcu, sunt și amintirile lui Șerban Foartă, Marcel Tolcea, Octavian Doclin și Adrian Popescu. Unele se ivesc din obiectivare și abordări analitice, altele sunt ecoul atașamentului și frisonului subiectiv. De aceea, chipul poetului se îmbogățește mereu cu câte o linie, primește culoare, tresare. Se încarcă de un farmec aparte, sub particularitatea privirii celui care evocă sau comentează.

Ușor melancolic, cu un ochi atent la detalii și ghidat de reperele spațiului matricial, Cornel Ungureanu urmărește avatarurile prin care trece conștiința de sine a artistului. Reconstituie o atmosferă, animă personaje, restituie o biografie creatoare. **Petre Stoica și regăsirea Europei Centrale** validează spectacolul poetic, dar include și un spectacol al existenței în cultură. Prin aceste puneri în scenă (ambivalente sau compozite), construcția reală se lasă întodeauna dublată de o construcție posibilă. Tensiunea fertilă dintre real și posibil – iată unul dintre laitmotivele acestei cărți.

*Cornel Ungureanu, **Petre Stoica și regăsirea Europei Centrale**, București, Editura Palimpsest, 2010

Institutul Polonez,
săptămânalul "Observator cultural",
revistele "Orizont" și "Contrafort"
au plăcerea de a vă anunța lansarea
celeia de-a 10-a ediții a concursului

Eseu despre cultura și istoria poloneză a sec. XX și XXI
ediția a 10-a, 2011

cu tema **"Opera și personalitatea lui Czesław Miłosz"**

Premii:

Premiul I: 300 Euro (echivalentul în lei) și posibilitatea prezentării lucrării în cadrul Conferinței internaționale dedicate lui Czesław Miłosz, organizată de Universitatea București, Secția de Slavistică a Facultății de Limbi și Literaturi Străine, 7-8 octombrie 2011

Premiul al II-lea: 200 Euro (echivalentul în lei)

Premiul al III-lea: 100 Euro (echivalentul în lei)

Eseul câștigător va fi publicat în săptămânalul "Observator cultural", precum și pe pagina web a Institutului Polonez.

Data limită de trimitere a textelor: **15 septembrie 2011.**

Detalii pe www.culturapoloneza.ro sau la tel. 0040 21 224 45 56.

CEVA DE TIPUL UNUI ROMAN SE PREFIGURA

ALEXANDRU BUDAC

Anca Maria Mosora a debutat în 2005 cu *Arhanghelii nu mor*, și a făcut atunci parte din primul lot de prozatori tineri pe care Editura Humanitas spera să-i lanseze pe firava și instabila orbită a literaturii române. A urmat, doi ani mai târziu, *Reality Game Show*, un alt roman ce promitea o intrigă interesantă și câteva exerciții stilistice nu lipsite de sensibilitate, făcute însă harceaparcea de prețiozități goale, gerunzii, pronume nehotărâte folosite în exces, referințe culturale incoerente și situații unde autoarea însăși părea să se fi împotmolit. Cu *Paznicul*, ultima carte apărută tot la Humanitas, Anca Maria Mosora își pune pe butuci, fie-mi îngăduită exprimarea, cariera de prozatoare.

Cu coperta întâi lipsită de gust și coperta a patra mincinoasă, *Paznicul* nu va trece nici măcar drept literatură de supermarket. De o bună bucată de vreme mă tot întreb ce rost mai au prezentările și recomandările de pe spatele sau *flaps*-urile volumelor apărute atât la noi, cât și în străinătate. Propun să se renunțe la ele, căci orgia lor encomiastică devine din ce în ce mai dezgustătoare. Silogisme fâșiate ridică nu știu ce filozofel la rang de nou Wittgenstein, dive masculine sau feminine care dau bine pe ecran și pe Facebook, dar care nu stăpânesc vocabularul și gramatica limbilor materne devin peste noapte Tolstoi, Proust, Joyce, iar două rânduri, mereu aceleași, indiferent de autor, în *Vogue*, *Elle* sau *Maxim*, cântăresc mai greu decât verdictul unui critic literar. Pretutindeni numai revoluții și revelații, totul e *stunning* și *exhilarating*. N-am nici o îndoială că aceste deliruri nu-i păcălesc pe cititorii inteligenți, și că ele se adresează exclusiv marelui public, adică acelor persoane cărora trebuie să li se explice la televizor sau prin *Yahoo! News* cât zahăr să-și toarne în cafea, ce filme merită vizionate în funcție de palmaresul la *Academy Awards* ori ce soi de castraveți să-și lipească pe ochi înaintea de culcare, însă chiar și așa, tot mi se pare că situația ofensează bunul-simț.

Despre *Paznicul* ni se spune că "este o uimitoare incursiune în universul complex al sentimentelor, personajele fiind doar simple marionete ale unei mașinării mai vaste decât destinul individual". Adânc. Mai departe: "Ne aflăm cu această carte într-un univers din afara timpului [parcă era universul complex al sentimentelor, *n.m.*, A.B.], populat de suflete care caută și se caută[!], amintind de un film de-al lui Jim Jarmush [Jarmusch!], existând doar în propria desfășurare, consumându-se în același timp în care se descoperă." Fraze de genul acesta poți să auzi cu duiumul la restanțele studenților de la filozofie, iar referirea la "Jarmush" e doar un *name-dropping* disperat. Vă asigur că nu există nici o legătură între proza Ancăi Maria Mosora și cineastul american. *Paznicul* mi-a amintit doar că lectura poate fi uneori o activitate teribil de plicticoasă.

Romanul se deschide cu o tragică încurcătură medicală. Din neatenție, personalul unui spital din București încurcă analizele Mariei Caropol și Olgăi Mateescu. Cea din urmă primește pe neașteptate un diagnostic de cancer în fază terminală, în vreme ce la prima femeie, adevărata bolnavă, ajung rezultatele menite să ateste o stare de sănătate excelentă. Medicul celor două femei, Sever Oprea, un bărbat sensibil și cu o conștiință profesională impecabilă, se vede prins la mijloc în această dramă, mai

ales că Olga Mateescu, deznădăjduită, se sinucide.

În episodul următor, facem cunoștință cu preotul Ioan Bucur de la parohia din Scheii Brașovului. Aflăm cât de tare îl înspăimântă gândul morții, mai ales când trece prin cimitirul Sfânta Treime, dar și de ce îl enervează diaconul Matei cu obiceiul său de a plescăi indecent. O vedem și pe preoteasă, femeie nu lipsită de farmec, dar sfioasă, cuvioasă și superstițioasă, așa cum îi șade bine unei soții creștin-ortodoxe. Din gândurile preotului, îndreptate mai tot timpul spre moarte, credința adevărată și normele de îngropăciune cerute de Uniunea Europeană, înțelegem destul de repede că asistăm la priveghiul ultimului paznic al cimitirului. Misteriosul personaj a venit de la București într-o vreme când părintele căuta disperat o persoană pe care proximitatea morții să nu o sperie, așa încât să poată veghea asupra locurilor de veci din Sfânta Treime. Apoi suntem purtați succesiv prin biografiile lui Ioan Bucur și Sever Oprea (căci el e paznicul din coșciug), într-un efort străveziu de înădărire a două vieți măcinate de frământări.

Din păcate, Anca Maria Mosora nu înțelege că o idee bună nu face un roman. Chiar dacă punctele de pornire ale ficțiunilor ei sunt interesante și pot avea consecințe complexe, autoarea nu manifestă reflexe scriitoricești elementare și persistă în aceleași gafe de debutant. În primul rând, în carte nu există decât o singură voce monotonă și un singur punct de vedere miop. Am insistat de prea multe ori asupra manierelor complet lipsite de consistență în care o mare parte dintre prozatorii noștri își concep personajele, așa că nu mai zăbovesc. Anca Maria Mosora ar vrea să scrie literatură intimistă. Îi plac detaliile, iar obținerea atmosferei constituie un scop în sine. Perfect. De la Flaubert încoace, nici un autor respectabil nu mai poate face abstracție de detalii. Numai că, în *Paznicul*, detaliile nu au efect, nu te ajută să vezi nimic, nu-ți zgândăre nici o emoție. Pricepem (dar nu percepem) că cimitirul e sumbru și că în București se demolează și se construiește bezmetic. Preoteasa ține să ne convingă prin gesturile și atitudinile ei că este o ortodoxă ferventă, însă ea se pliază mai degrabă pe câteva clișee obosite ce corespund, presupun, reprezentărilor autoarei privitoare la un anumit gen de femeie simplă. Reacțiile preotesei, când surprinde goliciunea soțului, nu sunt nici superstițioase, nici nu exprimă spaima evlavioasă. Sunt doar ridicole. Lui Ioan Bucur îi place să vorbească în latină (recită *Stabat Mater* – versuri care, în vremuri nu foarte îndepărtate, îi erau cunoscute oricărui elev de clasa a IX-a, de la orele de latină – și recurge la rugăciunea *Sancte Michael Archangele, defende nos in proelio...*), întrucât, susține el, a uitat greaca învățată în anii de studiu teologic. Pur și simplu.

De altfel, în roman abundă platitudinile sentențioase, indiferent că e vorba despre creștinism ("Doar instinctul de supraviețuire, cel mai egoist dintre toate, ne aruncă iar în brațele igienei creștine, după un derapaj scurt în afara drumului, acolo unde totul poate fi contestat, unde revolta nu se oprește niciodată, durerea este fără limite, dar și libertatea e pe măsură.") sau despre medicină ("Or, aproape că poate fi demonstrat matematic, că bolile costisitoare, nu lovesc buzunarele care și le permit. Ba, dimpotrivă, dacă ar fi să emitem o regulă generală, ea

ar arăta, din nefericire, exact pe dos"). Pe pagini întregi, nesfârșite și seci, scriitoarea se chinuie să ne familiarizeze cu tabieturile și rumițiile personajelor, ale lui Sever și Ioan, mai cu seamă, iar viețile lor ni se dezvăluie capitol după capitol, într-o construcție ce se vrea un puzzle, dar nu e decât sincopă și sughit. Dacă pe părintele Ioan îl vedem încă de la început scuturat de tulburări obsesiv-compulsive (atinge obiecte, ciocănește la ușă și-l scutură pe diacon de umăr de trei ori, pentru Tatăl, Fiul și Sfântul Duh), trebuie să parcurgi vreo optzeci de pagini ca să descoperi că pe Sever l-a cam constrâns familia să studieze medicina și că între el și pacienta Maria Caropol s-a înfiripat o poveste de dragoste ("Maria nu umpluse doar un gol din el, ci construise încăperi nebănuite care acum deveniseră complet inutile și apăsătoare."). În rest, ai parte de chestionări insipide aruncate de preot spre Dumnezeu și ți se explică pedant că în spitalele din România medicii și pacienții folosesc aceeași intrare, te străduiești să te prinzi că viața e ca o piele, "pielea de sub piele", și să descifrezi referenții unor fraze doldora de aceleași pronume și adjective nehotărâte/demonstrative, specifice prozelor Ancăi Maria Mosora ("În adâncul ființei sale ceva radical nou se petrecea...", "acea sclipire stranie în ochi", "la acea înmormântare", "ceva de tipul unei amintiri se prefigurează...").

Dacă nu ar fi fost vorba de recenzie, ar fi trebuit să mă opresc din citit la o frază de pe chiar prima pagină, unde este expusă drama încurcării analizelor: "Totul a durat mai bine de două săptămâni care, pentru toată lumea, contaseră cât o iarnă de poveste ce amenința să treacă de partea coșmarului sau cel puțin a suprarealismului sublimat invers, din artă în viața reală."

Presupun că și *Paznicul* va fi tradus și promovat în străinătate, cu cel puțin un orgasm pe coperta a patra. Le doresc, romanului și suprarealismului său invers sublimat, mult succes.

LIBRĂRIA ESOTERA

(director Florica Petrean)

esotera

Sărbătorile nu s-au încheiat!

Librăria **ESOTERA** sărbătorește Cartea în fiecare zi!

Librăria **ESOTERA** înscamnă un program managerial dinamic, al mileniului 3.

ESOTERA preîntâmpină emoția examenelor de capacitate, bacalaureat și admitere fiindcă are o ofertă completă de manuale și auxiliare școlare (ghiduri, dicționare, culegeri, antologii, sinteze). Cea mai bună pregătire începe de la cărțile cele mai bune!

La **ESOTERA** găsești titluri de la peste 300 de edituri!

O ofertă care nu trebuie să îți rămână străină : cartea străină!

ESOTERA oferă albume, dicționare, beletristică în engleză, franceză, germană.

Ai nevoie de o carte și nu ai găsit-o?

ESOTERA onorează orice comandă și ți-o trimite acasă!

În atenția școlilor!

Pentru elevii silitori, oricând o carte poate deveni un premiu mult dorit.

ESOTERA oferă cărți pentru serbările școlare la prețuri avantajoase.

Secretul nostru?

PREMIILE SI TOPURILE LITERARE: PREA MULTE? PREA PUTINE? (I)

IOANA CISTELECAN

Despre premii și topuri literare... numai de bine; de bine pentru cine le câștigă și pentru cine se regăsește pe listele împincinate, de oftică pentru cei care le ratează și pentru cei care n-au loc în top. – doar că, de obicei, autorii ignorați de un juriu, respectiv de o echipă editorială sunt preamăriți de un alt juriu și de o altă onorabilă redacție, căci astfel funcționează legea echilibrului în natură și, de ce nu, și în literatură... Cum totul plutește în apele tulburi ale relativismului, de ce să nu se scalde și moda aceasta a premiilor și a top-urilor literare în aceeași paradigmă subiectivizată?! Dacă se poartă găștile literare, fiecare cu simpatizantii săi, dacă se marșează nu pe seriozitatea și substanțialitatea actului scrierii, ci pe gradul de vizibilitate al scriitorului, grad ce se măsoară în funcție de decibelii vocalizelor auctoriale, în funcție de fraternități, oportunități și visceraliități, dacă așadar așa stau lucrurile, atâta timp cât prietenii și interesele literare vor dăinui, și "diplomele" meritorii se vor plasa la purtător în același registru de castă. Prietenii, dar și polițele ce se cer plătite la un moment dat vor supraviețui ca mecanism – nu suntem paradisiaci, nu putem iubi pe toată lumea, cum nici nu putem avea pretenția să fim adorați de toată lumea. Și iac-așa ne vom răcori în același relativism superfluu, la-ndemînă. Pe de altă parte, în condițiile crizist-financiare acutizate ale multor reviste de cultură mioritice, s-a instaurat practica premierilor cât de cât remunerate pentru colaboratorii care pînă mai ieri prestaseră pe gratis cu textele lor ce evident potențaseră și re-axiologizaseră publicația cu pricina, practică oarecum compensatorie și de un bun-simț tolerabil.

Daca-s prea multe?! Eu zic că da, însă la o țară atît de dăruită și talentată, cu atîta scriitori înzestrați, cum să mai reduci și la cine să mai renunți ca s-apuci totuși să mulțumești un sfert din ei măcar... Ce relevanță au?! Pot gîdila într-un mod plăcut orgoliul autorului, vanitatea ilustrai sale familii, dau bine la c.v. și universitarilor li se mai adună niscaiva puncte în mirificele lor fișe de autoevaluare.

OCTAVIAN DOCLIN

Sigur că premiile literare sunt și necesare, sunt și dorite. Nu neapărat din punct de vedere material, deși acest lucru nu-l neglijează scriitorii. Dar, vai, cu fiecare an ce trece sponsorii sunt tot mai puțini, literatura devine tot mai puțin interesantă. Ne citim tot mai mult între noi. Și cît de mult ne citim între noi... Ne-au dispărut cititorii? [Pentru că, pînă la urmă, "premiul" dat de cititori ar fi cel mare, nu-i așa!]" Unde ni sunt visătorii?", se întreba poetul mai demult. Și cît de mult în școală se învață scrisul și cititul? Cît de mult se mai frecventează bibliotecile și librăriile? Eram deunăzi într-o bibliotecă și, la un moment dat, intră o domnișoară elevă, de clasa a XII-a, am dedus repede, și întreabă, sigură pe ea: aveți *Sărmanul Ioanide*? Nu m-am putut abține: domnișoară, poate *Bietul Ioanide*. Eleva mi-a răspuns năucitor: Sărmanul sau bietul, ce mai contează... Am ieșit aproape cu lacrimi în ochi amintindu-mi că-n anii de liceu, Dascălul meu mi-a dat să citesc din biblioteca lui extraordinară, autori care nici în facultate nu se predau pe-atunci, Aron Cotruș, Blaga... ehei, dar celebra colecție "Luceafărul", cu generația '60... Eu, cititorul de atunci, aveam cum să "votez" pentru premiul cel mare...

Așadar, un premiu literar poate consacra un scriitor, iar pe tinerii scriitori îi poate impune. N-ar mai fi decît o problemă: ca juriul să fie alcătuit din cei care știu ce-i literatura, o citesc și o cunosc. Deci, citiți-ne, cunoașteți-ne, dați-ne premii!

LUCIAN IONICĂ

Oricât de mult ne-ar displace, trebuie să acceptăm faptul că o lucrare literară, asemenea unui film, unei piese muzicale etc., are o natură duală. Pe de o parte este o creație artistică, iar pe de alta, un produs cultural, destinat vânzării, sub o formă sau alta, pe o piață specială. Prin urmare, și premiile literare se manifestă bivalent. Ele recompensează creația artistică și, totodată, atrag atenția cititorului de azi, grăbit, cu puțin timp liber, asupra unei cărți. Aceasta este teoria, rămâne de văzut în ce forme și cît de eficient este pusă ea în practică, în diferite locuri. Uneori, te întrebi ce a cântărit mai greu în decizia juriului, valoarea în sine a lucrării sau prestigiul autorului care a fost premiat? Poate că nici jurații în cauză nu ar putea răspunde pe deplin la această întrebare. În lume, unele premii, chiar foarte cunoscute, au o finalitate mai degrabă comercială, valoarea căutată în asemenea cazuri nefiind cea estetică, literară, ci consonanța cu preferințele publicului vizat. Alteori se încearcă, și chiar se reușește, modelarea gustului ori chiar crearea unei mode, iar distincția primită poate să facă parte dintr-o campanie de promovare mai amplă. Nu în cele din urmă contează și prestigiul unui anumit premiu literar. Reușește el să impună un text sau un autor, fie în lumea literară, fie pe piața cărții? Cum pot fi scoase unele premii dintr-un trist anonim? Printre altele, există o soluție simplă și sigură, dar dificilă: un premiu în valoare de 10.000 de euro este mai important decît unul de 500 de euro, nu doar din punct de vedere financiar, ci și ca impact, pentru că, nu-i așa, cifrele mari și rotunde au și ele o frumusețe a lor?

DAN LUNGU

Cu oricât relativism am privi lucrurile, un spațiu literar nu poate funcționa fără o minimă ierarhizare a valorilor și un sistem de recompense. Cu cît numărul premiilor și al topurilor este mai ridicat, cu atît putem spune atenția de care se bucură literatura, vizibilitatea ei socială este mai mare, cu atît scrisul ca activitate profesională are greutate mai mare. Cu atît statutul social al scriitorului este mai înalt. În comparație cu Franța, unde cunosc cît de cît situația, numărul premiilor și al festivalurilor literare de la noi este mult, mult mai mic. E drept, și numărul cărților publicate în Hexagon este mult mai mare, nu de puține ori în septembrie, începutul anului editorial, apar spre două mii de romane. La rîndul ei, tipologia premiilor la noi este mult mai schematică. De pildă, lipsesc premiile publicului. Ceea ce, în definitiv, nu e de mirare, căci în literatura română încă funcționează o definiție estetizantă a literaturii, în virtutea căreia succesul la public e un semn de slăbiciune estetică.

GHEORGHE MOCUȚA

În evaluarea cărților contează oamenii și criteriile. Încerc să mă detașez de fenomenul topurilor ad-hoc și mă amuză uneori jocul perfid al premiilor literare. Există autori ambițioși care se bat pentru cărțile lor și uneori le reușește. Sigur că cel mai des reușesc să învingă interesele de grup, de gașcă. Cultura română

se zbate în continuare între cele două complexe; unul de inferioritate (pentru că nu avem încă un Nobel) și altul de superioritate datorat faptului că marile noastre valori nu au pătruns în circuitul universal. După câțiva ani de criză (a cărții, a autorului, a cititorului?) s-ar părea că intrăm în normalitate, cu cărți de succes și cu edituri care studiază piața și orizontul de așteptare al celor câteva milioane de cititori. Milioane sau mii? Pe ce au mizat în ultimii ani editurile de succes, Humanitas, Polirom și mai recent, Cartea Românească? În primul rînd pe romane de ficțiune și autoficțiune de sute de pagini, pe memorii, dar și pe cărțile unor autori valoroși. În ciuda crizei și a problemelor pe care ni le-a adus, anul care a trecut nu a fost rău pentru literatură. Din păcate cărțile cele mai bune nu sunt cele mai citite. A se vedea cazul Hertei Müller ale cărei cărți au început să fie citite cu interes abia după primirea premiului Nobel. Un premiu contează, dar contează și nominalizarea. Problema oricărui juriu e în zilele noastre la cine să renunțe. Rolul criticului de azi e ingrat. E într-un fel, un cititor blestemat. Un cititor implicat, obligat să lupte cu gustul public, modificat de simțul enorm și vîzul monstruos al politicilor de promovare agresive de pe micul ecran și de aiurea. În *Prefața la O istorie secretă a literaturii române*, Cornel Ungureanu afirmă un mare adevăr, și anume că "dictatura imaginii televizate, ofensivele mediatice pun în umbră alte nume, alte "provincii" ale literaturii." Și multe cărți.

DORIN MURARIU

Când domnii nobelieni pronunțau numele Hertei Müller, nu mi-am putut reprima săcătoarea imagine a noroiului din Nițchidorf, pregătit parcă în orice clipă să te înhațe, căci negreala lui lipicioasă părea să stea la pîndă lângă fiecare scară a trenului verde, pătrătos,

uitat pe șine din alt timp. Un „motor" cufundat în motorină și uleiuri, scârțîind neîncetat din banchetele de lemn lăcuit, pe care navetiștii adormeau instantaneu după ce își trăgeau băștile peste ochii cu pleoapele grele. În ciuda hurducăturilor și a frânelor țiuite, se trezeau întotdeauna doar în gara potrivită, țâșnind spre ieșirea a cărei ușă, glisînd într-o parte și-n alta, producea un pătrunzător sunet carceral. Cu glodul mustind sub tălpi de la primii pași și cu svăbeasca pe limbă, nu îți mai rămânea decît să te afunzi ori să pleci. La Reșița, la Timișoara sau, mai bine, în Bundesrepublik, încheind, după secole, cercul caznelor și al speranțelor. Cu Herta Müller ar fi putut să dispară cronicizatul complex al absenței literaturii române de pe lista marelui premiu. Ei, aș ! Ca în orice mare coproducție în care am fost implicați, și de această dată am furnizat doar figuranții și decorurile: securitatea, muțenia crispată, cenușie, tresărirea vreunei învârteli, privirea plecată sub greutatea complicităților, bășcălia instituționalizată, delațiunea. De celelalte s-a ocupat Germania cu rigoarea-i sufocantă pentru levantinii uleioși, trăind în zarea joasă a buzunarului propriu devenit blazon.

În tîfnoasa noastră margine culturală, contaminarea premiilor literare cu deja grelele năravuri implantate în ADN-ul național pare un lucru firesc. Nimic mai banal decît a fisura (a sparge) pedestalul singuratic al valorii pentru a-l înlocui cu devălmășia inflaționistă a premiilor de mucava împărțite cu larghețe aproape oricui, călcîndu-se în picioare linia de separare dintre scriitorii adevărați și grafomanii mereu sictiriți de umbra prea groasă ce le este rezervată. Există persoane care au strâns brațe de premii precum surcelele din pădure, dar n-au scris măcar o duzină de pagini decente. Subjuogați de dulcea himeră a valorii cu patalama șampilată pe culoarele vreunei

case de cultură organizând doar nunți și botezuri sau în sălile apăsătoare ale câte unei biblioteci fără cititori, acești oameni se cred îndreptățiți să ia cu asalt reviste și edituri, bruind cu nesaț un fenomen literar și așa suficient de haotic și de palid, ce își mobilizează cititorii doar prin reducerile de prețuri de pe la târguri. S-a ajuns la situația ilară ca scriitorii să cheltuiască timp și energie pentru a se feri de puhoaiile cu premii ce n-ar face decât să le arunce scrierile în derizoriu. Dacă ar purta cu senină demnitate doar stindardele valorii, premiile ar putea încuraja rigoarea într-un domeniu care, prea des, întreține profitabile confuzii.

DAN NEGRESCU

Mulțimea funginoasă a premiilor literare dovedește prin sine că avem de-a face cu un fenomen de gașcă, clică, specific intelectualității noastre; și nu numai. Aspectele dubioase sunt la fel de numeroase precum premiile.

Nu demult o revistă culturală și-a împărțit premiile pentru literatură, pe anul trecut, bănuiesc; comic a fost faptul că, spre pildă, la proză au concurat peste o sută și mai bine de volume care – se voia să ni se inducă (în eroare, eventual) – urma să fie parcurse în aproximativ o săptămână de un juriu atent și competent format din vreo cinci persoane; se spune despre Nicolae Iorga că parcurgea o pagină tipărită doar aruncându-și privirile pe ea, iar cartea era efectiv răsfoită; nu știu dacă amintitul colegiu de jurizare era format din structuri iorgane, dar la numărul de pagini propus de feluritele edituri, chiar și simplul răsfoit rămâne ipotetic, chiar himeric. Ca atare, singura selecție posibilă rămâne în noianul amintit "să-i căutăm pe ai noștri". Desigur, un atare procedeu, realist până la urmă, nu are nimic cu așa-zisa nominalizare, darămite cu valorizarea, dar corespunde pe deplin etimologiei latine de care nu putem scăpa: până la răvnitele **avantaj, privilegiu, recompensă**, altminteri mai tardive, latinescul *praemium* a însemnat **bun luat de la alții, bun răpit, pradă**. Privind deci istoria **premiului** (literar, în cazul de față) nu s-ar putea spune că, precum în maioreșciana condiție materială a poeziei, nu ne-am întoarce la valoarea primară a cuvântului. Cum am mai sugerat, situațiile diferă de-a lungul timpului, din Roma antică și până azi, dar pildele rămân (anonime...). Odinioară cineva a primit premiul literar anual pentru că pecuniar echivala cu datoria avută cam de mult la președintele juriului care, firesc, și-a recuperat astfel banii în momentul premierii membrului USR (nu menționez filiala...). Numeroase premii s-au primit în virtutea minoritarismului național; după cum exista edituri care publicau inclusiv tâmpenii cu pretenții, doar pentru că autorii erau "maghiari, germani, sârbi, evrei și alte naționalități", tot astfel obligatoriu, un anumit procent dintre aceia trebuia să fie premiați, ceea ce nu prea corespunde în multe cazuri azi cu fariseu clamata persecuție. Mai trist era dacă, deși etnic minoritar, scriai românește, pentru că intrai la grămada majoritară cu reguli de joc total diferite. Există apoi situații incredibile dar adevărate când generozitatea sponsorului depășește cererea și cantitatea de talent anual, mai ales că e statuat ca revărsarea valorică să nu poată avea loc decât la un număr de ani, iar juriul este pus în situația de a nu putea împrăști onorabil și rentabil banii, trebuind să (ab)uzeze de telefoane, emailuri, etc., pentru a-i anunța pe doritori să-și aducă opus-urile pe ultima sută de metri; e o situație care probează că mai e de lucrat la optimizarea sistemului. Să mai amintesc și situațiile în care laureatul a adus servicii cuiva ajutând, spre pildă la obținerea unui titlu de doctor în filologie, evident. Din situațiile enumerate rezultă destul de clar că premiile literare sunt benefice atât pentru cei ce le decid, cât și pentru cei ce le primesc. De regulă, după premiere, urmează, dacă nu un tsunami, măcar tradiționalul potop, în sensul că despre premiați nu se mai aude nimic, sau aproape nimic; până la următorul premiu. Un raid (fără anchetă)

prin librării e edificator. Desigur, cinste excepțiilor și decepțiilor. În fine, nu are rost să insistăm asupra premiilor acordate unor categorii speciale precum, fii, fiice, ibovnice, neveste... Nu pot să închei fără a remarca faptul că și Winston Churchill, în calitate de membru al coaliției învingătoare, a primit premiul literar la sfârșitul celui de al doilea război mondial; probabil pentru cele scrise între două sticle de whisky. Oricum, într-o ordine ascendentă, cele mai năstrușnice, ridicele chiar, rămân premiul Nobel pentru literatură și premiul Nobel pentru pace.

IRINA PETRAȘ

Am "divagat" despre premii în nr. 16/2010 al *României literare* și în câteva alte rânduri. Să spun, iarăși, că nu-mi plac clasificările, topurile. Poate și fiindcă am fost mereu premianta întâi, cea care primește toate laudele, cel imediat următor fiind lăsat de mania omenească a ierarhiilor hăt, în urmă. Tot astfel, distanța dintre două cărți bune e greu cuantificabilă, iar premiarea uneia dintre ele conține inevitabil o doză de nedreptate. Veți spune că asta e frumusețea competițiilor, acea miime de secundă care te face campion mondial ori de aruncă în uitare. Pentru mine, e o frumusețe de suprafață, care excită vanități și iscă tensiuni fără miez. Ca scriitoare, am primit tot soiul de premii, dar nu mi-am dorit anume vreunul dintre ele și pentru niciunul n-am "luptat"; mai mult, nicio clipă n-am simțit că ar fi contat că-l am ori ba.

Pe de altă parte, nu de număr ar trebui să fie vorba, ci de răsunet, culoare și urmări. Proliferării premiilor din perioada comunistă îi răspunde, în alt registru și sub presiunea altor conjuncturi, proliferarea lor contemporană, la noi și aiurea. Premiile promit să ofere un ghid – nicidecum impecabil – în hățișul de cărți tipărite. Premii precum Nobel, Herder, Goncourt, Booker Prize, American Book Awards etc. aduc recompensă materială, dar și o faimă care atrage tiraje, reeditări, onorarii etc. Fiindcă intră în acțiune "canonul comercial", ele pot privilegia și autori care prind din zbor *rețeta* premiabilă.

Și la noi, premiile sunt utilizate ca reclamă și, uneori, cresc tirajul și popularitatea. Dar cred în continuare că spectacolul e firav. Premianții nu se țin minte decât rareori de la un an la altul, scriitorul nu-și face casă nouă dintr-un premiu, nici nu dobândește nesmintit presanță în breaslă ori cetate. Până și "politica" de culise a premiilor e mărunță, căci mizele sunt, cu extrem de rare excepții, meschine. Premiile – cenușii, blazate, cuprinse de lingoare – abia de stârnesc o forfotă de scurtă respirație, (r)umori galbene vreo două zile și atât. În plus, un juriu cu totul competent și de nimeni contestat nu e cu puțină nicăieri și cu atât mai puțin în orgoliosul mediu cultural. Circulația cărții e departe de a fi normală, iar gustul publicului – ezitant. Ei bine, cu toate astea, habar n-am cum se face că numărul cărților proaste premiate de-a lungul ultimilor ani nu-l depășește pe cel al degetelor de la o mână! S-ar zice că, oricum te-ai întoarce, tot peste cărți bune dai!!

RĂZVAN PETRESCU

N-am înțeles (cu toate dramele ce decurg dintr-un astfel de fenomen) pentru cine ar fi relevante sau nu premiile și topurile, așa că voi încerca să delimitez câteva categorii.

1. Cititorii. Cred că pentru ei nu au semnificație, excepțind Premiul Nobel. Această specie pe cale de dispariție (pentru că acum aproape toată lumea scrie pe bloguri sau pe ce scrie) crede însă în celebritatea pură a scriitorului, care ajunge într-o astfel de stare mai ales dacă apare la televizor. Așadar, dacă te ivești în plasmă, poți să nu iei niciodată nici un premiu și tot vei fi cumpărat în delir. Exemplu: Mihaela Rădulescu.

2. Scriitorii. Pentru noi *orice* premiu, cât de mic, este de o importanță covârșitoare. Ni-l punem pe pereți, ni-l fotografiem, ni-l xerografiem, ni-l trecem în CV, ni l-am atîrna

și de gît dacă o asemenea apariție pe stradă nu ar fi taxată imediat drept semn de recunoaștere între poponari.

3. Soțiile scriitorilor. Oricît ar părea de imposibil, premiile reprezintă pentru ele aproape tot ce și-au dorit în viață. Viața acestor fături e grea, scurtă, ingrată. Mai întîi trebuie să recunoască pe deplin geniul consortului, pentru că dacă nu-l recunosc înseamnă că și-au ratat existența. Dar dacă-l recunosc doar ele n-au făcut nimic, așa că acum intervin premiile: le dau acestor biete femei, de regulă filoloage, justificarea pentru atîția ani de renunțări la propriul scris, de sacrificii inimaginabile.

4. Iubitele scriitorilor. Ele nu trebuie să facă sacrificii. Singura grijă este să arate bine, să fie tinere, să se ducă la epilat (aici ar putea apărea o problemă: durerea. Deși sînt convins că există scriitori care, din cauza privirii îndreptate doar asupra lumii, nu vor descoperi niciodată un fir de păr pe pieptul iubitei). Pentru aceste doamne premiile sînt cadouri inutile, deoarece ele sînt muze.

Ar mai fi copiii scriitorilor, vecinii, străinii etc., dar să concluzionez, că de la o vreme nu mai conchide nimeni – primul verb pîrînd a fi, chiar dacă-i un barbarism, mult mai elegant: premiile sînt bune. Și topurile, cînd le poartă un model.

MIRCEA PORĂ

Trebuie să recunoaștem că nouă, românilor, ne plac extrem de mult premiile. Poate și din faptul că, în bimilenara noastră existență, n-am prea fost asaltați cu distincții... Turcii, spre exemplu, "controlori" ai teritoriilor noastre (Moldova, Țara Românească), mai bine de 400 de ani, ne-au gratulat pe plan colectiv, cu invazii, biruri, mazăliri de domni, multiple manifestări ale legii bunului plac, atenții care n-au rămas fără urmări în mentalitatea noastră, până în ziua de azi. Pe plan literar, otomanii nu ne-au încărcat de premii, fiindcă, deși au căutat, n-au găsit scriitori. Perioada interbelică, un fel de Renaștere târzie a noastră, a cunoscut climatul distincțiilor literare, deoarece, atunci au apărut la noi și scriitori, chiar adevărați și critici și un spirit general de onestitate, care, extrem de bine ne-a făcut. Dar, iată că sosește anul 1944 și, odată cu el, ne calcă meleagurile, prietenii noștri ruși, cunoscuți atunci și sub numele de sovietici. Ca și turcii cu secole înainte, și ei, într-un anume fel, ne-au premiat...cu închisori, teroare, dosare de cadre, cenzuri peste cenzuri, dar, ca un plus față de otomani, și cu distincții literare, căci au găsit scriitori prioritar de naționalitate română, care, în versuri sau în proză, au scris despre Stalin, Gheorghe Gheorghiu-Dej, fericirile comunismului,

colectivizare, omul de tip nou, aruncarea burgheziei în lada de gunoi a istoriei. Au circulat, atunci, prin manuale, prin brigăzile de agitație artistice, pe scenele teatrelor, în cadrul unor recitări actoricești, Dan Deșliu, Veronica Porumbacu, Maria Banuș, Marcel Breslașu, V. Em. Galan. Câtă valoare era în creațiile acestor oameni și, în consecință, cum trebuiesc evaluate premiile lor, nu e greu de știut. Tot într-o parte joasă a moralității se găseau, firește, și comisiile de decernare a respectivelor distincții. În "Epoca de Aur", avându-l ca pivot central pe tovarășul Ceaușescu, asistăm la o adevărată...premiadă. Se dădeau premii pentru vinuri, țuici, coruri, pentru diferitele etape ale Cântării României și Daciadei. Se acordau și pentru literatură... dar, aici, pe primul loc, erau cântăreții curții Ceaușescului... (prim soliști, Adrian Păunescu, Corneliu Vadim Tudor, dar și alte privighetori mai mici). Mai discret, mai "după lăsarea serii", primeau coroanite de premianți și diverși critici, îngrijitori de ediții critice, esești, mai rar poeți și prozatori care găseau că material de scris nu e doar societatea socialistă multilateral dezvoltată și ctitorul ei. După 1989, s-a intrat cu istoria într-un haos. Aproape totul e acum cețos, lunecos, lăsând senzația unor orchestrări din umbră, pe criterii de varii interese. Multe glorii ale scrisului, ultradistins, au dispărut, altele, ridicate în loc, cu osanale și susținere critică, par să aibă picioare de lut. De dat premii literare, s-au tot dat vârfurilor sau nevârfurilor noilor generații... Cât de meritate au fost acestea, câtă valoare și numai valoare a stat la baza acordării lor, Dumnezeu știe. Trăim acum o perioadă când totul se vinde, se cumpără, se tranzacționează... Tot felul de imbecili au funcții înalte, vorbesc pe televiziuni, lansează păreri. Scara de valori pare a fi serios zdruncinată. E greu de crezut că literatura și premiile ei să nu fie invadate de aceste umbre. Mai au premiile literare actualmente, vreo valoare, când, din nefericire, se citește infim, când literatura și cultura, în general, sunt insule spre care se înoată tot mai puțin, când scriitori, chiar buni, sunt de zece ori mai puțin cunoscuți decât ultimul manelist? La această întrebare, doar poporul nostru combativ și inteligent ar putea răspunde...Decernarea premiilor literare, meritate sau nu, se petrece în anonim, e o știre apărută în două-trei ziare, la fel de importantă pentru marele public ca și anunțul că în Giroc, să zicem, se va mai deschide un nou magazin second hand...

P.S. Îmi mai aduc aminte de ceva în contextul premiilor literare...Prin nu știu ce miracole și chimii ale gândirii, scriitori flagrant mărunți sunt plasați în "galerii ale celebrităților".

ELEGIILE DE LA BAD HOFGASTEIN

ALEXANDRU RUJA

Fiorul metafizic traversează sacral și experiențial prin *Elegiile de la Bad Hofgastein* (Editura Mirton, Timișoara, 2010, 49 p.). Volumul are fixare de timp și loc: Bad Hofgastein, München, Timișoara, septembrie – noiembrie 2010. Elegiile se derulează într-un flux, nu au titluri, fiind doar numerotate (1-28, plus un Prolog și un Epilog). Pentru Eugen Dorcescu experiența existențială se convertește mereu într-o poezie de adâncă meditație asupra condiției umane în ipostaza individuală de ființă trecătoare, dar și de permanentă raportare la forța divină. Convertirea poetului este una de substanță și mișcă după sine conduita poetică și existențială.

În urmă cu câțiva ani, Eugen Dorcescu a mai publicat un volum intitulat *Elegii* (2003), urmat de volumul *Moartea Tatălui* (2005). Imaginea esențială din *Elegii*, insistentă, recurentă și polivalentă era aceea a bătrânului, înțeleptul ascet care meditează la marea problemă a trecerii. Poezie filosofică în cel mai exact sens al cuvântului, *Elegiile* surprind meditația bătrânului, ajuns la vârsta înțelepciunii, despre viață și moarte, despre spiritualizarea existenței, despre ieșirea din trup, despre trecere și veșnicie, despre sacru și profan. *Moartea tatălui* este o meditație asupra misterului morții, asupra tainei de trecere, în care complexitatea ideatică și trimiterea la texte fundamentale se face mereu prin simbolistica poetică. Leitmotivul acestui volum rămâne *Tatăl*, iar discursul poetic devine o variațiune pe aceeași temă, un periplu dus, însă, la altitudinea meditației. Imaginea se purifică de orice contingente și se iluminează într-o mistică meditație – imaginativă, prin care simbolul devine principiu ordonator și susținător al lumii/cosmosului.

Elegiile de la Bad Hofgastein sunt elegii despre/pentru *mama*. Repere fundamentale într-o viață supusă mereu dislocării temporale, *tata* și *mama* devin subiecte de meditație elegiacă, în sensul superior de elegie, în primul rând acela de meditație și, apoi, de evocare afectuoasă. Imaginea mamei apare la distanță, departe de locurile natale, dar e mereu prin raportare la acestea. Imaginea mamei este repetitivă: "Tatăl a murit o/ singură dată./ Mama moare în/ fiecare zi." *Elegiile* devoalează această relaționare cu ipostaza singulară a mamei în moarte. "În lumina aceea./ în sala aceea./ între umbrele-acelea./ mama zâmbea./ Și indecisul./ enigmaticu-i zâmbet/ ar fi putut însemna/ că-nțezărește./ foarte aproape, la/ doar câțiva pași/ – dar ce pași! –/ Paradisul./ Cele vechi/ rămăseseră toate:/ sicriu, lumânări, cer și/ pământ./ oameni și/ case.../ Noi, cei rămași, îi/ eram într-atât de străini, de/ minusculi, de pierduți și/ neverosimili./ încât ne uitase. //8//

Paradoxal, în elegii nu domină prezența, ci *absența mamei*. Ea este aceea care generează și germinează imaginile cu mama în viziunile poetului, în imaginația sa, în subconștientul depozitar al lucrurilor scăpate de presiunea rațiunii, în retragerile solitare când trecutul izbucnește spre prezent cu mai mare intensitate. Volumul chiar se deschide cu un *Prolog*, având subtitlul *Absența*. "Absența e-o prezență negativă./ E-un gol, o așteptare, o latență./ E moarte și viață, deopotrivă –/ Chiar Domnul, pentru simțuri, e-o absență./ De neatins fiind, și nevăzută./ Asociind realități contrare./ Absența naște jale și frustrare./ Și-un gând de neputință absolută./ Ne-existând, nu poate să se-ascundă./ Ne-existând, nu-și neagă evidența./ Egale-i sunt teroarea și clemența.../ *Absența e-o prezență mult mai cruntă./ Mai greu de îndurat decât prezența.*"

Absența, dacă nu este constant agresivă pentru memorie, este, oricum, permanent incitantă pentru imaginație. "Nu te pot risipi,

nu te pot aduna./ Ești mult prea departe./ Știu cât de frică/ ți-a fost./ Viața întreagă/ nu te-ai gândit la nimic altceva./ Numai la moarte./ Unde sunt toate cele ce-au/ fost, unde sunt toate cele/ ce sunt?/ Unde-au binevoit să te ducă./ unde-au binevoit să te-ascunză?/ Nici un răspuns./ Nici tăceri, nici cuvânt./ Vântul adună de pe mormânt/ frunză cu frunză./ O, maică...//

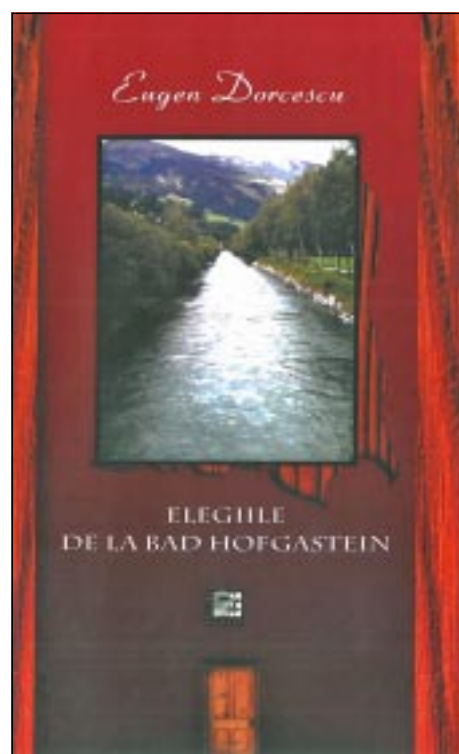
Peisajul de la Bad Hofgastein este, se pare, stimulativ, mărește frecvența afectului, accentuează relaționarea. Silueta Alpilor, Ache "râul de argint", drumul pe Achenpromenade spre Bad Bruck nu se inserează în poezie ca simple elemente descriptive ori decorative, ci se integrează meditației fundamentale care susține structura unitară a volumului. Liniștea prilejuiește o stare specială, un fel de transă metafizică când se poate auzi "ceasul dintre carne și duh cum bate". Atrag în mod deosebit atenția asupra unicității acestei – cum să o denumesc ca să fiu cât mai aproape de sensul ei fundamental? – *metafore*, prin care se sugerează starea de cumpănă, momentul de răscruce, clipa de trecere. "Aud/ ceasul dintre carne și duh/ cum bate, la/ infinite răstimpuri./ eternitatea exactă" sunt versuri, deopotrivă, încărcate de tragism, dar și de sentimentul eliberării, al intrării în eternitatea universului (paradisac sau nu). Asemenea metafore sunt rare și ele ies la răstimpuri din intuiția marilor poeți. Este aici, la Bad Hofgastein, un peisaj aproape ireal, care primește conotații și cu cel de acasă, rămas în amintire. "Prin Bad Hofgastein/ seara/ la promenadă./ Străzi parcimonios luminate/ aproape deșerte, sub/ a lunii înnoată/ pomadă./ Munții s-au retras/ în văzduh/ Liniștea e atât de/ compactă./ încât aud ceasul dintre/ carne și duh/ cum bate, la/ infinite răstimpuri./ eternitatea exactă./ O percep, o/ ascult./ mă cufund în/ substanța-i/ văskoasă./ În timp ce trec râul/ pe un pod ireal./ ca demult/ când tăiam noaptea./ în lung/ pe sub munți către casă.// 7// Alteori, irealul poate glisa spre real, dar tot pe palierul imaginarului, iar senzația devine de întâlnire (aproape fizică) cu mama în peisajul de la Bad Hofgastein. "Într-o plimbare târzie/ pe Wasserfallgasse./ am întâlnit-o pe mama./ învelită-n a/ nopții mătase./ Era sus, la cascada./ i-am vorbit, dar/ n-a vrut să-mi răspundă./ nu părea să mă/ vadă./ Deși eu știu prea/ bine/ că venise acolo/ doar pentru/ mine./ Am rămas îndelung/ față-n față./ despărțiți de-a/ cascadei/ oglindă de gheață./ Eu, oprit ca un/ stâlpnic, pe/ Wasserfallgasse./ Ea-nvelită-n a/ morții mătase.// 23// Cadrele în care se fixează aproape fotografic unele imagini sunt incluse într-un spațiu animizat natural, indiferent că apare viața râului, a muntelui, a străzii, a luncii, livezii sau poienii. Nu este un Paradis în destrămare, ci unul în imagine. Se produc și situații surprinzătoare, receptate în realitatea lor irațională, fără încercarea sau posibilitatea unei explicații – contemplarea Alpilor înzăpeziți se face sincron cu *alter-egoul*, autor al unei misterioase descoperiri, șoptite mai întâi sibilinic și tainic, posibil de revelat doar în final. "O descoperire/ surprinzătoare./ generatoare/ de o stupefiantă uimire./ în tragismul și-n/ ciudățenia sa./ Așa grăi, încet, gânditor./ alter-egoul/ și spusele sale/ ecoul/ lăuntric./ prin hăurile eului./ din abis în/ abis./ le tot repeta./ [...] – E simplu, e cât se/ poate de simplu, șopti./ Iată, îți dau de știre:/ Acum./ după această răscruce/ de drum./ sunt altul.../ Sunt/ altceva." //19//

În elegiile lui Eugen Dorcescu, Bad Hofgastein nu este doar un loc, un spațiu, sau nu în primul rând așa ceva, ci, mai ales, un cadru stimulator. Nu este esențială descrierea, decât în măsura în care elementele unui peisaj simțit apropiat susține meditația.

Spectacolul naturii este unul magnific, iar forța lui vine dintr-un fel de trans-naturalitate, amestec de teluric și celest, de mister și revelație, ce nu se deschide simplului muritor ori "omului de pământ". O cale mult mai tainică este capabilă să ducă spre atingerea adâncurilor acestor mistere. Ea este una a intuiției (chiar poetice) și nu a cugetării, a credinței și nu a îndoielii. "În ceața mare, mereu./ mai mare./ freamătă, prinși în/ ancore grele de lut./ Alpilor./ fantastice crucișătoare./ Abia dacă le poți desluși/ catargele, pupa sau prora./ în timp ce lansează asupra-le/ mii de rachete arzând/ crucișătorul de-azur./ aurora./ Spectacol magnific, teluric-celest./ ce simți că ascunde/ un sens ne-nțeles./ nebunesc./ la care tu./ cât ești *ha'adham*, om de/ pământ/ n-ai acces/ de nicidecum, de niciunde." // 9 //

Cine citește cu atenție elegiile lui Eugen Dorcescu poate rămâne surprins de simplitatea limbajului, dar și de subtilitatea sensurilor. Este aceasta, în fond, calitatea poezilor adevărați, care, fără a folosi un limbaj prețios, ci unul simplu cu impact la lectură, trimit spre profunzimi nebănuite ale sensurilor. Evident că această calitate se bazează pe o solidă formație culturală, care îl caracterizează din plin pe poetul Eugen Dorcescu.

Un *Epilog* (*Adam*) încheie volumul, cu trimitere directă mai mult decât spre o opțiune. "Dezic, și mă dezic de tot ce am./ În fapt, ce vrea să-nsemne a *avea*?/ Sunt singur. Sunt căzut. Sunt *ha'adham*./ Și lângă mine stă femeia mea./ Ca ins primordial în Paradis./

N-am ascendență. Cât despre urmași./ Vräjmași își sunt. Și mie-mi sunt vrăjmași./ Urmașii mei trupești m-au compromis./ Iar Eva, dăruită de Acel/ Ce m-a creat, e-un dram din trupul meu./ Un unic trup clădim în Dumnezeu./ În lume, deci, suntem doar eu și El."//

CU SAU FĂRĂ MUZEE ÎN TIMIȘOARA

Comitetul Civic (Rodica Vărtaciu, Ileana Pintilie, Smaranda Vultur, Florian Mihalcea, Lucian Ionică) și Facultatea de Arte și Design, Centrul de Creație al Artelor Vizuale Contemporane (decan – Adriana Lucaci) au inițiat luni, 11 aprilie, o dezbatere cu tema: *Cu sau fără muzee în Timișoara?* La întâlnirea găzduită de Mansarda *Facultății de Arte și Design* au participat directorii principalelor instituții muzeale din oraș, cadre didactice universitare, reprezentanți ai unor ONG-uri de profil, oameni de cultură, artiști, ziariști, precum și reprezentanți ai administrației județene.

Deosebit de dinamică și plină de inițiative, dezbaterea s-a centrat asupra rolului muzeelor în viața culturală a unui oraș european din secolul XXI, evidențiind diferențe de mentalitate (în comparație cu alte orașe din România și regiune), dar și soluții de formare a publicului și strategii culturale pe termen mediu și lung.

NOU la CARTEA ROMÂNEASCĂ

APARITII LA POLI(C)ROM

CLAUDIU T. ARIEȘAN

(I) O monumentală recuperare culturală este volumul semnat de ilustrul lingvist **Alexandru Philippide**, *Istoria limbii române*, ediție critică de Gh. Ivănescu, Carmen-Gabriela Pamfil, Luminița Botoșineanu, Editura Polirom Iași, 2011, 720 p. Rămasă în manuscris până acum, surprinzătoarea (pentru nespecialist) culegere de față reunește ciclul prelegerilor universitare susținute de autor în cele patru decenii dintre 1893 și 1933 și reconstituite cu mîgală după caietele unor

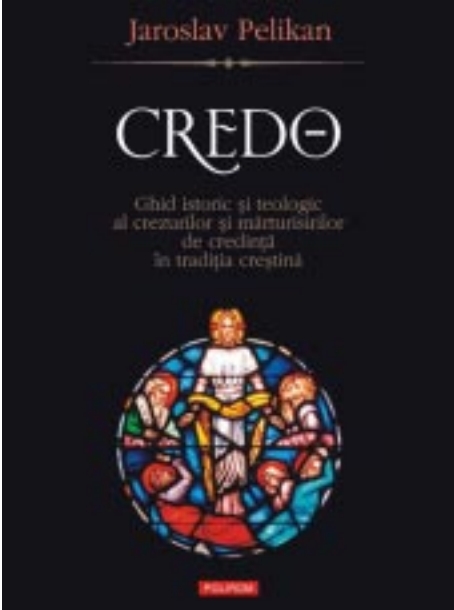

foști studenți (unii deveniți cunoscuți filologi la rândul lor, precum Iorgu Iordan sau Hara-lambie Mihăescu), dar și notițele de curs olografe ale reputatului dascăl. Marele cărturar (1859–1933) și academician cu studii la Halle nu a avut vreme să publice în timpul vieții decât o *Introducere în istoria limbei și literaturii române*, niște *Principii de istoria limbii* și o *Gramatică elementară a limbii române*, lucrări totuși suficiente pentru a fi considerat întemeietorul școlii lingvistice ieșene și chiar savantul ce a stabilit principiile metodologice ale *Dicționarului tezaur* al limbii noastre, oferind și o primă variantă a sa, până la cuvântul *dăzvăț*, rămasă la rândul lui în manuscris. Moștenitorul talentului său lingvistic, regretatul profesor Gh. Ivănescu, a cărui amprentă creatoare și generoasă i-a marcat profund și pe filologii timișoreni ce au avut privilegiul de a colabora cu dânsul în (prea) scurtul său periplu de pe Bega, a reușit să pregătească în mare măsură pentru tipar acest volum excepțional. Adus acum la zi de celelalte două editoare, el se constituie cu siguranță într-un insolit câmp activ de teorie și analiză filologică dar pare și un motiv de reală mândrie științifică autohtonă, dovedind încă o dată ce oameni "nasc și la Moldova".

(II) Majoritatea cărților recente despre Mesia valorifică datele veterotestamentare sau talmudice, tezaurul înțelepciunii iudaice în sine, dar foarte puține și-au propus a trasa tema filiației divine așa cum a fost ea tratată de ansamblul misticii poporului evreu. Este cazul impresionantei sinteze a lui **Moshe Idel**, *Fiul lui Dumnezeu și mistica evreiască*, trad. Maria-Magdalena Anghelescu, Editura Polirom, Iași, 2010, 720 p. Profesorul ce predă gândire iudaică la Universitatea ebraică din Ierusalim, născut în 1947 la Târgu Neamț, este tot mai des comparat cu marele său antecesor Gershom Scholem, deși pentru noi români filiația stilistică și metodologică de sorginte eliadescă e vizibilă, iar tangențele

cu Ioan Petru Culianu pot fi și ele identificate. Acest vast și elaborat tom academic vine să completeze seria lucrărilor traduse în limba română din opera ilustrului cabalist. Deși "nu își propune nici să ofere o teologie, sistematică sau nu, nici să găsească un nou indiciu profund pentru înțelegerea misticismului iudaic", autorul realizează un admirabil portret în mișcare al divinului salvator reformist și reformulator al ordinii spirituale din lume, așa cum apare el în operațiile hermeneutice ale cărturarilor evrei, într-o abordare meticuloasă pe care Idel însuși o numește "panoramică". O carte absolut înălțătoare și pe deplin tonică prin acuratețea erudiției combinată cu o modestie genuină, atipică pentru cercetătorii moderni, fie ei și originari din "grădina carpatică".

(III) După cele cinci volume din formidabila sinteză *Tradiția creștină* dedicată dezvoltării doctrinei de către teologul luteran convertit la ortodoxie în 1997, **Jaroslav Pelikan** (1923–2006), acesta revine în librăriile noastre cu monografia *Credo. Ghid istoric și teologic al crezurilor și mărturisirilor de credință în tradiția creștină*, trad. Mihai-Silviu Chirilă, Editura Polirom, Iași, 2010, 504 p. Construită în peste șase decenii de trudnică și bogată documentare, sinteza de față aparținând celui mai competent teolog istoric al vremii nu are prea mari șanse de a fi depășită ca și cantitate informativă ori acuratețe a descrierii parcursului conceptual. Deși tratează chestiuni dogmatice complicate și adeseori cu greu accesabile de mintea electronizată și setată pe "fast forward" a cititorului profan, limpezimea exprimării sale cât și realismul discursului fac transparente pentru foarte mulți aridele desfășurări de specialitate. Să nu uităm că acesta este volumul introductiv al unei ample colecții de teologie credală, în trei tomuri editate de Pelikan însuși în colaborare cu Valerie Hotchkiss, ce cuprind cele mai însemnate definiții credale și confessionale din vremurile biblice și până în prezent, deosebite între ele prin elemente atât de marginale și nuanțe infinitezimale, ce

au deșteptat uriașe controverse, dar în fond observabile cu limpezime doar de un expert într-ale teologiei istorice. Zonale cronotopice acoperite de acest impunător volum sunt Biserica primară, Ortodoxia răsăriteană, Occidentul medieval, Reforma și creștinismul modern, într-o savantă și luminoasă punere în pagină cu evidente accente de exhaustivitate.

METAMORFOZELE LIRISMULUI

VIORICA CÂLȚARU

Poetul Valeriu Armeanu și-a sintetizat crezul artistic într-un dialog imaginar cu Moartea (*Ieșirea din vid*), publicat în volumul de eseuri și aforisme **Fuga din Gomora** (Ed. Prier, Drobeta-Turnu Severin, 2007): "Toată averea mea (...) este acest Cuvânt în care locuiesc de la începutul vieții". Cuvântul este "placenta care te ține între Neant și Dumnezeu", între immanent și transcendent. Cale de acces spre Centrul vieții și al ființei, Cuvântul poartă pecetea sensului.

În 2001, atunci când a publicat antologia lirică **Livada cu vedenii** (Ed. MJM, Craiova), autorul a recurs la o redefinire a identității sale creatoare, nu doar la o selecție și o revizuire critică a volumelor de versuri anterioare. Dintre care, un moment de răscruce valorică a reprezentat **Vanități** (1980), scrie Laurențiu Ulici. Structurată în două părți: *Livada cu vedenii* și *Repulsii*, cartea prezintă fațete complementare ale poeziei lui Valeriu Armeanu. Cea dintâi este confesiv-elegiacă, alimentată de tema "fugit irreparabile tempus", cealaltă, reflexiv-(auto)ironică. În prima parte, monologul poartă amprenta unei trăiri tragice a trecerii. Care reflectă suferința înșingurării și a pustiiiri. Poetul se regăsește în ipostaza de martor îndurerat al destrămării. Spaima de vid este convertită în invocație și strigăt: "Doamne, ce fel de moarte/ este moartea aceasta/ care îmi stă pe limbă/ și nu pot s-o scuip ?.../ Decembrie/ s-a stins de mult pe ziduri/ și pe ceasornice vechi, delict ce te posedă/ sau, poate, stărvuri ale bravurii, /ajunse ca fruntarii în stradă./ doar zăpezile au rămas împietrite/ pe deal" (*Decembrie*). Ninoșarea abundentă, frigul, viscolul devin simboluri ale devastării ființei. Însăși sacralitatea creației pare alterată: "Parcă ar ninge într-o catedrală/ și parcă veșnic ar fi frig/ parcă s-ar rupe din icoane/ un cap de înger/ și s-ar face crâng:/ memoria vântului e pe dane./ memoria vântului e pe străzi/ mereu adună dovezi/ pentru viața noastră./ (...) / Nu mai pot nici să strig/ Nu mai pot nici să mor/ pentru a plânge/ mi-au dat alții decor" (*Memoria vântului*). Privirea interioară regăsește tot mai greu urmele iubirii și ale tinereții pierdute. Între ieri și azi se interpune, antitetic, imaginea autoportretistică: "Mi se face frig, Maria/ și strig la geam numele tău (poate un miros de pepene crud/ îmi amintește de tine)/ deși tot mai des/ mă gândesc la anii ce s-au dus/ și mă simt gârbovit/ ca un cimitir de ninsori/ rambursate greșit" (*Strigăt*).

Prezentul afectiv se află la "o răspântie de nopți". Inevitabil, este devorat de angoasa inexorabilului. Singura stare recuperatorie a bucuriei rămâne nostalgia: "Și trupul femeii rămase în iarbă/ și lumină multă vreme acolo/ ca o albie de râu:/ o, de-ar seca oasele mele./ lăuntrul meu/ de s-ar tulbura de cîinți./ Și ieri/ i-am căutat chipul pe străzi./ printre molii și igrasii/ pe docuri./ printre maimuțe și foi de papirus/ și chiar la estuarul unei vagi somnolențe./ unde cohorte de fluturi/ scoteau la licitație furtuni de nisip;/ dar trupul femeii rămase în iarbă/ și lumină multă vreme acolo/ ca o albie de râu" (*Albie de râu*). Trăirea erotică este mistuită de înstrăinare. Comunicarea sufletească se fisurează, își pierde limpiditatea. În oglinda subiectivității se reflectă, totuși, "fotografia mișcată" a femeii: "Nu știu ce mă întreb/ și nici nu știu/ ce-aș putea să-ți răspund/ știu doar că în fiecare seară/ te întorci în poemele mele/ ca o fotografie mișcată."

Sentimentul exilului, al reclusiunii câștigă tot mai mult spațiu interior. "Solitudinile vorace" și "euforia morții" destrăducesc ființa. Peisajul sufletească este neguros, amprentat de viziuni ale alienării și agoniei: "...gura de spuză a morții/ seamănă tot mai mult/ cu un spital abandonat/ agonii vândute de enoriași/ sub lama de eșafod./ vorbe și paraclise/ și proba alienării/ ca un rest de favoare./ aruncat seara prin bolgii" (*Proba alienării*). Decorul exterior corespunde răvășirii provocate de disperare: "Prooroci și păianjeni/ și totemice glorii/ dar, mai ales, buimăceala din gări/ iar pe peron, pe tristul peron/ un mic haos lichefiat./ (...) / O lume fără iluzii/ fără memorie/ și lanul cu

vedenii/ mereu dilatat..." (*Lanul cu vedenii*).

Frisonat de îmbătrânire și moarte, omul matur caută un refugiu. Evocă universul paradisiac al copilăriei. Astfel, în discursul liric se inserează o "festivitate solemnă a sentimentelor declanșate de retrospecție" (Marian Popa, **Dicționar de literatură română contemporană**, Ed. Albatros, București, 1977, p.37). Efluvii nostalgici inundă albia lirismului. Tot mai des, sufletul se simte furat de imaginile lumii de altădată. Care reconstituie, vizual și olfactiv, toposul natal: "Fiecare își amintește casa bunicilor./ caii cu ochii calzi/ și-acele capete de copii/ ce-ncremeneau în povești, /asemeni frigului lângă astre./ Fiecare își amintește/ acei oameni bătrâni/ ce vorbeau până noaptea târziu / despre viața lor./ toată țărâna acestui veac/ o purtau în spate/ cu războaie cu tot./ Fiecare își amintește casa bunicilor./ acel fâniș de eresuri./ ce se strecura noapte de noapte/ sub felinare/ acei bătrâni tăcuți, mirosul de pâine caldă./ ce veneau de departe/ cu hainele bocnă de ger./ se scuturau de zăpadă la ușă / și călcau prin casă atât de încet, / de teamă/ să nu tulbure cu pasul/ chipul vreunei zâne/ ce coborâse odată cu ei /din povești." (*Casa bunicilor*)

În partea a doua a volumului, intitulată simbolic, *Repulsii*, lirismul și-a pierdut atributele elegiace. Însemnele sărbătorești ale limbajului metaforic n-au dispărut însă, chiar dacă în discursul poetic s-au inserat stările negative: eșecul, deziluzia, dezgustul, amărăciunea. Autoironia a demistificat ipostaza gravă, identificată anterior. Emblematic, în acest sens, rămâne poemul *Eșecuri*, adevărată radiografie a lumii interioare: "Peste mine au curs/ cele două războaie./ au curs afixe, au curs leșuri de cai/ și-am lins praful/ de pe oasele morții:/ nu v-am spus niciodată/ cât lapte am supt la sânul/ celei mai fragede utopii./ am fugit din fața plutonului/ de execuție/ pentru că puștile aveau miros de moluscă./ Culoarea fericirii mi s-a părut/ tot atât de abstractă./ ca florile de mușgai./ (pe o zi încă tăcută/ și încă suavă./ tatuată de întrebări)/ vertebrele focului/ au fost cele mai calde/ promisiunii/ pentru o noapte de dragoste/ la estuarul de borangic/ al nopții./ Apoi v-am spus: fie-vă milă/ de mine./ sunt un biet om/ care vă cere iertare/ pentru toate eșecurile nisipului în fața mării."

Meditații despre condiția precară a omului, despre dragoste, libertate, destin, creație, unele poeme (*Mizerii*, *Eden lichefiat*, *Mascaradă*, *Fugă de Bach*, *Circul* etc.) amintesc de experiența neomodernistă. Reflectă teme grave într-o manieră demitizantă. Uneori, spectacolul alienant al lumii actuale, din care eul se simte expulzat, este refăcut prin recursul la un registru colocial. Marcat de ireverențe verbale. Care reprezintă deșeurile unei sensibilități rănite, convertite într-o atitudine de repulsie și dispreț: "Fugi de-aici, îmi spuneau/ tu ești piază rea./ tu semeni c-o lovitură de stat/ în deșert/ când te vedem pe tine/ ne aduci aminte de datorii/ de curba de sacrificiu/ și chiar de criza din trei/trei:/ lua-v-ar dracu, le strigam, / eu care m-am apropiat de voi/ în genunchi/ (...) / Ei veneau tipit să mă împace/ se prefăceau că regretă./ eu îi vâram în borcan./ îi vâram în oțet/ na, fir-ați ai dracului./ am să vă pun și sarmă în nas/ să grohăiți, ca niște porci./ din proverbe" (*Sudalme indigene*).

În numele senectuții, insomniile, obsesiile, coșmarurile mărturisesc despre drama creatorului: "nu e noapte în care să nu am coșmaruri/ nu e noapte în care/ să nu vină cineva/ să mă întrebe/ dacă nu cumva mi-am uitat vocația sub preș./ dacă mai am nevoie de câteva piuneze/ cu care să prind postulatele de baracă./ nu e noapte/ în care să nu visez o soprană/ tușind într-o arie celebră" (*Arie celebră*). Respirația pe spații ample, asumarea unei viziuni prozaice, cultivarea mărcilor stilistice ale oralității evidențiază o metamorfoză semnificativă a poeziei lui Valeriu Armeanu. Dacă lirismul are de câștigat din această aventură, rămâne discutabil, fără-ndoială.

TIPĂTUL LENEȘULUI

SAM SAVAGE

Tipăutul leneșului este al doilea roman al lui Sam Savage, apărut în 2009, cu un protagonist al erei lui Nixon, a cărui existență avansează încet, dar sigur spre limita disperării și a nebuliei. Andy Whittaker plănuiește un festival literar de proporții monumentale în micul său orașel; el este și unic editor al gazetei *Soap*, o revistă literară ridiculizată de rivalii săi de la *The Art News*, înfierată de Andy ca o clică de scriitori și pictori ultraconvenționali. Soția sa, Jolie, l-a părăsit, mama sa e pe moarte într-un azil, iar clădirile cu apartamente de închiriat pe care le-a moștenit de la tatăl său au ajuns în paragină, prin eforturile unor chiriași de coșmar. Principala activitate a lui Andy pare să fie scrierea de scrisori: plângeri adresate fostei sale soții, pretexte pentru a nu-și vizita mama, respingeri usturătoare ale unor texte literare ridicole primite în vederea publicării, înștiințări sarcastice în atenția chiriașilor săi, misive jalnice către o femeie cu care a avut o relație pasageră cu mult timp în urmă și multe altele. Romanul la care lucrează se transformă tot mai mult dintr-o parodie intenționată într-o înșiruire de fantasmе jalnice și dezlănate. Sentimentul propriei grandori, dar și autocompătımirea devin din ce în ce mai disperate, iar dincolo de efectele de suprafață de un comic și absurd dezlănțuit, se întrevăd toate frustrările unui scriitor frustrat și înșingurat.

Sam Savage s-a născut în 1940 în Carolina de Sud și s-a maturizat sub influența generației Beat, călătorind, studiind filozofia, schimbând numeroase meserii neobișnuite și scriind poezii. A debutat cu *Firmin. Aventurile unei vieți subterane*, apărut în 2006 (Polirom, 2008), roman care, doi ani mai târziu, a constituit revelația Tîrgului de Carte de la Frankfurt, drepturile de traducere fiind achiziționate în peste 30 de țări.

*
șosete
cecuri
duplicat de chei
diverse mezeluri delicate
următoarele 5 zile
h. ig.
burete
amestecuri cu votcă
ce mai trebuie
*
Dahlberg,
ÎȚI INTERZIC să vii. Simplul fapt că între noi există divergențe artistice nu înseamnă că am nevoie "să-mi bage cineva mințile-n cap". Oricum, ce vrei să zici cu chestia asta? Sînt un om bolnav. Nu-mi pot permite să am musafiri. Renunță la idee.

Andy
*
Dragă Jolie,
Ultima mea scrisoare către tine a fost plină de căldură și, drept răspuns, am primit fotografia aia – o lecție interesantă despre arta înjunghiatului pe la spate. În orice caz, pari să fi uitat că la ora asta am ditamai bătăturile pe organul meu cel mai vulnerabil. Grație acestei inovații, lama tăișului tău n-a reușit să-l atingă, deși am sîngerat. Ai uitat oare și reacția ta de acum cîțiva ani cînd ai văzut în ziar fotografia lui Quiller pe motocicletă lui? Te ajut eu să-ți amintești: de spinarea lui stătea agățată ca un pui de maimuță o Lolita cu față de șoricel, îmbrăcată în piele, iar fotografia era însoțită de comentariul: "Cel mai vîndut romancier, strangulat de o fană". Cred că am zîmbit sarcastic. Cred că tu ai spus: "Bietul Marcus, ce jenant". Și pe urmă ai chicotit. Și acum să te văd chiar *pe tine* în postura asta. Pe bună dreptate, e rîndul meu să leșin de rîs, dar parcă n-am nici chef și nici dispoziție să fac asta. De ce-mi spui *acum* ce bine te simți în piele? Ce-ar trebui să fac eu cu informația asta? Ce-ar trebui să fac eu cu poza asta? Să o arăt cunoscuților? "Și aici iat-o pe fosta mea nevastă pe o motocicletă Harley-Davidson, cu celebrul pozeur, mare lingău și vînat de Pulitzer Marcus Quiller"? Nu mai ai optîșpe ani. Ai măcar idee cît de ridicol arăți? Ce vrei de fapt, să mă chinui? Crezi că, dacă faci asta, o să mă încurajezi să iau taurul de coarne și să "fac ceva" în legătură cu proprietățile, așa cum propui tu? *Fac* deja ceva, însă fără nici un rezultat. În loc să adun banii cu lopata, mă tîrăsc prin casă în patru labe, temîndu-mă să mă

ridic ca nu cumva să devin ținta unor obiecte grele azvîrlite pe fereastră. Mai e și o nimfomană nebună cu o lampă de sudură, ca să nu mai zic de broscuială otrăvitor de soț al ei. Mă străduiesc cît pot să țin capul sus. Ba nu, mă străduiesc cît pot să-mi țin capul la cutie. Noptile sînt tot mai reci. Cum o să reușesc oare să plătesc căldura la iarnă ?
Așa cum ai dedus, cred, din rîndurile de mai sus, sînt destul de nehotărît în ultima vreme în legătură cu viața mea și-mi spun în minte chestii de genul "Oare, dacă-mi trag un glonț în cap, am să regret mai târziu ?". Casa pare tot mai goală, iar eu mă simt tot mai singur. Cred că oamenii care locuiesc în case unde li se răspunde la strigăte sînt fantastic de norocoși. Am început să mănînc cu degetele fiindcă nu suport zgomotul tacîmurilor atingîndu-se de farfurie. Îmi amintește prea tare de faptul că mănînc de unul singur.
Nu sînt deloc isteric și cum îndrăznești să spui că furnicile mele sunt prea melodramatice ?

Andy
*
Pistol la tîmplă
Pistol în gură
Pistol la inimă
Pistol în talpă
Picior în talpă plus septicemie
Spînzurat, înecat
Lysol
*
SIGUR ȘI ACCESIBIL ! General Sherman Highway nr. 2711. Apart. cu 1 dorm. în clăd. cărămidă. Parțial mobilat. Proaspăt zugrăvit. Încălz. inclusă în preț. Dozator de suc la subsol. 10 min. pînă la pista de cîini, 15 min. pînă la Johnson Sheet și Girder. Fără animale, fără japițe. 110 \$

*
Dragă Harold,
Îmi pare foarte bine că-ți place ideea mea cu dicționarul durerii. Și eu, la rîndul meu, sînt intrigat de ideea *ta* de a face o anexă cu modul în care s-ar pronunța sunetele animalelor și mai ales de sugestiile tale legate de modalitățile în care s-ar putea transcrie acele țipete. Cînd spui că le-ai tot rumegat în minte în timp ce-ți vedeai de treburi, mi te imaginez scoțînd tot soiul de țipete de bufniță, urlete și fluierături, în timp ce răstorni brazdele, cu turme de animale ațîțate alergînd în fundal. Așa cum spui și tu, unele țipete sînt aproape omenești. Nu-mi dădusem seama că viața la fermă e atît de îngrozitoare

și îmi pare rău pentru băiețelul tău.
Asta îmi amintește o istorioară hazlie pe care cred că ți-am mai spus-o, însă doar în linii foarte mari, în scrisoarea anterioară, despre durere și cum o exprimăm sau nu. Ea se leagă de perioada mai dificilă prin care spuneai că ați trecut tu și Catherine la început. E de fapt vorba de două povești, sau de o poveste în două părți, și doar cea de-a doua e amuzantă.
Jolie și cu mine eram căsătoriți de mai puțin de doi ani cînd tatăl ei vitreg a murit și ne-a lăsat niște bani, deși nu cîți ne-am așteptat. Căpătase obiceiu, așa, de poantă, să îi numim purcoi, de pildă, "Stai să vezi cînd om moșteni purcoiul de la John", și după un timp am început s-o credem și noi. Însă într-un final n-a fost nici un purcoi și i-am cheltuit pe toți pe o vacanță de jumătate de vară la Paris în loc de un an întreg, așa cum ne planificaserăm. Jolie ținea foarte tare să meargă la Roma, unde e îngropat tatăl ei adevărat (a fost ucis în război), și cred că insistența mea de a merge la Paris a provocat tot ce-a urmat. În ciuda înfățișării cît se poate de plăcute, în adîncul sufletului e o ființă ursuză, capabilă de resentimente crîncene. Deși o iubeam, știam chiar și pe vremea aia că nu e o ființă agreabilă din toate punctele de vedere. Cicăleala și șicanele ei pe vapor, la dus – cu care mi-a scos întruna ochii că, la urma urmei, sînt banii *ei* –, m-au epuizat atît de tare, că, atunci cînd am ajuns

la Paris, nu m-am mirat deloc cînd, în prima noastră seară, m-am îmbolnăvit, punîndu-ne pe amîndoi într-o situație ultrajenantă cînd mi-am vomitat cina pe bulevardul Saint-Germain. După asta, am zăcut la pat zece zile bune în micul nostru apartament.
Jolie, turistă neobosită de felul ei, sau cum se dădea, n-a lăsat asta să-i încurce planurile. Și eu am fost de acord că nici n-ar trebui, deși în realitate mă simțeam trădat și abandonat. În fiecare dimineață cobora cele cinci rînduri de scări înguste de lemn pînă în stradă, pentru o cafea și un croasant la un mic bistro prăpădit de la colț și se întorcea cu o sticlă mare de apă minerală Vichy pentru mine. Urmînd regimul strict sugerat de sărîtoria *patronne* a bistroului (Jolie: "Francezii știu *totul* despre chestiile astea"), eu trebuia să beau cu înghițituri mici apa la intervaluri de jumătate de oră pe tot parcursul zilei, plus un pahar întreg alături de un cartof fiert, la ora mesei. După ce-mi dădea apa, mă pupa scurt de la revedere și, cu ghidul Fodor în mînă, pornea grăbită în aventurile ei. Cu excepția vizitelor precipitate la toaleta împruțată de pe hol, stăteam toată ziua sechestrat în apartamentul nostru cît o cutie de chibrituri, moțîind sau sfînd abătut la fereastră de la bucătărie, privind la porumbeii cei tîlîmbi de pe acoperișurile de peste drum, așteptînd seara și întoarcerea ei.
În primele zile, păcălit de comporta-

mentul ei (de exteriorul plăcut despre care am vorbit) și de gândul că, firește, o cunosc cât se poate de bine pe Jolie, n-am bănuir absolut nimic. După-masa târziu, când sosea acasă ciripind ca o privighetoare, își arunca pantofii – era "absolut terminată" de cât "bătuse" tot Parisul – și se așeza pe patul meu, dacă mă aflam în pat, sau pe podeaua din hol, cu spatele rezemat de ușa de la vecu, dacă acolo eram, și-mi povestea despre locurile pe care le-a vizitat. De unde să știu eu că-mi reproducea cu nesimțire descrierile din ghid ? Era adevărat, în fiecare dimineață, când își lua la revedere la plecare, nu mă mai săruta pe buze, ca înainte, ci pe frunte ; am remarcat acest amănunt, însă am crezut că vrea doar să se ferească de microbi. Până la urmă, mirosul a dat-o de gol. Simțul meu olfactiv e destul de limitat în mod normal – ca să miros un trandafir, trebuie să mi-l duc la nas. Poate că regimul meu insipid și purgativ alcătuit din cartofi fierți și apă Vichy mi-l ascuțise, dar ideea e că tocmai un miros a dat-o de gol. Hotelurile ieftine din Paris din acea perioadă nu aveau căzi și nici măcar dușuri – mă refer la genul de hotel pe care l-ar frecventa într-o după-masă un cuplu de amănți care doresc să facă economie – , iar Jolie, inocentă cum era, n-avea nici cea mai mică idee la ce folosește un bideu. Într-o dimineață, tocmai îmi căutam șoselele sub cearșaf, când m-a pălit, subit, revelația.

Ca să rezum povestea – de fapt, n-a fost prea lungă, doar mie mi s-a părut că a durat o veșnicie –, am sfârșit într-un *ménage à trois* cu tânărul Gustav Lepp, un profesor la un liceu din apropierea apartamentului nostru. (Nu asta e partea cea mai amuzantă.) Jolie îl cunoscuse în bistroul în care luase micul dejun în cea de-a doua noastră zi la Paris. Era genul de om cu care-ți poți petrece o seară simțindu-te cât se poate de fermecat și cucerit de inteligența și erudiția sa, și de faptul că pare *extraordinar de interesat de persoana ta*, ca a doua zi dimineața, când te trezești, să ai sentimentul că ai fost manipulat. Idila lor a durat șapte săptămîni. Chiar și acum mi-o amintesc îngrozitor de amănunțit, de parcă ar fi ieri, ascultînd încremenit gîfiiile și țipetele din dormitor, la un metru și jumătate de locul în care stăteau eu în bucătărie, cu ochii în ceașca de cafea. Era un lucru destul de normal, chiar dezirabil, conform ideologiei timpului, și, ca să-mi înăbuș vaietele de agonie, îmi îndesam întruna pîine în gură. Când, în cele din urmă, plecau și apăreau cu fața strălucind de sudoare pentru a mi se alătura în bucătărie, le întorceam spatele ducîndu-mă la chiuveță, de parcă voiam să beau un pahar de apă, iar acolo scuipam încet, fără zgomot, pîinea din gură, forțînd-o să se ducă pe scurgere cu ajutorul unei linguri, în timp ce ei se așezau la masă și își puneau gem pe feliile lor. Țasta e motivul pentru care nu mai mîmînc pîine albă acum, din cauza amintirilor care-mi năvălesc în minte în clipa în care îi simt gustul, încît mi-e absolut imposibil s-o înghit dacă nu e din grîu integral sau secară. Am rezistat, nici eu nu știu cum, pînă la sfîrșitul verii, însă aceasta a fost sută la sută distrusă pentru mine. Și am bănuiala că ăsta a fost de la bun început scopul lui Jolie, modul ei de a-mi spune că ar fi trebuit să mergem la Roma, unde nu s-ar fi întîmplat nimic de genul ăsta. Când nu mergeam în urma lor, ca a treia roată la căruță, îi urmăream de la distanță, ca să observ atent fiecare sărut și mîngîiere. Drept urmare, n-am văzut aproape nimic din Paris – nici Luvrul, nici măcar Notre Dame. Cred că am trecut de multe ori pe lîngă amîndouă locurile, însă n-am *văzut* nimic, orbit cum eram de viziuni ce-mi încetoșau mintea. Din feri-

cire, în august ne-am terminat banii. După ce ne-am întors în State, au încercat să corespondeze, dar după cîteva luni s-au plictisit. Au trecut anii și eram liniștit, convins fiind că ce-a fost mai rău a trecut. Jolie și cu mine am reușit să gătim împreună *beignets de courgettes*, să vizionăm iar cu plăcere filme franțuzești împreună și chiar să le discutăm după aceea, fără să ajungem să ne certăm. Apoi, într-o duminică dimineață, cam acum cinci ani, Gustav Lepp a apărut pe nepusă masă la ușa noastră. Am auzit emoția din glasul lui Jolie cînd a răspuns la interfon și, fără să-mi ridic capul din ziarul de dimineață, am știut cine e. Nu se schimbă, decît în sensul că toate vechile însușiri îi deveniseră acum și mai pregnante. Era și mai spiritual, și mai fermecător, și mai bronzat, și mai vanitos și, dacă e posibil așa ceva, și mai înalt. Eu, pe de altă parte, începeam să arăt tot mai tare ca genul de ins care circula cu metroul, cu burtică, dinți stricați, pantaloni care cad prost și tot tacîmul. Scrisese o carte, *Despre fenomenologia sexualității*, și se pare că acum era celebru în nu știu ce grup de ciudați din lumea universitară. Trecuse pe la noi în drum spre California, unde i se oferise un post de lector. Așa că, firește, l-am invitat să rămînă la prînz. Și n-a fost deloc neplăcut – la urma urmei, la ora respectivă, practic eram cu toții oameni de vîrsta a doua. Am discutat despre sexualitate sau mai exact el a discutat, în timp ce eu eram cu ochii sub masă, la picioarele lor.

După prînz m-am dus să spăl vasele, ca de obicei, fiindcă Jolie gătise, iar ei s-au dus pe terasă să-și bea cafeaua. Le atrăsesem atenția că nu e o idee tocmai inspirată, fiindcă mi se părea că se cam lăsase frigul – la urma urmei, era octombrie –, însă mi-au închis gura rîzînd, iar Gustav Lepp a strigat ceva în urmă despre *la chaleur d'amitié*. Crezusem c-am lăsat tot trecutul în urma mea, dar, spre uimirea mea, de fapt, spre *șocol* meu, în clipa aceea m-a cuprins din senin așa o mînie, că am simțit nevoia să-mi întorc privirea spre chiuveță, din nou ! Mi-am cufundat ambele mîini în apa înpumată și am apucat strîns de marginea platoului uriaș de pe fundul ei. Deși apa era dureros de fierbinte, am rămas așa, cu capul plecat, pînă cînd sentimentul s-a domolit și am putut în fine să-mi văd de treabă. Aproape terminasem cînd Jolie s-a întors, am sperat că pentru totdeauna, însă ea venise doar ca să ia *Sunday Times* și niște pleduri ca să mai poată rămîne un timp pe terasă. A insistat să vin și eu, dar am refuzat sub pretextul că trebuie să curăț acvariul.

Acvariul se afla lîngă o fereastră ce dădea spre terasă și, cînd am îngenuncheat lîngă el și am început să rîci algele lipite de sticlă, m-a amuzat să constat că le pot vedea siluetele vălurite prin apă. Cum stăteau așa, unul lîngă altul, pe șezlongurile de pe terasă, păreau că se înecă printre scări și peștișori Molly. Între ei se afla un teanc de ziare și fiecare luase din el secțiunea preferată: Jolie – Artă și timp liber, iar Gustav Lepp – Sinteza săptămîinii. I-am privit cum dau paginile, ridicîndu-și brațele la piept și apoi întinzîndu-le, și mi-a venit în minte imaginea unor fluturi ce dau ușor din aripioare în timp ce se înecă. Am privit, fascinat, cum un melc mare și negru s-a tîrît în direcția căpățîinii (acum observam prima oară) cu un vag început de chelie a lui Gustav Lepp.

Curînd după aceea am auzit murmurul animat al unei conversații reluate. Am lăsat baltă peștii – aproape terminasem și oricum asta era de obicei treaba lui Jolie –, m-am strecurat afară pe ușa de la intrare și, ocolind alea de acces, încă umedă de la aversa de

după-amiază, m-am apropiat în vîrful picioarelor de terasă. Aveam în mîna un bold pe care-l culesesem de pe jos cu o zi în urmă și îl pusesem pe polița căminului, unde l-am zărit întîmplător în drum spre ieșire. Cînd m-am apropiat de terasă, mi-am dat seama că așa fi putut să rămîn cu pantofii în picioare ; erau absorbiți de conversație – planurile de viață ale lui Jolie, acum că se hotărîse să devină pictoriță – și nu-mi simțiseră prezența. Avusesem dreptate în legătură cu frigul și, *en plus*, șosetele mi se udaseră complet. Lăsîndu-mă în patru labe (mai să scriu "ca o panteră"), m-am tîrît pe dalele de piatră pînă am ajuns chiar în spatele scaunului lui Gustav Lepp, rămînînd așa, pe vine. Tocmai îi zicea lui Jolie, "E important, cred, ca o femeie să aibă o imagine publică, un mod de a se defini care să nu aibă legătură cu soțul său și cu ceea ce, la urma urmei, este munca *lui*. E pur și simplu un lucru de bun-simț." Cînd a ajuns la cuvîntul final "simț", am întins mîna cu boldul și l-am întepat ușor în ceafă. Voisem să fie o întepătură ușoară, ca de tîntar, așa că vă închipuiți ce mirat am fost cînd a întins mîna și s-a plesnit peste ceafă. A doua mea întepătură a fost mai fermă. Jolie tocmai vorbea – "Da, știu, întotdeauna am simțit nevoia să mă exprim. În primul meu an de facultate..." –, cînd a fost întreruptă de un țipăt galic de durere. "Aie !". S-a oprit în mijlocul frazei. "Ce-ai pățit, Gustav Lepp ?" În acel moment, n-am mai fost în stare să-mi înăbuș rîsul, care mi-a țîșnit dintre buzele închise, din păcate și însoțit de salivă. Gustav Lepp s-a întors și s-a uitat peste spătarul șezlongului în jos spre mine, care stăteam în patru labe, zîmbind și ștergîndu-mi bărbia cu mîna. A zis, destul de sec, "Bănuiesc că asta numești tu distractiv". Mai târziu, fraza asta a devenit una dintre glumele preferate ale lui Jolie și ale mele. (Asta e partea amuzantă.) Venea la mine cu ceva

care i se părea amuzant, iar eu îi ziceam cu cel mai reușit accent franțuzesc de care eram în stare, "Benuiescî ca astă numești tiu distractivî". În context, era adesea cât se poate de haios, deși se părea că pe Jolie o cam agasa. Sigur că nu o spuneam niciodată dacă ce spunea ea chiar era amuzant și mica mea intervenție salva adesea ziua, făcîndu-i pe toți cei din jur să zîmbească, în situații în care altfel am fi avut parte doar de momente de stînjeneală și de priviri lipsite de orice expresie.

Ei bine, Harold, am făcut efortul de a-ți spune toate astea – mica mea mașină Olivetti mai că a luat foc –, iar acum mă întreb de ce m-am mai chinuit. E adevărat, plecasem de la ideea de durere, iar într-o scrisoare anterioară îți vorbisem despre modul în care o exprimă vorbitorii de franceză. Am descoperit, mai ales în ultima vreme, că mintea înseamnă doar o înșiruire de lucruri, însă asta nu prea justifică faptul că ți-am împărtășit amănunte atît de intime. ți se pare exagerat? Cred că mi-e ușor să vorbesc cu tine fiindcă nu mi te amintesc prea bine. E ca și cum aș vorbi cu mobila, dar cu avantajul că, în cazul tău, mobila înțelege sau cel puțin se preface că înțelege. De cînd mi-ai scris, am tot încercat să mi te imaginez. La început, îmi venea în minte insul rotofei și bucălat pe care-l băteam în fiecare duminică la ping-pong, dar firește că știam că nu se poate să fi rămas neschimbat, așa că am încercat să aduc la zi imaginea cu fărîmele de informații pe care mi le-ai oferit în scrisorile tale și am sfîrșit, din păcate destul de vag, cu imaginea unui tip în salopetă.

Vechiul tău prieten,
Andy

În curs de apariție la Editura Polirom
Traducere din limba engleză de
VALI FLORESCU

KHAIRE! (VII)

PAUL EUGEN BANCIU

Se pare că gloria nu e făcută pentru mine. Eram acum coleg egal cu cei care până mai ieri fuseseră mai interesați să mă vadă tot în tipografie, sau poate departe de femeia mea. Dar locul dobândit cu atâta trudă și ani de umilințe și rătăcirii prin toate domeniile era minat acum de alte cancanuri, care-au făcut să pierd un premiu al Academiei, după ce fusesem nominalizat, un premiu al Uniunii Scriitorilor, pentru care se luptaseră în numele meu bucurăștenii, în fine, să ajung clipa în care un coleg din țară, venit ca vedetă la o întâlnire de la Timișoara să mă întrebe direct: "Ce au aștia cu tine de te țin mereu pe margine?" Ajunsesem mai cunoscut în țară decât în oraș. Era vâlul de întuneric ce-mi acoperă mereu destinul, și-mi aducea acel criminal sentiment al inutilității. Apoi moartea tatălui, înainte de a mă vedea la locul dobândit. Bolile ce se succedau fără întrerupere, flancate de căderile datorate refuzului cenzurii de a mă mai publica. În fine, să fiu ceea ce sunt acum: **Un om cu o rezistență biologică incredibilă**, cu douăzeci de cărți, o casă la munte, cum am visat, care e întrebat de o femeie de 91 de ani dacă mai am mult de bățut la mașină. Îi răspund; "Mai am, și o să mai am mult de-acum înainte, chiar dacă de pe urma cărților publicate voi primi tot atâția bani ca și de pe cele din sertar!" În anii mei de glorie se vorbea pe la colțuri: "mutu rupe căputu", ironizând premiile, faptul că făceam film, că nu ieșisem la chiolhanuri cu ceilalți, că nu eram bănățean sadea, să reprezint prin scrisul meu o zonă, că nu aveau de ce să se lege de viața mea privată. Publicam sau nu, eu scriam. Când am debutat aveam pe masă patru cărți. Știu ce înseamnă să ai literatură de sertar, știu să pierd (poate asta am învățat cel mai bine în viață), dar nici nu mai vreau să fac compromisuri față de nimeni.

Mașina asta, camera asta, casa asta, depărtarea de Timișoara, de cancanurile lumii literare mă eliberează pentru mine de tot ceea ce am încercat să-mi explic acum în câteva pagini, să mă eliberez de zona cea mai neagră din viața mea, ca de niște ani de detenție sau de front în prima linie, când totul depindea doar de puterea mea de rezistență, de voința mea de a mă exprima într-una dintre arte. Așa îmi doresc să ies din viața aceasta, ca măcar la sfârșit să fiu cât mai aproape de sufletul chinuit al celui ce nu s-a putut realiza la tinerețe, chiar și într-o altă artă, să trec senin pe lângă toate generațiile care vin în literatură, cu inima împăcată că mi-am făcut datoria.

N-am beneficiat de sprijinul material sau de stimularea mea ca artist din partea părinților, a colegilor de pretutindeni pe unde am trecut. N-am beneficiat de sprijinul cuiva sus-pus care să-mi călăuzească pașii, ori să-mi pună în față de-a gata ceva, care să mă salte peste ceea ce eram. N-am beneficiat decât de oprobiul celor ce nu înțelegeau de ce vacanțele mele sunt taberele mele de creație, unde scriu, visez, mă cert cu lumea, iar dacă am timp, mai spun câte o poveste cu cap și coadă dintr-un șir. Doar copiii par să mă înțeleagă, ei, care-au trăit o viață printre profesori artiști, ei și câțiva colegi de breaslă ce așteaptă încă de la mine ceva ce știu că trebuie să dau.

Familist, familist, dar cât poate să suporte artistul adevărat povara unor răspunderi ce nu se mai termină niciodată, ținându-l legat de realitatea imediată, care-l aduc mereu în rândul oamenilor obișnuiți ce trăiesc viața doar cu scopul de a fi trăită. E notoriu deja că atunci când are de ales între artă și familie,

creatorul alege arta, știind că o familie, dacă va simți nevoia să o aibă, și-o va putea reface oricând, alături de o altă femeie, care să-i fie și muză, mult mai tânără decât el, prin care să redescopere o tinerețe pierdută sau amânată.

Eu am luptat prea mult să-mi văd constituită o familie, ca un fel de pavăză împotriva lumii, împotriva mea chiar, prea naiv să pot concepe răul din ceilalți îndreptat spre mine, prea risipitor pentru a nu deveni cândva clientul balamucurilor sau chiar al pușcăriei. Am trecut razant pe lângă fiecare din acestea în momentele mele de boemă, când aveam sentimentul că sunt invulnerabil. Odată cu familia alături m-am situat dintr-o dată într-un spațiu interstițial, dintre artă și societate, de unde privesc, oscilând între teamă și detașare, spre fiecare dintre acestea.

Poate de aceea m-am adaptat atât de greu, dar pentru o lungă perioadă la viața de șef de bibliotecă, rezistând până la capăt obligației de a deveni un specialist în domeniu. Un capăt al cărui fanion se întrevede deja la orizont, după mai bine de optsprezece ani. Poate de aceea m-am străduit să fiu în limitele celei mai clasice normalități lucide și privesc uneori lumea creatorilor ca fiind marcata de un blestem al ființei pus în gena câtorva, pentru a-i deosebi de ceilalți și a-i izola într-un ținut protejat de societate, cu blândețe și indiferență. Sau poate că faptul că am beneficiat de o viață de singuratic, și nu de boem, protejat de societate pentru serviciile ce le aduceam, turnându-i pe ceilalți confrăți celor ce-i urmăreau pas cu pas, m-a determinat ca acum, la senectute, când motoarele se încălzesc mai greu, dar îmi urmez calea mai departe, să privesc spre lumea artei, a creatorilor cu mintea din afară și cu sufletul dinspre înăuntru.

Doar că viața de familie, în una cu mai mulți artiști este un calvar, cineva trebuind mereu fie sacrificat pentru a ține pluta la suprafața apei, pentru a asigura celorlalți minimul confort al traiului în societate, în niște condiții ca ale oricărui altui semen, și cum primul vizat e bărbatul, a trebuit mereu să mă împart între lumea mea și cea reală. Pe de altă parte, foarte ciudat, când văd cu câtă detașare îmi privesc uneori cei din familie condiția de artist, cu câtă neîncredere se apropie de clipa în care încep ceva, mă simt dintr-o dată detașat de cei din proximitate, deveniți niște oameni oarecare, cu preocupări ca ale tuturor celorlalți și sufăr.

Când sunt în viața de toate zilele, îi văd cum cedează artistul din ei pentru a fi cât mai aproape de ceea ce sunt ceilalți, de încrederea lor oarbă în slujba ce o au la liceu sau facultate, care le aduce mari satisfacții. Acel teritoriu și-l apără și te țin și pe tine afară, între oameni, să fii ca și ceilalți, să nu visezi, să nu cazi în capcanele himerelor tale, să fii în societate, cât mai departe de ceea ce dorești tu.

Am luptat prea mult să am această familie pentru a renunța la ea, chiar dacă în fiecare moment trebuie să fiu umilit, cerându-mi-se să rămân capul ei, mintea limpede, care să urmărească toate detaliile meandrelor vieții între oameni, ca un slujbaş oarecare dintr-o instituție de relații cu publicul, de stat sau cooperatistă. Pe lângă aceasta mai e și poziția, oarecum privilegiată, de a fi director, cu mașină la scară și cu tot felul de posibilități pentru a-i ajuta să-și etaleze creațiile câte le au, să le facilitez felurite servicii prin relațiile puține ale mele, pentru că sunt un om însingurat și îmi trăiesc viața de scriitor umplându-mi geanta cu idei notate pe care tot amân să le pun în pagină.

JURNAL DE FAMILIE

PIA BRÎNZEU

24 decembrie, 1918.

Bunica Netti cântă la lăută. Plânge. Afară e frig, iar Alpii acoperiți de zăpadă par dușmănoși. Valea Inn-ului e înghețată.

La Budapesta, de gardă la spitalul Rokus, bunicul Lajos scrie scrisori de dragoste. Nu plânge pentru că nu se cade. Ar face-o, dar e bărbat, e nepot de militar și medic militar și el. După ce ai trecut printr-un război îți vin mai greu lacrimile. Iar bunicul bunicului, înnobilit pentru acte de vitejie în războiul austro-prusac de la 1866, s-ar răsuci în mormânt dacă urmașul lui n-ar fi în stare nici măcar să-și controleze sentimentele. În plus e și Crăciunul, iar cei din jur, surori și pacienți, vor să vadă numai fețe senine.

Mama bunicului, Aloysia Cecilia Katharina Gombocz Bayer de Rogacz, este și ea supărată: bunicul s-a îndrăgostit de Netti, iar Netti este căsătorită. Ce va spune lumea din Jimbolia dacă fiul ei va veni acasă cu o femeie divorțată? În plus, e doar fiica unui negustor din Innsbruck, o pacientă... Un scurt schimb de experiență la spitalul din Innsbruck a fost destul ca să se întâmple necazul. Ar fi putut găsi, cu puțină bunăvoință, o partidă mai simandicoasă, de pe la Budapesta sau Viena. Iar soțul Aloysiei, dr. Karl Diel, nu se amestecă. O place pe tiroleză și nu-i pasă că e căsătorită. Îl va obliga să-și dezmoștenească fiul. Praful și pulberea se va alege de dragostea lui Lajos dacă va rămâne fără bani....

"Meine allerliebste Netti", scrie bunicul. "Ești totul pentru mine. Iubirea mea e nesfârșită, ca marea, ca munții, ca hotarele ce ne despart. Clocotul din mine e crivățul dorului și al singurătății, e vântul tăios ce bate acasă, în pusta bănățeană. Mama mă amenință, mă alungă, mă dezmoștenește. Nu-ți fă griji, voi câștiga mulți bani, mă voi angaja la Debrecen sau la Kecskemet și nu mă întorc la Jimbolia decât împreună cu tine. Visează, iubita mea, nimic nu ne va despărți, iar eu îți sărut lacrimile...."

Singurul care nu plânge este soțul bunicii. Johann Nagele are cinci case la Innsbruck, iar acum s-a învățat cu băutura și cu jocul de cărți. E prizonier de război la ruși. Ciocnește cu paharul în mână și uită de toate. De case, de avere, de soție...

KARAOKE

ADRIAN BODNARU

Pentru Jo

Îmi plăceau bețiile ușoare: plecau dimineața devreme și nu-mi cereau numărul de telefon. Mă întorceam noapte de noapte cu câte una acasă, aprindeam toate luminile și o dezbrăcam de la intrare. Adormeam primul și nu mă întrebam niciodată cum mă privește, un timp, după aceea. În fiecare zi, o cămașă mă aștepta pe umeraș, cu fața la ușă. Până într-o după-amiază foarte senină, când, ca orice bărbat, mi-am întâlnit beția. Era liniștită, caldă, sigură pe ea; m-a cucerit repede. La început, o întâlneam oriunde, apoi, s-a mutat la mine. Făcea curățenie și gătea ca nimeni alta. În lume, ieșeam numai împreună. Aveam încredere unul în altul, chiar dacă, uneori, purta pahare prea lungi la petreceri. Cei care mă cunoșteau se mirau cât de bine ne potrivim și ne prevesteau mulți urmași. Însă, cu timpul, ne însinguram: anii treceau fără să ne mai spunem nimic; îi vedeam paharele tot mai pline și mai pătate. Doar parfumul îi rămăsese la fel: mirosea vara a iarbă, iarna, a zăpadă.

JURNAL DIN ANII CRIZEI

ROBERT ȘERBAN

Luni, 21 martie 2011

Azi-noapte s-a încheiat o săptămână pe care n-o s-o uit ușor, căci i-am supraviețuit! Trebuie să o consemnez. A început cu vreo trei zile înainte, de vineri, în 11 martie, când am pornit spre Severin. Sâmbătă am făcut un drum dus-întors până la Craiova, iar duminică m-am întors, cu familionul la Timișoara. Am ajuns pe la 19, după patru ore de condus. Peste trei ceasuri am fost în rapidul de București. Am ajuns în capitală luni de dimineață, iar de la nouă și jumătate și până aproape de trei am stat în ședința Comisiei de Validare la USR. Dosar după dosar, să tot fi fost vreo 90. De acolo, fuguta la gară, înapoi în tren. Unde am stat de la 15.45 până la 00.30. La 2 noaptea am reușit să adorm în propriu-mi pat. Marți, trezit la 7.30, Crina la grădi, apoi eu la ziar, la editură, de la 15, școală. Până la 18. Miercuri, lansare de carte cu doctorul Poenaru, la Orizont. Sala plină. De la 15, școală, cursul de artă română contemporană, până după 17. Joi, din nou lansare cu dr. P., de data asta la "Joc secund". Sala arhiplină. Dodo Săndesc în mare formă ca vorbitor. După, la "Casa cu flori", cel mai bun ficat de găscă pe care l-am mâncat vreodată. Cu sos de cafea! După, pe Alba Iulia, întâlnire cu Florina Pîrjol, Bogdan O. Popescu și Marius Chivu, ajunși de la București. Unde se mănâncă bine? La "Casa cu flori"! Înapoi, până sus, sus, la fumători. Îi părăsesc pe la 9. Dimineața, am de înregistrat două Piperuri consecutive. Primul, cu Horia Gligor, despre întâiul computer făcut la Timișoara, în 1961. MCePIT. Dar și despre ce se întâmplă în tehnologia contemporană. Despre inexistența la Timișoara a unui muzeu al tehnicii. Orașul... politehnicii! Al doilea, cu Florina și Bogdan. F. cu mari emoții, BOP ca o mitralieră. Dar bine calibrată. Marius n-a vrut să vină: patru am fi fost prea mulți... Scap la 13.30, apoi ședință la ziar de la 14 la 16.30. De la 17 – lansare "Aerobiciclete". Nu mai rămân scaune libere, lumea e curioasă să-l vadă pe purtătorul de cuvânt al Spitalului Municipal București, omul cu două doctorate, unul la Stockholm, altul la București, maestrul BOP. Moderez. Oare o fi în nomenclator meseria de moderator? Florina și Marius se completează de minune, iar eu scot asul din mânecă și o invit pe doctorița Simu să-l "părăscă" pe Bogdan. Surprinsă și emotivă, dar se descurcă. Apoi, în gașcă, într-un loc grozav, unde calc pentru prima

dată: Javris. Patron: Radu Dimeca. Mănânc, ca orice bănătean care ține la tradiție, pui cu sos de piersici! Vine și Adriana B., Gabi și Lore, Costică Duma, Alina și Gheo, Lavinia B., vine și Tinu P. La plecare, nas în nas cu Răzvan Voiculescu. Să-i fac cunoștință cu cei din grupul meu? Nu! Nu vrea să vadă oameni: de azi-dimineață fotografiază. Te plângi? Întreb. Eu am pozat o săptămână întreagă!

Vineri, 1 aprilie 2011

Domnul Ungureanu mă anunță, telefonic, că datorită presiunii de a scrie, cotra-cronometru, un text despre "Orizont" a uitat să mă amintească printre redactorii și colaboratorii revistei. Dar va repara, va scrie, va da un P.S. Zâmbesc.

Sâmbătă, 2 aprilie 2011

Sună telefonul. E alarma, de fapt. 5.30. Mă uit în oglinda de la baie. Am slăbit, prea multe îmi pun în cârcă. Sau îi las pe alții să-mi pună. Sunt ca un cal. Cam costeliv. Pornesc cu Horea spre Craiova. Neașteptat de multe mașini grele la 6.30-7 dimineața. Basculante, camioane, tiruri. Semn bun, se lucrează. De fapt, Boc a anunțat că de ieri am ieșit din recesiune. Are dreptate: roata se învârteste! Parcările de la marginea drumurilor sunt vii: sticle de plastic, doze, pungii, gunoaie proaspete. Intrările și ieșirile din localități, la fel. Pe Cerna, aproape de intrarea în Dunăre, plutesc sute și sute de pet-uri. A venit primăvara!

Duminică, 3 aprilie 2011

Citesc textul domnului U. din "România literară". Nu-s pe listă. Nici măcar la cei care fac interviuri. Sper să nu găsească nevasta-mea articolul și să-mi arate obrazul: și mie-mi zici că scrii pentru Orizont, și de aia n-ai timp să stai cu fata. Dar când o să apară P.S.-ul, m-am scos...

Luni, 4 aprilie 2011

Dan Cipariu la telefon. E cu BOP la un pahar de vin. Se gândesc la mine cu prietenie. Vorbesc cu fiecare. Când cu unul, când cu altul. Le spun: vă invidiez! Ei ciocnesc. Peste un ceas, telefonul sună iarăși. Au scris un poem la patru mâini. Mi-l citește Dan. E foarte frumos. Mi-l citește și Bogdan. E și mai frumos. Dar mai și beți, măi băieți, nu numai scrieți!

O ANTOLOGIE ÎN CROATIA

RADU PAVEL GHEO

În mod normal aș fi evitat să scriu despre o antologie în care am fost selectat printre autori, mai ales că textul de față apare într-o revistă din a cărei echipă redacțională fac parte și eu. Iar în antologia despre care voi scrie (totuși!) mai jos au fost incluși încă doi membri ai redacției *Orizontului*: Adriana Babeți și Daniel Vighi. Astfel, și dacă n-ar suna a laudă de sine, textul tot ar mirosi puțin a narcisism.

Îmi asum însă riscul și o fac dintr-un motiv, cred eu, întemeiat: acela că antologia la care mă refer reprezintă un eveniment cel puțin notabil pentru cultura română. Volumul a apărut la sfârșitul anului trecut în Croația, la editura Meandarmedia din Zagreb, și este intitulată *Nabokov u Brasovu. Antologija rumunjske postrevolucionarne kratke price (1989-2009)* – "Nabokov la Brașov. Antologia prozei scurte postrevoluționare românești (1989-2009)". Autorii (și, concomitent, traducătorii) ei sînt trei tineri traducători din Croația: Marina Gessner, căreia îi aparține și ideea acestui volum, Ivana Olujici și Luca-Ioan Frana. Volumul a apărut grație eforturilor lor, dar și cu sprijinul financiar al Institutului Cultural Român.

Cei trei traducători și antologatori și-au dorit să ofere publicului croat o imagine cât mai coerentă a literaturii române contemporane prin intermediul unui volum – inevitabil, de proză scurtă – care să includă un număr de texte reprezentative apărute în România în ultimele două decenii. Iar antologia sus-pomenită, cu un titlu preluat de la o povestire a lui Mircea Cărtărescu (inclusă, desigur, în volum), reușește pe deplin. Unul din primele lucruri care se remarcă la *Nabokov u Brasovu* este că nu e vorba de o antologie generaționistă sau de grup. Autorii incluși în ea fac parte din generații diferite. Unii dintre ei au publicat și au fost recunoscuți de publicul și critica din România încă înainte de 1989, în vreme ce alții au debutat abia după revoluție. Astfel, imaginea de ansamblu este încheată, coerentă și, în același timp, diversă.

Un alt lucru impresionant este realizarea ei din punct de vedere filologic. Nu-i nevoie să știi limba croată ca să vezi că *Nabokov u Brasovu* este făcută de niște profesioniști în domeniu. Autorii ei au optat pentru păstrarea ortografiei numelor din limba de origine, astfel că volumul se deschide cu un ghid de pronunție a toponimelor și antroponimelor românești. Fiecare autor beneficiază de o fișă bibliografică amplă și adusă la zi. Acolo unde celor trei traducători li s-a părut necesar, au introdus la sfârșitul fiecărui text din antologie și câteva note explicative pentru termeni precum "colectivism", "Sfinxul din

Bucegi", "ADAS", "TR-ist" (student T.R., sintagmă care azi are nevoie de o explicație și în română), "Bărăgan" (unde definirea pur geografică e completată de una contextuală, istorică) sau expresia "Noi muncim, noi nu gîndim".

Cei paisprezece autori incluși în *Nabokov u Brasovu* sînt, în ordinea din volum: Adriana Babeți, Daniel Vighi, Bogdan Suceavă, Adriana Bittel, Mircea Cărtărescu, Florin Lăzărescu, Dan Lungu, Iulia Popovici, Lucian Dan Teodorovici, Petru Cimpoeșu, Răzvan Petrescu, Horia Gîrbea, Radu Pavel Gheo și Sorin Stoica. În plus, antologia se deschide cu un studiu cuprinzător al lui Paul Cernat, *Rumunjska kratka prica u postkomunizmu. Raz-misljanja oko jedne antologije*, în care criticul și teoreticianul român face o scurtă prezentare istorică a prozei scurte românești contemporane, pornind de la tendințele manifestate în deceniul revoluției, adică în anii '80, de la memorabila antologie *Desant '83* pînă la volumele de proză ale autorilor din anii 2000. Studiul concentrat și sistematic al lui P. Cernat, inclus aici în chip de prefață, s-ar putea dovedi foarte util atît studenților la Litere din Croația, cît și potențialilor cititori, care știu despre literatura română contemporană cam tot atîtea lucruri cîte știm și noi despre literatura croată contemporană.

Aceasta este încă una din virtuțile acestei antologii – faptul că îi oferă publicului cititor croat ocazia să cunoască o literatură din imediata vecinătate. De aceea e păcat ca acest eveniment să treacă neobservat la noi. Cred în continuare că literatura română, în ansamblul ei, are șanse mai mari în țările apropiate și înrudite geografic și istoric din Europa Centrală și de Est decît în marile spații culturale occidentale. Și nu e vorba doar de literatură.

LINIA ORIZONTULUI

DE ION BARBU

CUM DE BINE NE SEICHIUIE VANTUL SARAT OBRAJII DANIEL VIGHI

Poate ne cheamă căpitanul Ahabu, poate nu ne cheamă, asta nu are nici o importanță: plecăm, ne strângem trupurile cutreierate de răcoarea dimineții de toamnă și ne pregătim să decidem. Să luăm o hotărâre. Valurile se lovesc de copastie, privim spre catargul proptit în carlingă și suntem deocamdată trei care alcătuim echipajul viitoarei expediții, respectiv căpitanul Ahabu, Gâbu-Durga, care poate fi alteori și Gâbu-Rangdan, asta în funcție de năbădăile care îl pot oricând cuprinde. Așadar deocamdată cei trei membrii ai echipajului, respectiv Ahabu, căpitanul, adjunctul Găvrută, Ghiță Gâbu Jugănaru, uneori Gâbu-Durga, alteori Gâbu-Rangdan, după stări, explozii, enervării, lovituri, legănări, extazul durerii ca extaz al erosului unisexual. Deși, să ne înțelegem, Gâbu spre disperarea, neplăcerea și enervarea lui perpetuă este bisexual. Asta îl aruncă adesea în pragul unor furii devastatoare. Acum stă la marginea copastiei, privește spre arborele încărcat de vergile și parâmele care se bălângăne în bătaia vântului aspru ce îi sfichiuiie obrazul. "Stați", strigă vecinul Ismael, "n-ați plecat niciunde, nu e nimic pregătit, nici valurile, nici goeleta Remény, nimic, acu am de strâns iarba din fața casei domnului părinte Eugen Flasc-Țărcodava, pe urmă putem vorbi", strigă, și valurile se reped transversal spre copastia pe marginea căreia echipajul privește spre oceanul străbătut de pescăruși. Ce frumos, zicem, ce ca lumea, cum de bine ne sfichiuiie vântul sărat obrajii, cum răsună în urechile noastre marinărești zgomotul perpetuu al valurilor mării, cum se leagănă acestea. La babord, nu departe de cabina lui domn profesor Sandu este aceea a babei Borislava, înaltă, cu o curte pe măsură, cu o potecută care duce în spatele casei la un platz anume unde baba Borislava are o masă cu tablă din lemn cocoțată pe niște pari, cam primitivă, scaunele sunt neașteptat de moderne în contrast cu masa, totul stă la adăpost de arșița soarelui, a vânturilor oceanului, a mirosurilor aspre de sare și plancton putred sub coroana unui măr foarte, foarte bătrân, uriaș, cu o coroană care se întinde protector peste masă și scaune, un măr cu fructele bolnave, atacate de viermi și care, din această cauză, cad la intervale regulate de sus, de la înălțimea amețitoare a coroanei, cu un vâjâit de ghiulele. Când se aude zgomotul specific membrii echipajului se apleacă, își trag capul între umeri, se feresc instinctiv. Baba Borislava vine cu tava cu cafea și spune de fiecare dată povestea care se cuvine în asemenea momente, respectiv că mărlul este bătrân, așa de bătrân încât nu se mai poate nimeni gândi că ar trebui tăiat, în fond de ce să sacrifici ceva venerabil, care prin chiar starea sa impune respect oricărui ferăstrău, topor sau, mai nou, drijbă electrică. Nu e cazul, și asta chiar dacă sunt ani, de-acum, de când vâjâie, vară de vară, merele de sus, de la înălțimea coroanei spre masa, scaunele și cele două vase uriașe cu cactuși la rândul lor mari de tot. Au și ei o vârstă, spune, ne spune, baba Borislava și echipajul se holbează la vase, se holbează la cactușii mari, cu frunzele cămoase, cu spini amenințători și dă din cap, așa e, are dreptate, spun. Baba Borislava are casă mare și s-ar da cuiva de încredere în întreținere. Pe la babord, alteori pe la tribord trec, altfel, doamne cu batic alb, alteori cafeniu, gri, din mătase elegantă și se prezintă la te miri ce bătrâni: sunt de la capela Amintirea Domnului, neoprotestante serioase care își doresc să îngrijească cu devoțiune și respect domni și doamne în întreținere. De altfel adesea pot fi auziți unii sau alții dintre cei de pe punte

vorbindu-le de rău, iată, de exemplu domn profesor Sandu, fost angajat ani de zile la Cultură, la Județeană de partid, acum om trecut bine spre optzeci de ani cum se oprește chiar în gura tambuchiului, acea deschizătură în puntea unei nave, care, vorba dicționarului, este prevăzută cu un capac sau cu o construcție asemănătoare cu o gheretă ce o protejează de intemperii și care permite accesul în încăperile de sub punte. - din sp. *tambucho*. Stă cu mâna dreaptă domnul Sandu proptită de gheretă și vorbește cu domnul Jurchelea, chiar înaintea de a coborî sub punte, despre doamnele neoprotestante și despre cum anume apucă ele să pună mâna pe diferiți moși și diferite babe pe care le duc cu vorba și le moștenesc averea. Așa s-a petrecut cu moș Viaceslav, soțul babei Borislava. Pe vremurile de demult moș Viaceslav s-a hotărât cu baba Borislava să meargă la America, era înainte de primul război, timpurile erau grele, multă lume pleca să facă bani acolo, așa că s-au hotărât și ei. Au vorbit cu fratele Micoară de la pocăiți, cum li se spunea pe atunci bapștilor, cel care locuia la babord, a șaptea cabină cum o apuci spre puntea de sus. În urmă cu 37 de ani a murit bunica fratelui Micoară, acesta își aduce aminte chiar în momentul în care se pregătesc să plece la America despre acest lucru. Au mers cale lungă prin munți de valuri, e lucru de mirare câtă apă e pe lumea asta, le-a povestit mai apoi, după ce s-a întors din lumea aceea, moș Viaceslav. A lucrat multă vreme – cel puțin așa i s-a părut lui – la abatoarele din Chicago. Pe la împachetat carne, la omorât ditamai bicii care veneau de prin văile și dealurile pe unde creșteau în ciurde uriașe. Nu s-ar putea spune deloc că au dus-o greu, era pe vremea prohibiției, nimeni nu avea voie să consume alcool și toată lumea era cu gândul la el, toți își doreau asta, probleme se petreceau ca în saloanele denumite *speakeasy*, care își trăgeau numele de la matusa Kate Hester, aceea care le striga clienților ei din salonul din McKeesport, nu departe de Pittsburg. "Vorbiți încet, băieți", așa le striga matusa cu ochii pe vitrina birtului, atentă să nu dea buzna caralii. În atare situație moș Viaceslav s-a descurcat pe loc, a analizat cum se prezintă situația și nu i-a trebuit multă vreme să se decidă și să treacă la făcut de țuică dintr-un cazan improvizat pe care l-a modernizat cu pricepere, în așa fel încât a rezultat o mașinărie cu un randament deosebit. Alcoolul l-a vândut pe la localurile *speakeasy* cu alți doi români de prin părțile Banatului cu care s-a întâlnit la abatoarele unde lucrau cufundați până în genunchi în sânge de vacă și porc. Sigur că țuica s-a vândut ca pâinea caldă, stăteau la coadă negrii să capete sticlute cu țarie. Faptul nu era străin de mișcarea Harlem Renaissance, deși aceasta se petrecea în New York: oricum ceva, ceva a răzbit și prin cartierele muncitorești din Chicago. Pe vremea când moș Viaceslav fierbea răchie, numitul James Weldon Johnson era cel dintâi dintre afro-americani care ajungea profesor la New York University și s-a impus mai apoi ca dascăl într-ale scrisului creator, cum i se spune pe românește lui creative writing. Totul ar fi mers de minune dacă n-ar fi apărut un nenorocit de lituanian pe nume Jurgis Rudkus ajuns la *The Yards* care se zice Curți, Ocoale sau Dvoret în căutarea lui "American dream" în romanul *Jungla de Upton Sinclair*.

Fragment din romanul *Expediția goeletei Remeny*, pe o temă din *Toate pânzele sus* de Radu Tudoran

TEMA VICTIMEI ȘI A TORTIONARULUI VIOREL MARINEASA

Regii și scenarii precare pentru a acoperi, pentru a cosmetiza o realitate macabră. La plenara P.C.R. din aprilie 1968, Ceaușescu se dezice de tată Dej și de Alexandru Drăghici, partenerul său de biliard și de popice, pentru a se investi cu toate prerogativele primului printr-o "operațiune importantă de substituție mitologică" și pentru a-l neutraliza definitiv pe cel de-al doilea în aspirațiile aceluia de a dobândi puterea (Vladimir Tismăneanu, *Stalinism pentru eternitate*, Polirom, 2005, pp.234, 346). Le-a pus în cârcă purcoiul de crime din perioada stalinistă, a catadicsit la niște reabilitări pe ici, pe colo, iar El a ieșit întărit și cu fața curată.

Mi-amintesc că, atunci, destui au căzut în capcană. S-au mulțumit cu un spârce de adevăr. L-am întrebat pe un fost deținut politic despre ce s-ar fi întâmplat la Pitești. Mi-a spus că nu știe, el n-a trecut pe acolo, iar cei ce au scăpat din închisoarea respectivă parc-ar avea fâlcile înțeleștate. Auzise, ca și mine, ceva la *Europa liberă*. În schimb, a ținut să precizeze că omul cu care e obligat să se întâlnească o dată la două săptămâni e securist, însă și un bun român. Dovadă că național-comunismul lui Ceaușescu, lansat pe toate goarneau, îi păcălea pe mulți.

Nu mai știu când și cum am ajuns la cartea lui Dumitru Bacu, apoi la cea a lui Virgil Ierunca (citite tot pe ultrascute, mi se pare). Descătușarea s-a produs după 1990. Curiozitatea noastră, bolnavă precum fenomenul Pitești, a fost satisfăcută. Anul 2010 a adus volumul fundamental: *Pitești. Cronica unei sinucideri asistate*, ediția a II-a revăzută și adăugită, Polirom, 2010, al lui Alin Mureșan, de fapt o carte complet restructurată față de versiunea din urmă cu trei ani, beneficiind de acces la alte arhive și la noi documente.

A cui a fost ideea *acțiunii violente* de la Pitești? Autorul lucrării ne trimite la Suceava, în 1948-1949. Acolo, câțiva studenți au înființat ODCC (Organizația Deținuților cu Convingeri Comuniste), unii – din oportunism, alții – dintr-un imbold sincer (?) spre ideologia marxistă. Administrația, ofițerii Securității s-ar fi implicat ceva mai târziu, speculând situația pentru a obține alte informații. E imposibil de stabilit astăzi (când actorii principali sunt morți, iar documentele pe care le ai la dipozitie sunt trunchiate sau contrafăcute) cui i-a aparținut prioritatea în ce privește "reeducarea" prin bătaie în celulele închisorii: lui Eugen Turcanu, mâniat de moarte că nu poate urma o carieră diplomatică din pricina "păcatelor legionare" din adolescență? colonelului Iosif Nemeș, mereu avid de material informativ? NKVD-iștilor Pintilie (alias "Pantiușa" Bodnarenko) și Nicolschi? E limpede însă că "reeducarea" era un moft, *acțiunea violentă* trebuia să-i frângă fizic și moral pe deținuți, iar *demascarea* - să le sustragă resortul spiritual. Anchetat și martor al acuzării într-unul din procesele grosolan puse în scenă de autoritățile comuniste după ce "experimental Pitești" s-a consumat (și după ce grozăviile pe care le-a presupus au ajuns la urechile străinătății), Nemeș avea să declare în scris: "Subsemnatul nu am oprit bătaia deoarece pe deoparte m-a bucurat faptul că deținuți se bate deoarece scoteau informații mai multe și pe de altă parte vedeau că unitatea legionară se sparge" (p.270).

Merită menționat felul în care izbutește Alin Mureșan să reconstituie câteva destine tulburătoare din acest furnicar. În cazul celui ce avea să devină peste ani părintele Gheorghe Calciu-Dumitreasa, regimul a întreținut cu intenție ambiguitatea victimă-agresor, pornind de la considerația că, în 1955, acesta a stricat regia procesului-mascaradă ce urmărea să arunce toată vina pe umerii pușcăriașilor, iar după eliberare s-a situat "pe o poziție dușmănoasă" ("Eu am avut faima de turnător... și vreau să-mi șterg din amintire acest lucru..."), totul culminând cu predicile ținute în 1978, în Postul Paștelui, prin care înfiera demolarea de biserici (pp.170-174). O existență neagră, fără putință de redresare, i-a rezervat soarta lui Dan Dumitrescu, torturat îndelung, încât a ajuns să-și atribuie culpe închipuite; a eșuat în tentativa de suicid, drept pentru care a fost obligat să bea gamele de urină. "Nu se găsesc cuvinte pentru a descrie martiriul la care a fost supus acest om", zice un martor. Și-a pierdut mințile, dar a avut un licăr inutil de luciditate în clipa morții, în celulă (pp.182-184). Sistemul urmărea "anularea distincției dintre victimă și agresor". Pentru că au refuzat să-l lovească pe Constantin Opreșan, doi camarazi de-ai săi au fost bătuți sălbatic. După o vreme, Opreșan a ajuns să bată și el; e drept, o făcea cu lacrimi în ochi. A fost printre puținii care au avut curajul să-l înfrunte pe Turcanu: "Dacă acestea sunt metodele idealului de care vorbești, nu veți ajunge la nici o fericire. (...) Tot ce crezi că ai realizat este o închipuire a minții tale bolnave!" (pp. 209-211). Torturat la început, Titus Leonida s-a transformat într-un tortionar fanatic. Are pe conștiință viața câtorva inși. După aceste isprăvi dă semne de dezechilibru mintal. Eliberat, redevine informator al Securității. Reabilitat în justiție, în 1975. Subinginer. Se întoarce la convingeri anticomuniste, după cum consemnează o sursă. După 1989 își caută drepturile bănești la AFDP, dar este respins. Din 2007 stă mai mult prin străinătate (pp.193-195).

O LUME DISPĂRUTĂ

MIODRAG MILIN

Volumul de față, îngrijit și editat de Smaranda Vultur și Adrian Onică, deschide un nou capitol în studierea multiculturalității mai recente a Banatului. Până mai cu ... ani în urmă studiul istoriei recente în arealul nostru se cam limita la înșiruirea priorităților tehnico-tehnologice ale bănațenilor, în raport, cel puțin, cu ceilalți dintre români: primul tramvai, primul iluminat electric stradal, podul Eiffel de pe Bega și alte fapte (sau legende doar) cu un asemenea suport; sau, altfel, și mai trist, nenumărate și importante fabrici și uzine, proletari, greve, sindicate adevărate, social-democrație europeană și poliglotă (în 4 limbi, sau chiar și mai și), multe și amalgamate cifre – trofeu, de fală, pe blazonul istoric de excepționalitate bănațean. (Vezi și grăitoarea panoplie de pe fațada Muzeului Banatului).

În surdină, nememorat de ochiul de paradă al istoriei-expoziție, se mișcă poporul tăcut, al românilor dezrădăcinați de-acasă, prin vitregia aceleiași istorii. Smaranda Vultur s-a întâlnit cu ei, probabil, în jocurile și întâmplările copilăriei de la oraș, cu vecini cam enigmatici, veniți de departe, străini locului, dar și respectuoși, chiar cordiali și mai săritori, cu mare dorință de a-și afla un acasă al lor aici, în Banat¹. I-a cunoscut mai bine, cu episoadele și dramele lor, când aduna materialul pentru excepționalul volum despre pătimirile deportaților în Bărăgan.² S-a plecat, cu aleasă intuiție și profund discernământ, și asupra tristeților existențiale ale altor mari perdanți ai veacului din urmă, evreii³ și șvabii⁴ bănațeni. (Și, odată cu ei și noi toți ceilalți, deopotrivă). Lumi diferite, venite din vremi ale cuvântului și faptelor termenic rânduie, după reguli general recunoscute și cotidian asumate. Ca un teatru de altă dată, care-și purta scenariul, același și recognoscibil, în cele mai diverse geografii ale limbilor și minții.

Dar această rânduială firească, a lucrului bine făcut la noi, s-a preschimbat curând într-una a "dreptății de clasă" și de origini umile, ostentativ afișate și politic catalogate. Bucovinenii, comunități închegate în duhul rânduielilor germane ale imperiului multietnic și ale României europene de altădată, s-au găsit, aproape peste noapte, vinovați fără de vină; doar că proveneau dintr-o altă lume, delegitimată și blamată ostentativ de noii făcători ai dreptății egalitariste, prin dislocări și teroare. A fost 26 iunie 1940, cu ultimatumul sovietic și bulversarea haotică a rânduielilor din vreme așezate. De spaimile prigonirii celor indezirabili în cele mai neprielnice și înspăimântătoare cotloane ale nesfârșitului imperiu roșu, s-a pornit torentul acesta, de multe zeci de mii de români basarabeni și bucovineni, dintre cei mai de frunte ai neamului, să-și caute izbăvirea, cât mai departe de ororile rău prevestitoare ale comunismului ce le-a cotoplit ținuturile de baștină, căutându-și libertatea și liniștea pierdută, unde vedeau cu ochii, risipiți în întreg spațiul (rămas) românesc.

Încă puțin valorificate de istoriografia recentă de la noi sunt cutremurătoarele evocări despre cele petrecute în Bucovina de Nord, în primăvara lui 1941, cu românii care au sperat să se izbăvească din lagărul

sovietic. La Fântâna Albă, în apropiere de graniță s-au adunat mii de oameni (printre ei și martorul Gheorghe Holovati cu părintele său), la vestea împrăștiată de autoritățile sovietice, a libertății de repatriere. În loc de izbăvire i-a așteptat sfârșitul. Ne-am adunat multă populație acolo și se cerea să se dea drumul... Ei în timpul ăsta întăreau granița... om lângă om dar camuflați prin pădure... cu armament și cu muniție... S-o luat lumea, într-o după-amiază... să meargă în România. O[r] scos din biserică o cruce și un steag. O[r] pus un steag alb, adică pașnic... și un steag tricolor... Am trecut prin pădure, eram aproape de frontieră... undeva în față era pădurea defrișată, cam un kilometru... A început rafală de mitralieră, da[r] nu era numai o gură de mitralieră, erau zeci, pe toată lungimea aia cât era coloana... A început un infern, trăgeau toate zecile de mitraliere câte erau acolo în noi. A început lumea să fugă de gura puștii. Dacă te uitai așa ai văzut foc la țevă, numa[i] atâta ai văzut... (p. 181 – 184)

În istoria oficială se mistifica până curând răul, ambalat în vorbe codate, despre nimicirea capitalismului exploatare și succesele luptei de clasă, industrializare, colectivizare... De fapt, evenimentele în curgerea vieții obișnuite au avut o desfășurare mult mai simplă, de difuzare a răului primar, amintind de vandalizările și devastările sfârșitului de civilizație și ale stângăciei jalnicelor reînceputuri. Scrisul celor doi editori are această aleasă încercătură, da a ne face să percepem marile drame ale vieții în simplitatea lor esențială; răul acesta copleşte, absolut devastator și iremediabil, venit peste noi paralizant, sub semnul fricilor ancestrale, care ne-au otrăvit existența și pervertit și sufletul.

Viața în Cernăuți era foarte civilizată. Nu existau copii să fie răi, să spună "nu vreau" sau "nu fac". Cel mai necăjit copil, cel mai sărac copil, era educat. Era o curățenie strașnică. De exemplu, cum ar fi aici [în] Mehala, la toate casele era un trotuar făcut din cărămizi. Grădinile erau pline de flori... Aveau întotdeauna semințe din Germania... Erau maci care înfloreau așa de tare de parcă erau garoafe!... Când eram și eu părinții au avut o mașină roșu-vișiniu, cu numărul 5 Cernăuți. Era Skoda. Înainte de Skoda au avut o alta, gri închis...

Primul refugiu a fost la Vatra Dornei, în '40. Lumea a fugit din Cernăuți, la fel și părinții mei. Refugiul ăla a durat însă puțin. Când am venit înapoi mama a zis că a găsit pe masă, în sufragerie, ceaiul încă neterminat... După aceea, a venit al doilea refugiu, care a început în 25 martie 1944. Păcat, căci copilăria a fost frumoasă.... Oamenii își trimiteau lucrurile care pe unde avea cunoștințe... S-a închiriat un vagon mare, cât jumătate de apartament, s-a pus mobila, s-au pus covoarele, iar într-o ladă s-a pus argintăria, cristalurile și într-o altă ladă s-au pus tablouri... Noi am trimis la Cărpiniș toate acestea. Ne-a învățat cineva, pe timpul rușilor, să nu spunem că suntem refugiați... La Timișoara era o verișoară care venise mai devreme în oraș și s-a dus la o nemțoaică și ne-am dus și noi acolo.... Nu era bine la nemțoaică, căci era atunci cu

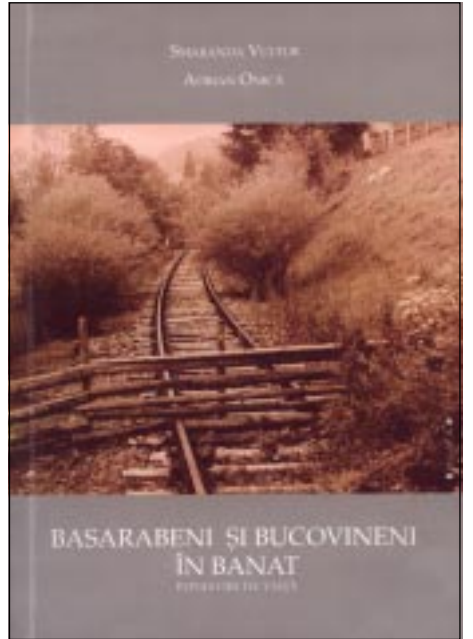
ridicările... A intrat în curte un milițian. M-a întrebat: "Te cheamă așa și așa?" "Da." "Păi, vino cu mine!" ... Zic: "Eu nu mă duc nicăieri, mama nu-i acasă și nu știe unde sunt." "Da[r] trebuie să vii, că ești din Cernăuți!" Eu "nu și nu, fie-ți milă, că sunt copil și n-avem nici unde sta, nici ce mânca." ... Am început să plâng, însă nu l-am impresionat. Atunci i-am spus: "Uite, eu acum sunt mică, sunt la școală, nu sunt pentru măritiş, dar dacă mă aștepți până mai cresc, eu mă mărit cu dumneata. Vrei?" ... Minte de copil. Și el a zis că "da"...

S-a făcut toamna și am plecat să vedem unde ne sunt lucrurile... Când ajungem acolo găsim pe tânăra Marie Mureșan... Cum nemții erau plecați, au lăsat totul baltă, și alimente, și cereale, și haine și au plecat cu ce erau pe dânșii, cum am plecat și noi. Această Maria și cu alți hoți se îmbrăcau în uniformă sârbească [de partizani, n. n.] și cu trăsurile luau sacii de grâu, luau vite și le vindeau... Când am intrat în curte, pe sfoară era un șervet de masă de damasc, cu blazonul nostru. "Eih, sunt lucrurile noastre aici!", m-am bucurat eu. "Nu-i nimic al vostru!", zice mama ei. "Plecați de aici!"... Fata avea un frate și băiatul zice: "Dați-i fetei măcar chitara!" ... Mi-au dat chitara care avea însă o spărtură, căci dăduseră cu toporul în ea. Interesant însă e că, cu anii s-a lipit la loc. (p. 241 – 246, passim, mărturiile Vioricăi Adriana Reus)

Mărturiile culese și îngrijite de cei doi înzestrați editori, deopotrivă cu devotații lor colaboratori, spun că începutul acestui calvar existențial a debutat ceva mai "lin", cu o relativă solitudine din partea autorităților pământene, de a-i integra în administrație, școli și în celelalte instituții ale țării.

Istoricul de la Chișinău Igor Cașu, într-un documentat și relevant text introductiv, ne lasă să înțelegem dimensiunea acestui exod românesc de la Răsărit. Conform surselor sovietice (se pare, mai grijulii să-și recupereze cetățenii-sclavi porniți în goană după libertate), avem de a face cu aproximativ 90.000 de asemenea refugiați în România. Refugiați de întâia oară; reveniți apoi, în urma armatelor române ce treceau Prutul, la baștină; și din nou alungați, de spaima uraganului sovietic ce a "îmbrățișat" tot Răsăritul european, ascunzându-se în cele mai ferite locuri de periculoasa amenințare a "repatrierii" cu urmări penale siberiene. Abandonați finalmente și de noua Românie a neputințelor în sfera demnității de stat și a complicităților lașe, pe seama propriilor cetățeni de vază ajunși bătuți de soartă. Din nou luați în vizorul prigonitorilor autohtoni, pe model sovietic (miliția și securitatea "populului"), târâți prin pustietățile Bărăganului și apoi, iarăși în Banat sau unde soarta i-a miluit și rânduie. Este, pe scurt, exodul nemeritat al celei mai alese părți a românimii de la Răsărit, căreia mult (propagandistic) clamata "patrie mumă" i-a întors, îmbufnată cu ifose staliniste, definitiv spatele.

Putem spune, la fel de bine, că este și un trist episod românesc – român: securitatea nu s-a dat defel în lături de la efortul de a-și "contabiliza" suspexii dintre basarabeni și bucovineni, cu liste și legende interminabile ale preoților de dincolo risipiți cu

SMARANDA VULTUR, ADRIAN ONICĂ
Basarabeni și bucovineni în Banat. Povestiri de viață

Ediția a II-a revăzută și adăugită.
Cuvânt înainte de Smaranda Vultur
Studiu introductiv de Igor Cașu
Editura Brumar, Timișoara, 2011
403 pag. + DVD

zile (și verificați, cu de-amănuntul) prin toate eparhiile Bisericii Ortodoxe Române⁵. Iar statul român, dimpotrivă, deși știa, n-a făcut nimic pentru a-i ocroti pe nedreptățiți proscrisi, cu doar vina de a se fi născut români într-o țară străină. Ei au fost, în țară românească, printre puținii dispuși, de voie, de nevoie, să viețuiască, în continuare, în vitregiile Bărăganului, ca niște proscrisi (deși de la o vreme, cel puțin formal, nu mai erau). De fapt, au ajuns astfel și la crudul adevăr: deveniseră de-acum ai nimănui, relicve încă în viață dintr-o lume dispărută a amintirilor și nesfârșite tristeți.

¹ *Lumi în destine. Mermoria generațiilor de început de secol din Banat*, Volum coordonat de Smaranda Vultur, Editura Nemira, [București], 2000

² Smaranda Vultur, *Istorie trăită – Istorie povestită. Deportarea în Bărăgan (1951 – 1956)*, Editura Amarcord, Timișoara, 1997 (Monica Lovinescu despre carte: "S-ar putea să se dovedească una dintre cele mai profunde reflecții asupra relațiilor dintre memorie și istorie sub comunism în România.")

³ Smaranda Vultur (coord.), *Memoria salvată. Evreii din Banat, ieri și azi* (Prefață de Smaranda Vultur, postfață de Victor Neumann), Editura Polirom, Iași, 2002; Smaranda Vultur, Adrian Onică, (editori), *Memoria salvată II. Cine salvează o viață, salvează lumea întreagă*, Editura Universității de Vest, Timișoara, 2009

⁴ Smaranda Vultur (coord.), *Germanii din Banat prin povestirile lor* (cu prefață de Smaranda Vultur, studii introductive Rudolf Graef și Valeriu Leu), Editura Paideia, București, 2000

⁵ Adrian Nicolae Petcu, *Preoții basarabeni și bucovineni în atenția Securității*, în "Caietele CNSAS", Anul II, nr. 1(3)/2009, București, 2010, p. 147 - 178

NOSTALGIA TOXICĂ

RADU CIOBANU

Spre sfârșitul anilor 70 ai veacului trecut, în revista "Paris Match" – care circula în regim conspirativ : citește și dă mai departe... - a apărut un interviu cu o personalitate militară americană. Nu-i mai rețin nici numele, nici importanta funcție pe care o avea în acel moment. Iar din întregul interviu îmi mai amintesc doar întrebarea dacă crede în posibilitatea izbucnirii unui al treilea război mondial. La care omul a răspuns fără să ezite : da, în Iugoslavia, după moartea lui Tito. Crunta profecție s-a împlinit și, chiar dacă nu imediat și nu la proporții planetare, războiul a reușit să răvășească toată Europa și să producă, dincolo de pierderile materiale, imense și de cele mai multe ori ireversibile traume celor implicați – cei mai mulți fără voia lor – în această conflagrație absurdă, cu alură de vendetă trezită dintr-o latență istorică. Am citit numeroase studii, eseuri, comentarii, reportaje pe tema în chestiune, dar nici unul nu mi-a produs revelația înțelegerii fenomenului și mai ales a consecințelor sale, ca romanul *Ministerul durerii* al scriitoarei croate Dubravka Ugresic. O carte tulburătoare și dureroasă, care onorează unul din rosturile capitale ale scriitorului, acela de a provoca îngândurările fertile ale cititorului. Într-o notă liminară, autoarea avertizează că "totul este pură ficțiune", dar rămâne evident că romanul s-a configurat din propria sa experiență, din propriile-i traume și obsesii care se cereau exorcizate pe această cale.

Dubravka Ugresic (n. 1949), licențiată în litere a Universității din Zagreb, a debutat literar în anii 80. În 1991, o dată cu izbucnirea războiului de secesiune a Iugoslaviei, fiind deja o scriitoare de notorietate, a avut curajul ca, într-o atmosferă de intoleranță și violență eruptivă generalizată, să se pronunțe public și explicit împotriva a ceea ce ea numește "virusul nebuniei naționaliste". Consecința imediată a fost o campanie oribilă de presă, care a transformat-o în inamic public. Acuzată de trădare, izolată, terorizată, amenințată în permanență, a părăsit Croația în 1993 și s-a stabilit în Olanda. A continuat, firește, să scrie, altfel nu rezista, iar azi e o scriitoare de notorietate internațională. Dar însingurarea, disperarea, aspirația înspre un rost, sentimentul frustrării, singurătatea și nostalgia care au bântuit-o se regăsesc transferate în narațiunea confesivă a Tanjei Lucic, protagonista din *Ministerul durerii*.

Același război absurd o determină și pe Tanja, licențiată și ea în litere la Universitatea din Zagreb, să ia calea exilului, stabilindu-se în cele din urmă la Amsterdam. Suportă greu impactul noilor realități și se apără cum poate, într-o primă fază refugiindu-se în deambulări terapeutice : "[...] am plecat din ce în ce mai des în locuri care nu însemnau nimic pentru mine [...] Mersul cu trenul mă liniștea. Călătoream cu privirea ațintită pe fereastră, fără să mă gândesc la nimic [...] În trenuri și în gări mi-am însușit limbajul singurătății umane." E o intelectuală, n-are propensiuni gregare și totuși, uneori simte nevoia să intre în cafeneaua bosniacului Bella, ca să adulmece

puțin "turma", fără să știe dacă îi aparține cu adevărat. Își află rostul – crede ea – și sentimentul apartenenței comune abia când ajunge să predea literatura iugoslavă la catedra de slavistică a Universității din Amsterdam. Grupa de studenți e formată tot din iugo-fugari, cum ea însăși este. I se adresează cu "tovarășa", apelativ care "reprezenta pentru studenții mei un cod cifrat intim și vesel pentru legătura cu băncile de școală pe care noi toți, și ei, și eu, le lăsasem demult în urmă, o dată cu timpul care s-a scurs, cu țara care nu mai exista" (s. RC). Ultima sintagmă introduce prima undă de nostalgie, de "iugo-nostalgie". Totodată, prima problemă era, ca și războiul care o determinase, de domeniul absurdului : disciplina pe care trebuia s-o predea, iugoslavistica, dispăruse o dată cu Iugoslavia. În locul unei singure literaturi, apăruseră cinci. La fel și cu limba. Avea totuși acum o certitudine și un rost : studenții ei. "Ei reprezentau centrul meu interior, piața mea centrală, strada principală, artera mea, la propriu." Dar ei veneau din toate părțile țării "care nu mai exista", aveau, fiecare, istoria și rănilor sale, iar "tovarășa", plină de bune intenții, s-a gândit că trebuia să găsească "[...] în nebunia aceea un teritoriu care să ne aparțină tuturor în mod egal și care să fie cel mai puțin dureros. Acest lucru putea fi, așa am crezut cel puțin, doar *trecutul nostru comun*" (s. RC). Zis și făcut. Tanja își transformă cursul într-un experiment insolit. Cu ajutorul literaturii, reactivează memoria afectivă a studenților săi, încercând să coaguleze această mică și efemeră comunitate în jurul trecutului comun, aflat mai aproape de normalitate decât prezentul. În structura narativă, imaginea sacoșei de rafie, cu dungi roșii, albe și albastre, comună Europei centrale postcomuniste, care s-a revărsat apoi deopotrivă spre est și vest, devine simbolul recuperării acestui trecut. "Tovarășa" le propune să colecteze în sacoșa imaginară, sub forma unor mici eseuri, exponatele "iugo-nostalgie" ale fiecăruia : "- Ce fel de exponate ? m-au întrebat / - Mentale. Tot ce vă aduceți aminte, ce vi se pare că este important. *țara noastră* (s. RC) s-a destrămat, ar fi cazul să păstrăm ceva, înainte de a uita totul." Din nou, deci, "țara noastră", - expresie a adevărului dureros că fosta Iugoslavie e resimțită ca a lor, a fiecăruia, mai curând decât noile state rezultate din destrămare ei și din care, la urma urmelor, fiecare s-a văzut nevoit să fugă. Experimentul are inițial priză, grupa și-l asumă cu interes, dar pe parcurs se produc neprevăzute efecte secundare. Răscolirea trecutului, acutizarea nostalgiei, pe care cei mai mulți dintre studenți nu o conștientizaseră, redeschide răni, reactivează neliniști, resuscită deznădejdi căzute în latență : "Nostalgia, dacă acesta este cuvântul potrivit, era un agresor brutal și șiret, care te lovea pe la spate, te ataca atunci când te așteptai cel mai puțin, dându-ți o lovitură direct în plex de ți se tăia răsuflarea." Intervin și incidente care compromit definitiv inițiativa Tanjei. Convinsă că studenții "ei" o iubesc, e consternată când unul dintre ei, care va rămâne neștiut, o reclamă pentru inițiative

excentrice și nerespectarea programei. Începea să înțeleagă: studenții erau mult mai sensibili la apartenența etnică decât apreciasse ea, iar superiorii academici erau foarte atenți la "realitatea politică" pe care inițiativa ei de întoarcere asupra *trecutului comun* o sfida. Nu era bine: în Olanda toți aflaseră un tărâm al uitării, iar ea le răscolise nostalgiile de care reușiseră să se debaraseze în straturile profunde ale conștiinței. O vizită de o săptămână acasă, la Zagreb, unde trăiește încă mama ei, îi complică și mai mult existența. Are aici revelația idealizării fondului real și derizoriu din care s-a dezvoltat o nostalgie clorotică, de exil. Constată cu stupeoare că nimeni dintre cei vinovați, "care au nenorocit o țară întreagă", nu se consideră vinovat. Iar, pe de altă parte, "Iugoslavia a fost o țară groaznică. Pe atunci toată lumea mințea, așa cum face și astăzi. Cu diferența că acum minciuna s-a divizat în cinci părți." La revenirea în Amsterdam, află că unul dintre studenți, bosniacul Uros, cel care mărturisise că așteptase de la cursul ei să-l ajute "să-și revină" după coșmarul războiului, s-a sinucis. De rușine. După ce aflase că tatăl său fusese deferit Tribunalului Internațional de la Haga, pentru crime de război. Fenomen de altfel obișnuit printre refugiați, determinat "de umilință, deznădejde, teamă, singurătate și rușine." Se poartă discuții și pe seama Tribunalului de la Haga. Exasperată, Tanja îi explică lui Igor, și el student : "Aici sunt oameni care ne strâng nouă rahat! Pentru că noi nu simțim nevoia s-o facem de unii singuri! Pentru că nici măcar nu ne pute!"

In treacăt fie zis, relația cu Igor sfârșește într-un *love story* care putea lipsi. E singurul lucru previzibil în acest roman care excelează prin originalitate și imprevizibil. În fluența tramei sale epice, narațiunea realistă, bogată în dialog și detalii concrete, face casă bună cu confesiunea și reflecția eseistică. Dar ceea ce captivează, dincolo de virtuozitatea scriiturii, este curajul de a clama acele adevăruri, scandaloase în patrie, pentru care a și fost nevoită să-și ia lumea-n cap. Ceea ce toată lumea știe, dar nimeni nu se încumetă să spună deschis, este că slavii de sud dețin un potențial sporit de violență și agresivitate (butoiul cu pulbere!), crescut dintr-o mentalitate tribală și o ură ancestrală. Dubravka Ugresic nu se sfiește să le identifice explicit, în expresii memorabile: "Conaționalii noștri au inventat un verb mai dragălaș, mai cordial : a îndușmăni [...]. A se îndușmăni înseamnă să respiri ură, să urăști cu calm, multă vreme, înversunat și după tradiție, fără un motiv concret." Sau. "De ce ați părăsit țara? Pentru că la noi în popor se spune despre copilul care doarme adânc că doarme încă înjunghiată și nu încă un îngerăa, ca în alte limbi!"

Demn de remarcat este și că Dubravka Ugresic consideră tragedia iugo-slavilor în contextul mai larg și specific al Europei Centrale. Iugo-slavii sunt doar partea ei balcanică, unde nivelul de civilizație a evoluat mai lent iar diferențele etnice și religioase s-au manifestat mai impetuos.

Dăinuie însă și aici prestigiul Împărăției defuncte și este semnificativ în acest sens următorul pasaj din eseul uneia dintre studentele Tanjei: "Ceea ce unea Iugoslavia nu era atât sloganul «fraternitate și unitate», cât căile ferate austro-ungare și gările. De fiecare dată am o strângere de inimă când văd acea culoare galbenă austro-ungară de pe fațadele garilor și mușcatele curgătoare care înfloresc în ghivece. Când văd o asemenea gară, știu că am ajuns *acasă*" (s. RC). Dubravka Ugresic nu numai că se consideră mitteleuropeană, dar își asumă întreaga tragedie a acestei părți de lume din care țara ei "care nu mai este" a făcut parte. Este și explicația frecvențelor intrări în consonanță a cititorului român cu reflecțiile autoarei : solidari și sortiți să aparținem aceleiași lumi. Filmul lui Philip Kaufman, *Insuportabila ușurătate a ființei*, după romanul lui Kundera, urmărit într-o clipă de plumburie singurătate, îi produce Tanjei revelația întregii tragedii : "Dădeam cu capul de zidul unor pierderi general umane. Plângeam fără să scot un sunet, îi regretam pe toți la rând, ca o bocitoare balcanică, de parcă aș fi fost multiplicată de sute de ori. M-a cuprins jalea pentru fațadele din Zagreb, Sarajevo, Belgrad, Budapesta, București și Skopje care se degradau, m-a înduioșat..." etc. etc. În final, "Totul se încălcase într-un singur ghem."

Excelent tradus de doamna Octavia Nedelcu, care face și foarte utilele subnotări, romanul Dubravkai Ugresic rămâne deschis înspre perspective incerte. Încheind lectura, mi s-a impus o singură concluzie care, din păcate, de la o vreme, a devenit de actualitate și pentru realitățile românești, suscitând același gen de toxice nostalgii: "Să te întorci în țara de origine înseamnă să mori, să rămâi în țările în care ai ajuns înseamnă să fii înfrânt [...] momentul plecării este singurul nostru triumf."

Dubravka Ugresic, *Ministerul durerii*. Traducere din limba croată și note de Octavia Nedelcu. Iași. Polirom, 2010.

SHANGHAI LA PREȚUL UNUI ZÂMBET

ADRIANA CÂRCU

Dacă mă gândesc bine, îmi doream să văd Shanghaiul de vreo zece ani buni, adică de pe când începusem să devin, împreună cu atâția alții, conștientă de pulsația acestui oraș. Acum, după călătorie, încercând să răspund cât mai succint inevitabilei întrebări, văd că am și produs o definiție: Shanghai este undeva la mijlocul drumului dintre România și Singapore. Mă uit repede pe hartă să văd dacă el se află și geografic cam tot pe acolo. Nu prea. Știam de pe vremea primelor călătorii în spațiul asiatic că nu mă pot aștepta la prea multe conotații culturale și că nu voi avea nici un fel de *déjà vu*-uri, fapt care, de obicei, are darul de a mă plasa într-o zonă perceptivă destul de incertă. De data asta, însă, aveam să mă înșel.

Cu puțin înainte de aterizare, în timp ce subliniez mesmerizată un pasaj în volumul lui Paul Harding *Tinkers*, arunc ochii pe fereastră și mă grăbesc să notez pe marginea paginii: *Chinezii au acoperișuri albastre. Probabil că văzute de jos, ele se confundă cu cerul*. Pe când taxiul străbate inexplicabile volute aeriene, mă întreb dacă lumina lăptoasă e doar a dimineții sau ea aparține orașului. Parcurg alternativ zone de cel mai pur science-fiction și zone de dezolare comunistă, care mă tot proiectează de colo colo. Curând constat că, de data asta, valoarea de recunoaștere funcționează, și că ea se manifestă între două marcare mult mai familiare decât m-aș fi așteptat: unul mediatic, celălalt de sistem. În următoarele șapte zile am să navighez spațiul dintre acești poli cu încredere mereu crescândă.

Prima impresie este cea auditivă; oriunde te-ai afla, chiar și întins pe pat, ești însoțit de cacofonia traficului și a claxoanelor care, după cum remarcă prietenul meu Achim aflat în Shanghai de șase luni, nu au menirea să prevină un pericol iminent, ci înseamnă pur și simplu: Acum vin eu! Semnificația semafoarelor este și mai simbolică decât în New York, unde traversarea se face pe propriul risc: aici se trece pe roșu într-o înfrățire generală acompaniată de duzini de claxoane complet inutile.

A doua impresie este de natură olfactivă. După ce am încercat zadarnic să pun capul jos măcar pentru o oră, ies pe terasă ca să iau primul contact vizual cu orașul și sunt imediat învăluit de arome culinare ce se ridică până la etajul 12 și care se vor concretiza mai târziu într-o cină împăratească. Știu de multă vreme că prepararea și consumarea hranei reprezintă ritualuri de bază ale civilizației chineze, dar că ele pot atinge asemenea culmi ale savorii va urma să descopăr cu încântare în zilele ce urmează. După degustarea mai multor mâncăruri multicolore cu arome necunoscute, la consumul cărora cantitatea de orez este invers proporțională cu nivelul de bunăstare, și după refuzul de a mânca costite glasate de câine (nu din prejudecată, ci din considerente morale), rămân etern îndrăgostită de *dim sum* - găluște diafane ce par făcute din petale de lotus, servite în coșuri fierbinți de bambus, din

miezul cărora se dezghioacă mereu alte desfătări palatine. Seara se termină într-un club de jazz, unde o trupă de europeni cântă stand-uri cu elan și dexteritate. Muzica este un însoțitor permanent și foarte plăcut în Shanghai. Spre surprinderea mea - iată, totuși, prejudecata -, peste tot aud mereu muzică bună. În magazine, în restaurante sau hoteluri, se cântă discret Pat Metheny, Keith Jarrett, Billie Holiday, *Radiohead* și *Faithless*, iar în cluburi se cântă *live funk* și *fusion*.

Ziua următoare aparține unei plimbări lungi prin *La Concession Française*, un cartier care a păstrat emblemele arhitectonice coloniale, dar și amprenta degradării accelerate de până acum vreo zece ani. Străzi întregi cu balcoane oblonite, întrerupte de câte o vilă Art Deco, cum este și celebrul club *Sacha*, te transpun în lumea decadentă a începutului de secol XX, cu prostituate elegante și cu opiomani lipsiți de speranță. Restaurante minuscule îți dau senzația că ești într-o vizită de familie și adesea constăți că te afli, într-adevăr, în locuința cuiva, care, animat de spiritul întreprinzător atât de specific chinezilor, s-a apucat și a deschis o cafenea în camera de zi. La fel cum, trecând pe o stradă comercială, poți vedea piese de îmbrăcăminte design (fals sau adevărat) atârând pe o ștangă alături de o halcă de carne pusă la uscat. Această uluitoare capacitate de adaptare a dat una dintre cele mai încântătoare zone turistice din Shanghai la numai două minute de colosul în care locuiesc. Curțile unui întreg cvartal au devenit aproape peste noapte un labirint încântător de magazine și restaurante cu terase suspendate, unde, de multe ori căutând toaleta poți nimeri, din greșeală, în dormitorul familiei. Și aici, ca și în cazul traficului, pare să existe un consens tacit conform căruia, cu puțină bunăvoință, lucrurile se pot aranja. Mă gândesc că poate tocmai acest dram de bunăvoință ne lipsește în Europa.

Duminică este o zi gri și rece. Șed adunată într-o mașină ce înaintează prin pânza lăptoasă și mă întreb dacă voi găsi vreo plăcere în vizitarea așezării antice numite *Wuzhen*, spre care ne îndreptăm. După aproape două ore de călătorie printr-un peisaj dezolant, ieșim în ploaia mărunță și trecem spre orașul de lemn cu un feribot ce pare și el la fel de bătrân. Vom petrece o după-amiază încântătoare urmărind pe viu procesul de vopsire a mătăsii, de fabricare și imprimare a hârtiei și de fermentare a sosului de soia, sub pălării imense de bambus și apoi în butoaie de ceramică. Vom rătăci prin grădini de trandafiri japonezi și lampioane colorate, traversând poduri de piatră, intrând în temple și vorbind cu localnicii care, la fel ca peste tot, sunt de o amabilitate înduioșătoare. La sfârșitul celor patru ore petrecute între cețuri și ape, un ghid ne confirmă bănuiala că azi am fost singurii vizitatori din lumea vestică.

A doua zi dimineată, în timp ce aștept în fața unui chioșc, unde sub un capac imens de ceramică se coace o plăcintă crocantă, unsă din când în când cu un sos roșietic și presărată cu ierburi, sunt frapată din nou

de caracterul precar pe care-l au majoritatea acestor încropiri. Scândura pe care se taie plăcinta e proptită de o cutie goală, care, la rândul ei, e așezată pe o găleată și care, toate, sunt date la o parte pe rând ori de câte ori cineva vrea să intre sau să iasă. Voi întâlni mereu instalații de neînțeles, lipite până la neidentificare cu benzi late de plastic și cu bucăți carton colorat - ca de pildă decodarele de laser din magazine sau camera de dezvoltare a unui fotograf de pe *Nanjing Road*, care, cu un aer misterios, pare să extragă fotografiile din pântecul unei legături de boarfe. În timp ce stau la soare și-mi aștept plăcinta, urmărind uluită o paradă monstruoasă de buchete de orhidee, în care fiecare floare se află, la rândul ei, montată într-o altă floare de hârtie strident colorată, devin conștientă de un raport care pare să-mi confirme o bănuială veche că în Orient timpul trece altfel. La prima mea întrebare cu degetul pe ceas (în China, engleza nu te ajută mult) vânzătorul ridică două degete; la a doua, pusă cinci minute mai târziu, mai ridică doar unul și după încă cinci minute plăcinta e gata: deci, în China, timpul trece de cinci ori mai lent ca în Europa. Asta ar explica într-un fel degajarea jovială pe care o întâlnesc la tot pasul.

După-amiază, la cafeneaua unde-mi beau zilnic bolul de cappuccino, în care înmoi un croissant (sic), constat că la toate mesele șed tacticos fete îmbrăcate în pantaloni scurți, care-și împart, sporovăind, felii albe de tortă. Realizez brusc că e 8 Martie. Această zi, care trece nesărbătorită în Germania, îmi reamintește indirect de faptul că China este o țară comunistă și mă lansează pe loc într-o nouă tentativă de a desluși noul model ideologic, care face posibil acest miracol economic. Senzația acută că mă aflu într-o țară comunistă o voi mai avea pe când am să vizitez Piața Poporului, unde sub steagurile arborate tot la câțiva metri stau de strajă soldați înarmați ce privesc drept înainte cu un aer amenințător. Comunismul Chinei se

resimte "în mic": îl poți vedea prin colțuri uitate și în detaliile neglijate, în vechimea bicicletelor sau în îmbrăcămintea săracă a bătrânilor.

Dar pe bulevardele largi, unde tronează toate reprezentanțele marilor case de modă, vezi fete îmbrăcate după ultimul strigăt european (un strigăt ceva mai strident și mult mai european decât mi l-aș fi dorit) - fete de o frumusețe și într-un număr care te face să crezi că ele constituie copleșitoarea majoritate a populației active. Voi fi mereu abordată de tineri curioși să știe ce caut și cum îmi place în Shanghai, - de un vânzător care, atunci când îi ofer 50 de yuani în loc de 80 pentru un castronaș, se hotărăște să mi-l dea cu 40 -, sau chiar de europeni dornici să schimbe impresii. Oriunde te-ai afla, dorința de a plăcea și bucuria de a fi integrat într-un sistem care funcționează se fac mereu remarcate. Apogeul este atins de un formular, înmănat discret cu câteva ore înainte de plecare într-un restaurant, în care, pe lângă obișnuitele rubrici ce sondează calitatea serviciului și a mâncării, mi se cere să apreciez frumusețea ... zâmbetului. În timp ce bifez pătrățelul sub care stă scris good (celelalte opțiuni fiind *satisfactory* și *bad*) mă gândesc: *I love these people*.

Sunt din nou în avion ajunsă de oboșeala unui maraton de cinci ore - tocmai din cartierul *Luwan* până pe *Nanjing Road* și de acolo pe *Promenade*, de unde am contemplat minute în șir uluitul skyline al cartierului *Pudong* răsărit ca din apă în ultimii 10 ani -, când, îndemnată de însoțitoarele de bord, mă trezesc făcând, împreună cu întreaga populație chineză a avionului, o serie de exerciții energizante de *callisthenics*. La sfârșit, însoțitoarele se înclină grațios și mulțumesc cu un zâmbet, iar eu le răspund cu același cuvânt, pronunțat pentru prima dată fără greșeală: *Shishie!*

POEME DE

CONSTANTIN GURĂU

* * *

ai vrea să celebrezi contraforturile cetății
când hop! senectutea învoaltă
îți dăruiește doisprezece lăștri
veche metaforă ocrotitoare a disoluției
decor prăfuit peticit pernicios-perisabil

parfum stătut încuibat în cotoarele cărților
asta acum nu se (s)pune
vremuri de vitalitate deșucheat-debordantă
cîini de pripas moloz bălării sticle capace
conserve
pungi zdrențuite pe pămînt și-n copaci

între oameni prostire

zei de carton pun peste tot umărul
frînturi negre litiunile www și punct și ro
abundă în abjecție
rostogolirea tremurată a zilelor
cu o caligrafie rubicond-ademenitoare
trudește la salvarea aparențelor
solemn-leșioase ale pieirii

* * *

îți joci prost rolul din exces de politicoasă
pudoare
oaspete al încă unor nesfîrșite seri de vară
cînd minunea pescuirii musculițelor din
paharul cu vin
îmbogățește insectarul proteic al memoriei
ecran imens pe care se proiectează îndemnul
aruncă aruncă aruncă

* * *

ești asaltat de texte revolut-revoltate
rătăcite printre paginile cărților
printre reviste în fructiere în buzunare
îngreunate de tot ce nu ai putut altfel să
păstrezi

texte ce altcîndva au însoțit într-o lumină
debusolantă
plutirea galionului prin apele serilor
exorbitante
cu voioșii spulberate în cele patru zări
licori prelinse în spațiile desemnate ale
trupului tău

* * *

pe dosul fițuicilor socoteala unor vîrste
migrează dintr-un secol în altul
cu o grafie testamentar-limpidă
demonii solitudinii te aruncă
în rigoarea inconcevabilei disoluții

* * *

pe prundișul curții mai apoi betonată
ploile toamnei cu euforia lor mohorîță
nu vor mai surprinde pe nimeni
au rămas curtea și grajdul și porțița
deschisă spre hăul șurii
prin care nu vor mai scăpa
în grădină nici oi nici găini nici viței
barometrul din crenguță de brad
țintuit pe un stîlp nu mai arată
nici ploi nici zăpezi nici zile
senine cețoase geroase sau calde
de pe dealul înalt vezi podișul

și pîlcul de stejari și bătătura pustiită
de inutil studiatele piruete ale timpului
pe lada golită de boabele de porumb
aștepți să auzi din căsuță bolborositul cafelei
adulmecii aroma finului a otăvăii
încrustată în tinere cîndva simțuri

* * *

mal cu vîrste pierdute
zdrențe smocuri de lînă din blana oilor
flutură în apa amiezii
spintecată de spinii rugilor de mure
staul și iesle departe
ca un rîu de smoală bivoli
atemporalii înaintează placid
te-mping spre livada de meri arcuită
pe deal cîteva bîrne și un acoperiș de șindrilă
în jur iarbă și cruci fînețe pășuni

în zare platoul invadat de rămășițele
unei industrializări descreierat-neîndurătoare

aici Lelica stă lîngă Băbuca
Procurorul lîngă nenea Militon
Sidonică lîngă popa Măncilă
și Budu și Mary și Didă și Uța și Ița

deasupra saltă lăcuste

* * *

poezia șpemiistă își pune grațios capul
pe butuc așteaptă să coboare inspirația
ghilotină dintr-o mare de mîzgă și fulgi
cucuiele îi vor fi rezonat cu cuiele mărunte
și dese
inițial dinți ai acum adormitei corectitudini
poetice

o lume edentată estropiată încet eradicată
unde țin conclav dezvoltatori literari
primește încă mesaje poetice prin doar
intermediul neadormiților viermi

* * *

o plagă țesută din așteptări ciuntite
răgazul uitării n-a mai fost demult celebrat
în rama panopliilor elegiile adăpostesc muște
palimpsest de mușama pe care înscrisuri
fără sens
migrează printre arhipelaguri de trăscau

* * *

omagii devastatoare
vor acompania ieșirea din scenă
dimineți nelipsite de trilurile mierlei
rătăcitoare peste hățișul incipient al zilei
îngemănat cu pestilența terestră
cîte un copac sădit seara în pripă
așteaptă semne din mustos-acaparatorul
adînc

* * *

în fața speluncilor cu leacuri joacă
șotron
distinși reprezentanți ai pompelor funebre
mai țin sus steagul întremător
al inutilității șperaclul unor vîrste
traversate cu o devoțiune scîrbită
pînă cînd cucuveaua cu guler alb
va mai declara vreun învingător de pripas

POEZII DE

SORIN LUCACI

SUNT GATA SĂ DEPUN

ARMELE

cineva înăuntrul meu ridică statui de
gheață fosforescentă
parcă se și aude sunetul drujbei
modelând-o
și zarva licuricilor de zăpadă împânzind
arterele
cineva depune eforturi serioase în acest
sens, nu glumă
altcineva adulmecă pete de mucegai și
dăre de ulei
lăsate de camioanele cu navetiști venite
seara din orașelul M
cineva înăuntrul meu savurează moartea
cu pofta unei femei gravide
recondiționează biserici uitate de lume
un animal negru și păros mestecă de zor
ca pe niște snickersuri
bucăți mărunte de tristețe bolborosind
vorbe fără înțeles
în fața televizorului cu ecran extraplat
(cumpărat în rate de la supermarket)
unde au loc dezbateri serioase privind
viitorul omenirii
încălzirea globală și moștenirea genetică
a vikingilor
serile cu miros de ambră și mosc au
devenit între timp
simple accesorii parfumate la brelocul cu
chei
se deschid ușile micuțului infern din
strada mîntuleasa
departe de noi liliecii vampiri mimează
holocaustul
ca un spectacol ieftin de pantomimă
anul ăsta vreau să slăbesc să citesc mai
mult
să ajung la portoalegre
să renunț la vechile obiceiuri
mi-am propus o groază de lucruri
și bineînțeles că nici jumătate din ele nu
voi duce la îndeplinire
spiritul combatant s-a ascuțit mai ceva
ca lupta de clasă
între primatele cu deget opozabil și
celelalte mamifere
și dacă genele false ale somnului sunt
chiar genele mele
cu genele voi adormi îngerul așezat pe
ochiul de sticlă
și dacă vinul ce se aude gâlgâind în
gâtjejul paznicului de anticariat
e chiar sângele tău cu mirosul sîngelui
voi
ademeni cărțița de grădină spre locuri
mai pitorești
acum mi-e somn
sunt gata să capitulez în fața unor fosile
din precambrian
să ridic batista albă cu mîna tremurînd
sunt gata să depun armele, fraților

O SĂ-MI CUMPĂR

ORAȘUL ACESTA

m-am născut undeva într-un cătun în
ucraina
aproape de cernăuți
noaptea vorbeam mult în somn
după ce toată ziua spăream baloane
rozalii de săpun în
urechea bunicului
"atcroite cnigu " țița mama mereu
în timp ce eu citeam "suferințele
tânărului Werther"
îi spuneam că n-am chef să-nvăț și că
îl aștept pe tata până-și termina borșul
de pește
pe vremea aceea aveam mult pește
prutul era aproape
și plecam împreună pe ogredina
făceam fotografii la minut cu aparatul

tatei smena
învătam câte cinci cuvinte rusești pe an
aveam o copilărie fericită
atât de fericită încât ne ascundeam
emoțiile prin hambare stranii
mai la vale aveam un lot mare de
pămînt
unde cultivam criza de hârtie
copiii satului ridicau lîngă școală
piramide gigantice
din borcanele puse pentru iarnă
într-un colț al casei înconjurat de toate
speciile
de pisici
"canarul începea să creadă în
binefacerile coliviei"
într-o zi am primit niște bani de la tata
eram bucuros
o să-mi cumpăr orașul acesta, îi
spuneam
o să vă arăt eu că o să-mi cumpăr orașul
e ieftin
nu costă decât două ruble și cincizeci
e frumos orașul
văd totul ca-n palmă
mi-ar mai trebui o jachetă
s-a cam lăsat frigul

CONCERT NR.2 PENTRU

PIAN SI ORCHESTRA

(poem despre un om care suferă
fără vină)

tatăl meu bolnav în acel anotimp straniu
citea ziarul cu gravitatea momentului
hibernând în liniștea sa ierarhică
iubea femeile pe tocuri înalte
și pentru acest fapt dorea să iasă cât mai
grabnic la pensie
să privească de la mansardă femeile cu
tocuri înalte
tata liniștit și tăcut toată ziua
în căruciorul său de paralytic
"nebărbierit cu buzunarele pline de
stafide"
privea acvariul cu cele trei salamandre
îi plăcea să le spună "micile mele
șopârle"
vorbit în timp ce viața te închide
într-un cerc
ca un vajnic luptător de sumo
un cerc din care ar fi indicat să nu
evadezi, îmi spunea tata
în seara asta nu mai are rost să îmbrac
halatul meu de simțuri
voi rămâne lîngă tata ascultînd
rachmaninov
(concertul nr.2 pentru pian și orchestră)
"nebărbierit cu buzunarele pline de
stafide"

GODEANU

ELIANA POPETI

Singurul regret din seara asta e că a plecat singur din casa Barbilor. Ar fi vrut s-o ia pe Lepa Brena cu japca, s-o tragă pe palier după el. Acum ea coboară scările cu bărba-su la braț și îi aude cum vorbesc. Din cauza ecoului puternic, nu se înțelege nimic. Boșorogu' ăla cu fălcile cât casa a pus gheara pe bunăciunea asta. Mai gândea așa doar când s-a îndrăgostit în liceu, pe la vreo șaptesprezece ani.

Ajuns în fața ușii, sfredelește broasca pe dinăuntru cu o cheie dințoasă, cum sfredelești cu un cuțit partea viermănoasă dintr-un măr. Se gândește, cu zâmbetul pe buze, cum, de fiecare dată când deschidea ușa cu Mihaela, avea boala s-o piște de fundul ascuns sub o fustă provocatoare.

De cum intră, Godeanu adulmecă mirosul greu din casa lui. O dată e căldura ce lasă praful să se înmulțească în voie, apoi e frigiderul neprimitor și gol, cu o putoare de mezeluri alterate. Mai sunt vreo două felii de șunculiță și un colț de rudă de salam uscat. Un borcan de muștar, și el pe terminate, stă pe raftul din ușă cu o răceală dușmănoasă. În dormitorul în care Mihaela aprindea bețișoare parfumate, s-au adunat rufele lui murdare, împuțite de atâta stat.

E clar că n-ai cum să-ți găsești pe cineva la chefurile vecinilor. Ar fi fost beton ca Lepa Brena să-i fi dat mai multă atenție. Frica lui cea mai cea e să nu ajungă în timp să-și caute femeii pe site-urile matrimoniale, că ar fi de răsul curcilor. Să scrie pe site așa:

NUME: Godeanu
PRENUME: Marian
VÂRSTA: 34 ani
DATA NASTERII: 23 aprilie
OCUPAȚIE: polițist / examiner

Aici e cam problemă. Țștia care fac examinări auto, cică nu-s chiar polițiști. Și-au mai pierdut din statutul ăla nemaipomenit. Si-atunci, cum ar face? Ar menționa că a ajuns aici în urma unui incident cu drogații? În fine. Mai bine-ar veni Mihaela înapoi.

Înainte să aprindă televizorul, Godeanu își respectă obiceiul de a se ruga seara. Se închină, trasează o cruce mică, încurcată, șerpuită. Apoi *Tatăl nostru*, pe care-l spune mai mult în gând. În timpul ăsta, mintea îi zboară la tot felul de lucruri: la cât trebuie să pună ceasul dimineată, să nu cumva să fi lăsat lumina aprinsă la baie etc. Își freacă ochii, își apasă obrazii cu mâinile lui aspre. Când termină rugăciunea, nici nu mai știe dacă a spus-o toată.

Înainte ca Mihaela să plece, se rugau în același timp. Ea avea o față serioasă și o privire fixă, de parcă se ruga la alt Dumnezeu. Țla era tot timpul mai puternic decât Dumnezeuul lui. El termina primul și-o vedea cum nici nu-l observă că se mișcă prin cameră. Își continua liniștită dialogul cu Dumnezeuul ei.

La televizor, președintele are o figură de călău, vine cu aceleași probleme. Spune că cei din opoziție sunt vinovați pentru dezastrul țării. Godeanu se lasă pe patul moale ca în brațele unei mame și printre ochii întredeschiși vede că președintele se uită concii, urât, ca un animal gata de atac. Pe întuneric, aplicele din perete se întinde spre el ca o gheară. Godeanu se întoarce pe partea cealaltă, să nu-l mai vadă. De pe scările blocului se aud tocuri de femeie, probabil e fandosita de Andra care pleacă nebună prin cluburi. Adoarme cu zgomotul ăsta și visează toată noaptea că aude numai tocuri prin cameră. Tot în același vis, împreună cu Mihaela, sunt în fața bancomatului, care nu le mai dă nici un ban.

* * *

Cum Godeanu locuiește la parter, îi vede pe toți când vin și când pleacă. Din nou, o încordare pe care abia și-o poate explica. Orice, numai să nu vadă cum soțul urcă scările de mână cu soția. Și parcă tot mai mulți vecini se fac simțiți pe palier, numai în ciuda lui, care intră singur în casă și iese tot singur.

Știe că toți au mirosit despărțirea lui de Mihaela, se uită cumva muștrător la el, de câte ori îi dau bună ziua. Mai ales cretinele alea de vecine. Îl salută aproape în batjocură, în timp ce își apucă soții de braț, ba unele îi mai și sărută pe obraz. E și ăsta un fel de-a întoarce cuțitu-n rană. Sunt femei crude și aranjate, cu părul vopsit și tocurile înalte. În fiecare dimineată arată că și-au consumat tinerețea pe vremea lui Ceașcă, după modul învechit în care se machiază. Iar rujul și-l aplică tot timpul pe lângă buze. Asta le face să arate ca niște babe rele și împuțite. Alea din categoria care te-njură că nu le cedezi scaunul în tramvai, cu toate că au mai rămas o puzderie de locuri libere. Godeanu nici nu se gândește că astea își strâng soții în brațe, că se culcă cu ei după ce se închid în chichinețele lor de apartamente ca în niște cutii ermetice. Își mușcă buzele până la sânge când își că seama că ăștia petrec noaptea împreună. Încelestați unu-n celălalt. Apoi, îi întâlnește dimineăta, când coboară și se uită la el ca la extraterestru. Parcă se transformă în niște copii proști, care fac la el: "Săc-săc, noi suntem doi. Iar tu ai rămas singur ca prostu!" Și el, cu voce tare: "Mai dă-vă dracu' pe toți!"

Majoritatea vecinelor își vopsesc părul acasă. Le mai aude când strigă una la cealaltă: "Anișoarooo, vii pe la mine, să mă vopsești?"

"Peste juma'de oră, că trăbă să gat fasolea!" "Na, gată, mai repede, că vine bărbatu-miu de la lucru și vreau să mă găsească frumoasă!"

Și mai ceva. În blocul ăsta parcă nici nu vorbesc toți aceeași limbă română. Unu-i oltean și-o ține pe-a lui, turuie ca o moară stricată, unu-i ardelean și ăștia de-abia vorbesc, el e muntean. Baba de deasupra lui e unguroaică și de-abia îndrugă câte ceva pe românește. Domnul Barbu e moldovean și-l simți de la o poștă.

Își pune un pahar cu apă. Îl dă pe gât fără să respire și câțiva stropi îi curg pe bărbie, ca unui copil. Godeanu nu mai apucă să se șteargă, rămâne așa. Acum îi cade fisa că poate ar trebui s-o prindă pe Andra în ghearele lui. Măcar pentru o vreme. Și ce dacă-i o figurantă? O să-i scoată el aerele din cap. Doar așa i-au spus toți colegii:

"Godeanule, în locu' tău nici n-aș mai sta pe gânduri! Mi-aș trage una de douăzeci de ani, neam...de-alde Columbeanca..."

Nebuna de Andra nici n-are douăzeci împliniți. Numai nouăsprezece. Ce-ar mai crăpa boarfele alea de vecine! Ce mutre de acrituri ar mai face! Acum, chiar se simte mai bine. Ar fi ceva să pună mâna pe Andra și mai ales să-l urască tot blocul. Să vină ăia de la televiziune, cu iubirea lor interzisă, să fie scandal, să vină Mircea Radu sau cine se mai ocupă de astea. Să-și plimbe microfoanele lor îmblănite ca niște monștri și Andra să le arate degetul din mijloc și să le rădă-n față. S-ar băga imediat gaitele alea de vecine să arunce vina pe el:

"Andra e fată bună, da' dacă ăsta își pune mintea cu ea..."

Și Andra le-ar răspunde cu aceeași monedă:

"Ia, hai, cărați-vă acasă, până nu vă umflu botu' la toate! V-ați găsit voi deștepte!"

Și-apoi s-ar întoarce la el, l-ar îmbrățișa, l-ar săruta, i-ar băga limba-n gură, să moară alea direct, direct în fața televiziunii!

* * *

După gălăgia care se aude pe bulevard, Godeanu înțelege că plouă cu găleata. Înseamnă că astăzi examenul la oraș va fi un dezastru, mai ales pentru el. Telefonul zbârnăie ca un dereglat, are un fel de disperare când sună alarma de dimineată. Parcă strigă după ajutor.

Dușul, la care nu renunță nici dacă știe că întârzie la birou, îl face să i se-ntoarcă mâtele pe dos. Resturile de săpunuri se înmoaie de la apă și se lipesc într-un fel de bilă care arată

a sărăcie, a debandadă și a mizerie. Apa îi dezmoștește corpul abia trezit și el își freacă violent obrazii. Pe albul imaculat al cabinei de duș, zărește câteva firisoare de păr negru, o chestie care i-a făcut greață tot timpul. De câte ori n-a certat-o pe Mihaela pentru asta!

I se face scârbă, o scârbă pe care o mai simți numai în camerele de hotel. Doar acolo te mai gândești la câți au mai folosit baia înaintea ta și la cum au lăsat o mare de microbi după ei. Godeanu se strâmbă și iese, de parcă n-ar fi făcut tot el duș aici, cu o zi înainte.

* * *

Nici nu face bine primii pași, că apa îi și intră în pantofi, o simte alunecoasă între degetele de la picioare. Chiar dacă pășește cu grijă, pantalonii se murdăresc, până să ajungă la mașină, îl stropesc roțile neînduplecate ale altora.

Iar drumul e o catastrofă în toată puterea cuvântului. Șoferii n-au răbdare să aștepte la semafor, unii trec pe roșu, alții, mai tupești, le arată semnul păcii. Alții își descarcă nervii pe claxonul apăsat la maximum. Ploaia a declanșat în oraș nebunia de care ți-e groază în fiecare dimineată. Oricâte eforturi ai vrea să faci, n-ai cum să nu întârzii la serviciu, n-ai cum să nu ți se urce apa la cap... De nervi.

Godeanu scrâșnește din dinți, are impresia că, de cum a ieșit el, toarnă mai tare. Crede că așa i se întâmplă mereu. Sigur ploaia se va domoli când va ajunge la birou și sigur se va pune iar pe turnat când va ieși cu elevii pe traseu. Vântul a început să facă ravagii, la intersecția din față mașinile s-au blocat din cauza unor cabluri căzute direct pe carosabil.

Toată lumea știe că pe-o vreme ca asta, mașina se conduce greu pe drumurile noastre cu hopuri de toate mărimile și de toate adâncimile. Ești obligat să joci cu strada în fiecare zi un fel de joc în care tu pierzi întotdeauna. Nu trebuie să faci altceva decât să ocolești gropile. Nu-ți va reuși niciodată,

pentru că tu eviți o groapă și dai în altă groapă. Deci strada te bate măr zilnic.

În timp ce ploaia face mici cerculețe în bălțile de pe trotuare, Godeanu stă la un semafor și-și face calculul: "Care nu știe să pornească ștergătoarele sau să dezaburească luneta, gata, nici nu mai discut cu el". Pe măsură ce se înfundă tot mai mult în aglomerația isterică, o ceață albicioasă îi taie vizibilitatea. Cum se apropie de marele mall, albeața tot crește, ca o flegmă infectă. Abia mai vede pietonii, mașinile celelalte parcă nici n-ar fi, cu toate luminile lor speciale.

Mesaj de la un număr pe care nu îl are în agendă: "Godeanule, dă-te-n puii mei, vreau să vb. ceva cu tine". Într-o mână ține telefonul, cu alta ține volanul, celălalt mobil sună, îi vibrează în buzunar, piciorul drept i se zbate sub gădilătura deranjantă. Nu mai reușește să răspundă, că primește alt mesaj: "Bă, vezi că o să te caut azi, Mărgeanu..." Habar n-are cine o mai fi și Mărgeanu ăsta, speră că e greșeală.

Parchează mașina lângă cimitirul liniștit de lângă mall. Foarte interesant locul ăsta. Și șoseaua, care desparte două lumi. Pe o parte, mallul cu luxurile și figuranții lui, pe cealaltă, cimitirul cu toată indulgența din lume: poți să-ți lași mașina cât de aproape de intrare, că morții putrezesc sub ploaie și nu mai au putere să te înjure, să te fluiere, să-ți spună să te cari de la ușa lor, că le blochezi poarta.

Pe jos, ca niște gunoaie care n-au mai ajuns la tomberon, calendare cu poza politicianilor noștri. Godeanu se uită curios cum noroiul a ajuns pe mutrele lor și pășește cu toată puterea pe moaca unui barosan. E satisfăcut că are ocazia să-l calce pe cap măcar pe unul dintre ăia care i-au tăiat din salariu, care lasă bolnavii să moară prin spitale, care trimit tinerii cu facultăți pe la cules de câpșuni.

(Fragment de roman)

AMINTIREA LUI PODLIPNY

ILEANA PINTILIE

Aniversarea artistului, la cei 113 ani de la naștere, a devenit pentru timișoreni un bun prilej de rememorare culturală, favorizată de o amplă expoziție deschisă la Muzeul de Artă din oraș. Niciodată plecat cu adevărat dintre noi - în plan spiritual -, Julius Podlipny dăinuie în memoria colectivă atât prin lucrările lui, prezentate și pe simezele muzeului, dar și prin pedagogia artistică, transmisă numeroșilor și talentaților lui discipoli.

Format în ambianța artistică central-europeană a începutului de secol XX, la Academia de Arte Frumoase din Budapesta (unde a studiat între alții cu profesorul István Réti), Julius Podlipny s-a stabilit în 1926 la Timișoara, căutându-și norocul în această regiune. Stilul său s-a conturat în anii 1920, marcat de expresionism atât din punct de vedere tematic, cât și după modul de tratare a subiectelor alese. El și-a creat un limbaj propriu prin mănuierea cu multă expresivitate a creionului conté, iar din trăsăturile întunecate a știut să "scoată", prin contrast de clar-obscur, lumini strălucitoare, iradiind în jurul personajelor sale. Artistul folosește cu precădere această tehnică a conté-ului și a estompei, care potențează valorile tonale dând în același timp lucrării o catifelare picturală. Tensiunea sufletească este sugerată de continua înfruntare dramatică dintre alb și negru.

Provenind din rândul proletariatului sărac al marilor orașe, dintr-o familie numeroasă, de origine slovacă, stabilită însă la Budapesta, Podlipny a avut toată viața lui simpatii de stânga, după ce în prima tinerețe chiar a participat la revolte de stradă de contestare a ordinii burgheze. A cunoscut așadar în mod direct mizeria, atingând uneori cote inimaginabil de joase, iar acest angajament politic s-a transformat treptat într-un angajament moral.

Subiectele lui favorite își trag sursa de inspirație din această lume săracă și marginală, un fel de lumpen al metropolelor central-europene, pe care o cunoștea foarte bine și a cărei existență modestă dorea să o facă cunoscută și celorlalți. În arta lui n-a fost loc niciodată pentru banale subiecte, poate doar când, foarte în vârstă, picta modeste naturi statice, prelungind într-un fel o tematică voit sărăcăcioasă, în ton cu aceste convingeri ale sale. Temele expresioniste au pus în evidență contraste sociale - cerșetori, ologi, orbi, bătrâni și bătrâne modeste, oameni simpli păzind oile în mijlocul câmpiei -, iar aceste personaje prezentate în modestia lor desăvârșită, apăreau rediate totuși cu o aură de suferință care le înnobila. În amintirea mamei sale, venerată pentru munca de o viață în slujba familiei și a bunului mers al casei, a pictat uneori chiar teme religioase, evidențiind neliniști de natură spirituală, temerile credincioșilor confrunțați cu suferințe greu de suportat. Amintirea căldurii căminului părintesc, a spiritului ocrotitor al părinților este evocată în teme răscolitoare, cum ar fi *Familie de orbi*, în care nou-născutul emană

o lumină sacră, ce depășește cu mult teama provocată de handicapul celor două personaje.

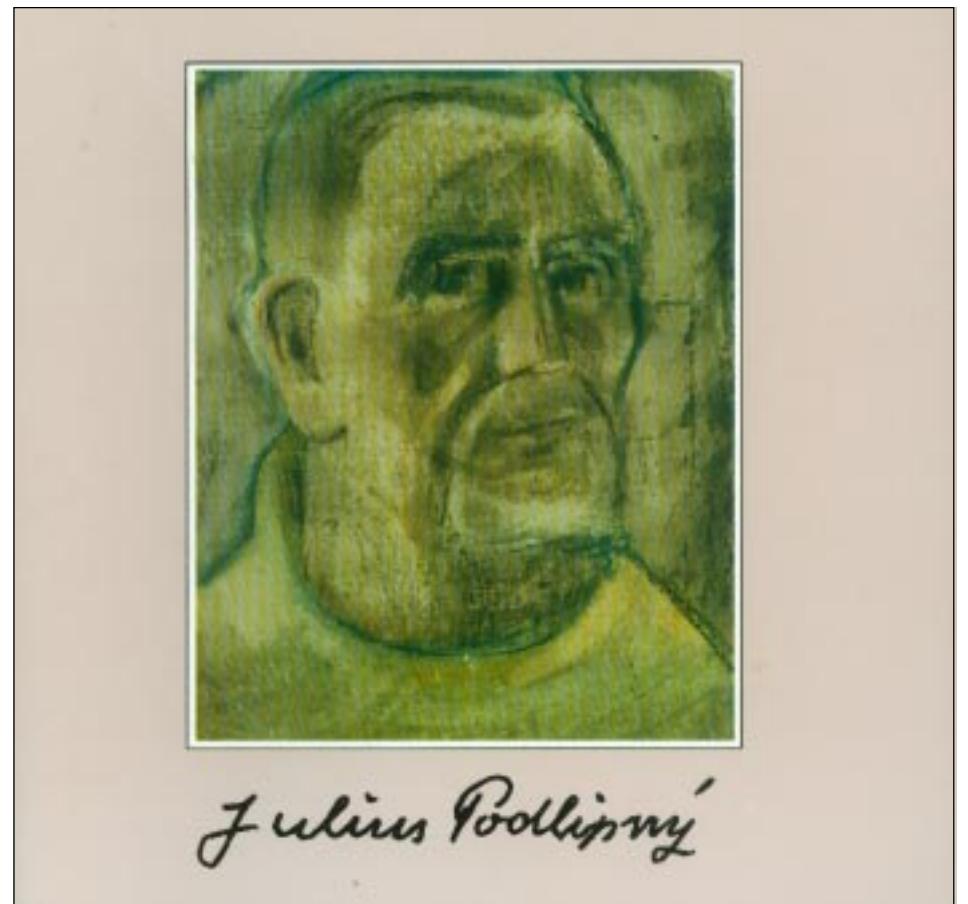
El nu s-a limitat la un limbaj cunoscut, destul de frecvent întâlnit în epocă, ci și-a creat propria lui expresie stilistică. Temele grotești, precum *Balul cerșetorilor*, au alternat cu altele, în care privirea critică a artistului se îmblânzește, cercetându-și cu melancolie personajele: o pereche de bătrâni pierzându-se pe "drumul vieții", orbii care revin în diferite ipostaze - de la cei care bătăie drumul până la muzicanții orbi, țărani bătrâni, cerșetori, culegătoarea de vreascuri și alți umili, copleșiți de sărăcie și încununați de nimbul suferinței. Temele ce revin în opera sa sunt relativ restrânse: compoziții sau portrete ale acestor oameni simpli, autoportretele la diferite vârste, trădând o preocupare continuă pentru reflectarea propriului eu, și peisajele. Artistul se adâncește în această tematică, pe care nu simte nevoia să o amplifice, ci dimpotrivă, să o reducă. Această restrângere a motivelor conduce la o repetare obsesivă și în final la o aprofundare a lor.

În unele lucrări, a evocat peisaje din Slovacia natală, cu sate scufundate între dealuri, cu casele lor ascunse prin vegetație. Artistul optează pentru o regie a luminii care aranjează aproape scenografic decorul lumii către o simplitate primordială. Lumina "cade" aproape materială din cer în acest peisaj. Aici casele se pierd mărunte printre copaci și par că se adună la poalele bisericii străjuite de un turn trufăș, legătură materială cu imaterialul cerului prezentat contrastant.

Deja imediat după stabilirea sa la Timișoara, a deschis împreună cu pictorul și fostul său coleg de academie, Albert Varga, o școală liberă de pictură. Deși figurau și alți profesori la această școală, totuși Podlipny a fost cel care a dus povara cursurilor. Talentul său pedagogic era recunoscut, dublat de o bună metodă de studiu a desenului, în care prima etapă se concentra asupra disciplinării tânărului discipol. Din acest motiv, toți cei care au trecut, de-a lungul timpului, prin atelierul lui au păstrat amintirea acestor lecții fundamentale, admitând că ele erau absolut necesare oricui dorea să studieze arta.

În 1933, odată cu mutarea Școlii de Arte Frumoase din Cluj la Timișoara, Julius Podlipny devine profesor de desen în această instituție academică. În acest nou context talentul său pedagogic se remarcă prin îndrumările date multor serii de tineri artiști, deveniți la rândul lor ulterior profesori. Chiar dacă această instituție s-a mutat sau s-a desființat, Podlipny a rămas în Timișoara, asigurând o importantă continuitate pedagogică.

Figură marcantă a artei din Banat, dominând secolul al XX-lea, Julius Podlipny rămâne pentru toți un reper artistic, dar și moral, al unui artist cu o exemplară conduită, consecvent cu idealurile sale, niciodată abandonate în relație cu sine însuși și cu ceilalți.

UN MARE PEDAGOG ȘTEFAN CÂLȚIA

Cântam unul din cântecele noastre preferate. Douăzeci de copii încolonați care plecam duminică de dimineață spre Pădurea Verde, împreună cu Podlipny, la peisaj.

Cine a fost Podlipny pentru noi? Podlipny pentru noi a fost omul viu. Omul care ne ocrotea, omul care ne iubea, dar mai ales omul care aproape ne distrugea. În copilăria mea am găsit în podul casei o ladă de muniție în care erau niște cărți, Vasile Militaru și alții, printre cărți de istoria pedagogiei. De acolo am aflat de Comenius, de Pestalozzi, de Rousseau. După aceea l-am întâlnit pe Podlipny: un mare pedagog. Aparent, Podlipny părea un personaj instinctiv, care venea dintr-un dar al lui Dumnezeu. Deși vorbea stălcit românește, el a ținut cele mai frumoase prelegeri despre țăranul român. După ce începeai să-i înțelegi spusele, descopereai că în spatele acestei vorbiri stălcite se ascundea o profundă cunoaștere intelectuală a lumii. El m-a făcut să urăsc comunismul, el m-a făcut să iubesc oamenii din jurul meu și ca să nu vă țin prea mult cu amintirile mele, care sunt foarte subiective, aș vrea să vă spun că Podlipny a fost cel care m-a învățat ce înseamnă marea prietenie.

Prietenia lui cu Simion Mărcuș, firi deosebite, din lumi deosebite, cu aspirații politice deosebite... Cum reușește acest om să dăruiască, cum reușește să ierte, cum cei doi trec împreună prin această lume, pentru noi a fost un model. Foarte interesant (cuvântul interesant e prea mic) este cum acest personaj, Podlipny, cel puțin în perioada dintre 1958 și 1963, când eu eram la școală, reușește să facă din această școală o instituție de referință.

Poate mai spun o poveste. Am multe povești. În cartea scrisă de Annemarie sunt aduse în față foarte multe detalii din viața lui Podlipny. De fapt, totul. Dar cred că el nu poate fi descris niciodată în adevăratul sens al cuvântului, pentru că era atât de viu și atât de adevărat, încât nu îl pot cuprinde în cuvinte.

"Me, dragă", îmi zice odată, "am fost chemat la București să fiu la Academia de Arte". Vreau să spun că el de fiecare dată când povestea, lucru care mi se întâmplă și mie astăzi, își spunea poveștile în raport cu ceea ce vroia să-ți transmită, deci cu nuanțe diferite. Nu era întotdeauna aceeași poveste - deși subiectul era același. "Am fost chemat la București", îmi zice mie, "mi-a dat un apartament", cum povestește și Annemarie în carte, "mare și frumos și când fost gata de culcare: cioc, cioc la ușă. Deschid: Szönyi, fostul meu elev (la reforma învățământului Ștefan Szönyi a fost însărcinat din partea C.C. al P.C.R. cu reorganizarea învățământului superior de artă - n. red.). El întrebat la mine: Pot să dorm la tine? Și eu spus: Me, Szönyi, sunt camere multe aici, dormi cu mine și când fost la pijama, la patul, a venit la mine cu două teacuri de fotografii și mi-a spus: Domn' profesor, dumneavoastră mare psiholog, fost luptător antifascist, comunist și așa mai departe, aici avem un teanc cu profesorii pe care vrem să-i scoatem din Academie și aici un teanc cu fotografii cu profesorii care vrem să rămână. Me, dragă Szönyi, mie place să dorm singur, mergi la dracu acasă."

Ăsta era Podlipny. Când îți transmitea aceste lucruri ție, un tânăr de 16-17 ani, te învăța să fii cinstit și corect în viață. Eu îi mulțumesc, el este aici. Poate ar trebui să vorbesc despre arta lui, dar despre ceea ce Podlipny a lăsat ca artă nu este nevoie să vorbim pentru că avem lucrările lui în față și eu cred că Timișoara trebuie să se mândrească cu faptul că, în istoria ei, prin acest oraș a trecut slovacul Podlipny.

(Cuvântul pictorului Ștefan Câlția, la vernisajul expoziției Julius Podlipny)

O COBORÂRE ÎN INFERN

DANIELA MAGIARU

Infernul

Compania "Maladype" Budapesta

Regia Balázs Zoltán

Scenografia: Péter Polgár

Coregrafia: András Szöllösi

Percuție: Akos Kerenyi, Hazel Kornel

Cu: Zénó Faragó, Kamilla Fátyol, Andrea Ladányi, Zoltán Lendváczy, Judit Ligeti Kovács, Akos Orosz, Zsolt Páll, Erika Tankó, Ádám Tompa

Compania de teatru Maladype din Budapesta își sărbătorește anul acesta cei zece ani de existență printr-un proiect ambițios, de mare amploare. Regizorul Balázs Zoltán își propune un triptic de spectacole ce au ca punct de plecare *Divina Comedie*. Primul din serie este *Infernul*, care a avut premiera în 31 martie.

Trilogia, așa cum declară echipa de producție, "caută să unifice stilistic cea de-a zecea aniversare a muncii companiei Maladype, începând cu *Infernul* – unde, în loc de târâmurii învăluite în ceață, suntem confrunțați cu secțiuni definite cu exactitate, măsurabile și detaliate ale Spațiului. [...] Dante a intuit că omul a fost creat pentru a trăi bucuria și că cea mai înaltă formă de fericire stă în utilizarea intelectului și în căutarea adevărului. Teatrul Maladype a demonstrat în multe ocazii, de-a lungul decadelor trecute, validitatea acestei afirmații, prin asumarea constantă a căii sale artistice, prin alegerea temelor, pieselor și abordărilor personale și a montărilor neobișnuite."

Dacă înainte de a vedea spectacolul mă întrebam cum poate fi redată atmosfera atât de densă a textului cu o trupă ce reunește doar opt actori, în timpul reprezentației am primit confirmarea referitoare la preferința regizorului pentru autenticitate. La fel ca în alte producții Maladype (*Egg(s)hell* sau *Ubu rege*, de exemplu) și de această dată veritabilul pătrunde ingenios pe scenă, deoarece, pe lista de distribuție, pe lângă actorii companiei figurează și coregraful Andrea Ladányi, căreia i-a fost atribuit rolul lui Vergiliu. Rezultatul este surprinzător, fiindcă tonalitatea ei, gesturile și timbrul vocii evidențiază în mod clar personajul-călăuză. Tot pentru a ridica sinceritatea și autenticul la rang de artă, regizorul alege să facă inserții de realitate, implicând în spectacol douăzeci și cinci de voluntari (de toate vârstele și profesiile) cu care nu lucrează decât cu o săptămână înainte de premieră pentru a nu da senzația de contrafăcut.

Montarea nu are atributul grandorii, nu este nici pe departe monumentală, ci

impresionează prin intensitate, subtilitate și ritm. Demersul e important, pentru că subliniază căutarea continuă a formei care să îmbrace adecvat conținutul, iar rezultatul stă sub semnul simplității. Culoarele care predomină atât în decor cât și în costume sunt roșul și negrul. Un ring definește scena, pe marginea lui, scaune ca de bar. Personal, asociez imaginea cu un ring de box, având drept coarde scaunele ce încadrează trei din cele patru părți.

Călătoria poate începe galonat. Gradarea vine în primul rând din tempo: monologul lui Dante este urmat de apariția armatei de suflete – întâi insinuate –, trupuri ca de ceară cu chipuri inexprive, care se dărâmă pe principiul dominoului la cel mai mic impuls. Figurile invadează încăperea sonor: rostesc la început șoapte și murmură rugăciuni. Pasul

lor este diafan, imperceptibil, dar, progresiv, se întărește și devine milităresc, precis, dublat impecabil de tobe, până când vocile corului devin amenințătoare. Masa amorfă de oameni se metamorfozează fulgerător în legiuni stricte ce se înregimentează, conformându-se unei discipline de temut. Bubuiturile tobei cadentează, pun în gardă, ne mențin în alertă și ne testează acuitatea sonoră.

Cercurile Infernului se insinuează în însăși seva spectacolului. De pildă, toate mișcările actorilor urmează principiul rotativ: corpurile se înlanțuie, glisează circular pe orizontală sau verticală, scaunele se înșurubează și deșurubează în ralanti sau în accelerare. Dispunerile lineare ale sufletelor păcătoase se preschimbă în forme radiale, desenând pe suprafața spectacolului turbioane ce coboară în adâncimea sufletului și sapă în materia Infernului. Chiar și ițele Infernului se încălesc, se cos și se descos la propriu prin acțiuni circulare. Un jilt tronează în mijlocul scenei. Ca emblemă are trei crani, care, acoperite succesiv, par că reiau sceptrul cu cele trei maimuțe ale înțelepciunii, având poate convingerea că neauzind, nevăzând și nespunând răul, el se va disipa. Acest vehicul de călătorie îl țintuiește pe Dante, dar se rotește dezvoltându-l sau învăluindu-l pe poet, flancat de Beatrice și Vergiliu.

Scenele de grup au multă forță și energie. Muzica dublează mișcarea și accentuează prin distincția și caracterul ei singular misterul compoziției. Efectele instrumentelor sugerează gălăitul vântului sau bolboroseala constantă a bulboacelor de apă sau de smoală, elementele care ne aduc mereu un pas mai aproape de flăcări, de fierbere, de suplicii, adică mai aproape de centrul centrului. De acolo suntem eliberați, odată cu Dante, din Săptămâna Patimilor.

NEBUNIA

Urmare din pagina 6

Dacă o cămașă de forță nu poate modifica adâncul unei ființe, ce poți nădăjdui de la o cură sau de la vîrstă chiar ? La urma urmei, demența zguduie mai tare decât bătrînețea. După cum se vede, nici ea nu pare să rezolve ceva¹⁹.

III. Dacă pentru Cioran principalul mijloc de luptă împotriva declanșării nebuniei este, așa cum am arătat mai sus, efortul de a ține sub control impulsurile informale ce tind să depășească liziera conștiinței, manifestîndu-se sub deghizarea diferitelor simptome maladive, dezechilibrînd ființa interioară a individului și precipitînd-l spre haos, lăsîndu-l la cheremul neliniștitoarelor înfățișări pe care le îmbracă injecțiunile demenței, există, totuși, pe lângă acestea, și o seamă de alte soluții mai nesistematice și mai frivole ce pot să contribuie la împiedicarea instalării bolii. Fiindcă adesea demența e socotită o urmare nefericită a unui exces de profunzime, a căutării spasmodice a certitudinii, Cioran recomandă pentru prevenirea unei astfel de situații cultivarea superficialității²⁰, a diletantismului salvator ce-l protejează pe individ de orice posibilă capcană a abisului. Omul nu trebuie să-și teaurizeze mîhnirile și obsesiile, umilințele și nefericirile, ci trebuie să-și exteriorizeze cît mai grabnic frustrarea, apelînd la acele forme simple de expresie care îi stau la dispoziție și care îi permit să-și lepede povara.

Astfel, el are la îndemînă formidabilul remediu al înjurăturii, "virtuțile ei eliberatoare [...] funcția ei terapeutică"²¹, poate să utilizeze revanșa în imaginație împotriva celui care i-a provocat o teribilă umilință²² sau poate să găsească, așa cum o făcea pe vremuri, un responsabil supranatural și malefic pentru nenorocirile sale: "În vremurile în care Diavolul prospera, spaima, tulburarea, neliniștea erau niște rele care beneficiau de protecția supranaturalului: se știa cine le isca și le cîrmuia înflorirea; rămase acum de capul lor, se transformă în «drame interioare» sau degenerază în «psihoză», în patologie secularizată"²³.

Dacă aceste remedii se dovedesc nepotrivite sau ineficace, dacă nici convertirea nu i se pare o soluție²⁴, rămîn încă două alte posibile căi de ieșire din criză : fie agățarea de grijile mărunte, împotmolirea în prozaismul anesteziant al cotidianului, evacuarea oricărei preocupări intelectuale prin orientarea atenției în exclusivitate către concretețea liniștitoare a banalului, către gestionarea scrupuloasă a detaliilor sordide ale vieții²⁵, fie "prin suspendarea temporară a gîndirii, printr-o *cură de idiotie*"²⁶.

Dincolo de aceste mari teme de reflecție suscitade de interogațiile sale asupra nebuniei, există și alte cîteva fragmente ce stau mărturie pentru curiozitatea cvasi-daimonică cu care Cioran a urmărit întotdeauna fenomenul demenței. Unul dintre ele se focalizează pe modul în care se raportează nebunul la propria lui boală, la felul în care el își resimte sau nu maladia²⁷, un altul propune o imagine paradoxală²⁸, în vreme ce al treilea dă glas pesimismului cioranian în legătură cu posibilitatea vindecării nebuniei : "În timp ce X. mă sună dintr-un azil de alienați, îmi spun că nu se poate face nimic pentru un creier, că e cu neputință să-l refaci, că nu ai cum să acționezi asupra miliardelor de celule deteriorate sau rebele, pe scurt că Haosul nu se *repară*"²⁹.

Fascinat de misterul nebuniei, de mecanica ei excentrică și imperturbabilă, de certitudinea tenebrei pe care le etalează, însă atras în egală măsură de interogarea impenitentă a unei rațiuni prinse în circularitatea investigațiilor ei fără sfîrșit, clamîndu-și admirația pentru impersonalitatea catatoniei, însă fiind incapabil să renunțe la drogul lucidității, Cioran pare să dea cheia întregii sale gîndiri într-un fragment de o limpiditate fulgurantă: "Desigur, delirul e mai frumos decît îndoiala, dar îndoiala este mai *solidă*"³⁰.

¹ Cioran, *Caiete*, II, Humanitas, București, 1999, p. 7.

² Cioran, *Demiurgul cel rău*, Humanitas, București, 1995, p. 133.

³ Cioran, *Tratat de descompunere*, Humanitas, București, 1992, p. 243-244.

⁴ Cioran, *Caiete*, I, Humanitas, București, 1999, p. 59.

⁵ Cioran, *Silogisme amărăciunii*, Humanitas, București, 1992, p. 43.

⁶ Paul Valéry, *Mauvaises pensées et autres* in *Oeuvres*, II, Gallimard, Paris, 1966, p. 848.

⁷ Vezi Cioran, *Caiete*, II, p. 77.

⁸ Cioran, *Ispita de a exista*, Humanitas, București, 1992, p. 161.

⁹ Cioran, *Silogisme amărăciunii*, p. 112. Cf. Lichtenberg, *Aforisme*, Univers, București, 1970, p. 51: "În vis sîntem nebuni; am visat de multe ori că mîncăm carne de om fiartă".

¹⁰ Cioran, *Sfîrtecăre*, Humanitas, București, 1995, p. 162.

¹¹ Cioran, *Ispita de a exista*, p. 161-162.

¹² Vezi Cioran, *Caiete*, I, p. 36.

¹³ Vezi Cioran, *Sfîrtecăre*, p. 172.

¹⁴ Vezi Cioran, *Silogisme amărăciunii*, p. 72.

¹⁵ Vezi Cioran, *Mărturisiri și anateme*, Humanitas, București, 1994, p. 72.

¹⁶ *Ibidem*, p. 132.

¹⁷ *Ibidem*, p. 145.

¹⁸ Cioran, *Caiete*, II, p. 364.

¹⁹ Vezi Cioran, *Mărturisiri și anateme*, p. 159.

²⁰ Cioran, *Sfîrtecăre*, p. 114.

²¹ Vezi Cioran, *Silogisme amărăciunii*, p. 81.

²² *Ibidem*, p. 59.

²³ Vezi Cioran, *Demiurgul cel rău*, p. 167.

²⁴ Cioran, *Silogisme amărăciunii*, p. 23.

²⁵ Vezi Cioran, *Caiete*, I, p. 305.

²⁶ Vezi Cioran, *Caiete*, II, p. 139.

²⁷ *Ibidem*, p. 35.

²⁸ Cioran, *Caiete*, II, p. 395: "Nebunul ca atare nu înseamnă nimic. El nu prezintă interes decît în intervalul de timp în care *știe* că-i nebun. Nu-i vorba, la drept vorbind, despre intervalele lucide care pot fi clipe liniștite, ci despre acea angoasă în care, fiind lucid, se *simte* nebun. În chip straniu, «intervalele lucide» coincid pentru el cu *uitarea* nebuniei. Iată de ce nu sînt semnificative"

²⁹ Cioran, *Silogisme amărăciunii*, p. 66: "Dacă am stoarce creierul unui nebun, lichidul obținut ar părea sirop față de fierea secretată de anumite mîhniri".

³⁰ Cioran, *Sfîrtecăre*, p. 127.

³¹ Cioran, *Demiurgul cel rău*, p. 163.

POLIGAMIA DE ROMANIA

DANA CHETRINESCU

Nu puține au fost lucrurile care l-au făcut mare pe Petru cel Mare, iar faptul că unul dintre acestea este și numărul extrem de ridicat de copii din flori – caracteristică deloc de neglijat a monarhilor absoluți – miră prea puțin. La urma urmei, înclinația bărbaților spre poligamie este atât de bine-cunoscută, încât numeroase culturi au prevăzut-o în religiile lor, iar culturile cu religii de alte păreri au consfințit-o prin știință. Astfel, în cele mai multe din țările majoritar musulmane, poligamia este permisă. Variațiunile naționale sau locale pot limita numărul de neveste, pot prevedea că relațiile extra-conjugale sunt interzise, pot acorda anumite drepturi primei soții și copiilor acesteia, dar, când se trage linie, rezultatul este același – poli vs. mono.

La unele triburi din Africa, mirilor și mireselor nici nu le trece prin cap că ar putea încălca niște principii de morală atunci când îmbrățișează poligamia. Pentru ei, este vorba de o necesitate practică și una din puținele șanse de supraviețuire a clanului. În condiții climatice extrem de dure, cu o rată a mortalității feminine și infantile în creștere, un păstor nu prea are timp să se bucure de foloasele (sau să se preocupe de ponoasele) poligamiei. Aceasta este, la triburile nomade, un fenomen ciclic, așa cum îl evocă, în termeni aparent cinici, de fapt realiști, un reportaj al National Geographic. Bărbatul își alege soția la târg, o ia cu el și o aduce în același loc, la anul, la următorul târg, unde, dacă aceasta este însărcinată, o lasă în grija familiei cel puțin doi ani. Între timp, își alege de la târg o altă nevestă, cu care repetă același ritual. După doi sau trei ani, dacă prima soție nu a murit între timp, o ia de la casa părintească, o duce cu el, o aduce înapoi după un an, însărcinată, apoi tot așa, până când aceasta, aproape inevitabil, va muri.

Totuși, în din ce în ce mai multe comunități poligame, lucrurile încep să scârțâie. Sectele mormone fundamentaliste din Colorado se confruntă cu probleme cu autoritățile. Unele neveste mai tinere fug din colonie și dezvăluie detalii prea puțin idilice despre viața mai multor soții cu un singur sot¹. De cealaltă parte a globului, în Malaezia, țară în care 60% din populație este musulmană, mai puțin de 5% din familii mai sunt astăzi poligame. Chiar și bărbații cu mai multe neveste se plâng că fac din ce în ce mai greu față presiunilor familiale²....

În țările în care religia dominantă se pune de-a curmezișul poligamiei, zoologii, psihologii și antropologii sunt la mare căutare. Populația de sex masculin aplaudă la scenă deschisă un studiu ca acela întreprins de doi cercetători de la Universitatea din Sheffield, Marea Britanie, care au constatat – prin metode, pesemne, prea complexe pentru a fi date publicității – că bărbații poligami trăiesc cu 12% mai mult decât confrății lor monogami.³ Și alți savanți, care fac un top al poligamilor din regnul animal, sunt la fel de îndrăgiți de public. După cum au observat ei în apă, junglă, savană și pe vârful muntelui, speciile monogame pot fi căutate cu lupa. Totuși, printre acestea, demne de pomenit sunt soarele de prerie sau vulturul pleșuv. De cealaltă parte, e mare competiție pentru un loc în Top Ten. Cele mai frecvent pomenite specii, datorită numelui năstrușnic sau apucăturilor și mai și, ar putea fi⁴: musca agățătoare, delfinul cu nas borcânat, șopârta africană cu cap albastru, maimuța Bonobo, ori hiena pătată. Aceste necuvântătoare ne pot învăța lucruri extrem de folositoare. De pildă, musca agățătoare-mascul îi oferă femeiei în dar o insectă moartă; dacă aceasta o acceptă,

înseamnă că pețitul s-a încheiat și se poate rezolva operativ și zămisirea de musculițe sănătoase și drăguțe.... cu o condiție; femela are răbdare doar atât cât ronțăie cadoul; dacă insecta prinsă de mascul a fost prea mică, acesta riscă să rămână fără urmași. Sau, din lumea reptilelor: șopârlele africane se întrec într-un turnir cu cozile, pentru a-și câștiga cât mai multe admiratoare; învingătorului i se colorează capul în albastru, ceea ce – ne asigură oamenii de știință – este absolut irezistibil pentru șopârlițe. Cel mai vajnic luptător se alege, așadar, și cu albastrul și cu haremul, pe când învinșilor nu le rămâne decât să-și întindă la soare pielea cenușie. Maimuțele nu mai sunt un mister pentru nimeni; mai mult, semănăm într-atât, încât e de mirare că n-a spus-o nimeni în gura mare până la Darwin. Dar relația noastră cu maimuțele nu este doar antropologică, ci și sociologică. Cercetătorii se jură că neamul Bonobo, de o promiscuitate ieșită din comun, cu exemplare care nu țin cont nici de vârstă, nici de sex, nici de relațiile de rudenie și căroră se pare că nu le stă capul la prea multe, sunt, de fapt, un model de conduită civică. Și asta pentru că frecvența foarte mare a împerecherii ajută la menținerea unei societăți liniștite, ceea ce nu se poate afirma în cazul verșorilor cimpanzei, care nu trag nici un folos din împerecherea strict pentru reproducere, din moment ce sunt din cale afară de agresivi și periculoși.

România este o țară atât de monogamă, încât a modificat și constituția, acum câțiva ani, ca să scrie, negru pe alb, că sancționează, condamnă și pedepsește pe oricine nu urmează modelul. Dar, cum puțini români citesc constituția și nu foarte mulți merg cu regularitate la biserică, i-a revenit televiziunii misiunea de a le demonstra cetățenilor că litera legii și glasul bisericii nu-s lucru de șagă. Mai apoi, românii fiind – știut lucru – mai grei de cap, lecția a fost repetată în numeroase rânduri, pentru o fixare cât mai de durată. O emisiune s-a perpetuat preț de mai multe episoade și mai multe sezoane, pe când un format de emisiune a fost clonat pe trei-patru-cinci canale diferite. *Trădați din dragoste*, de pildă, a fost luat de la texani (de la Dallas, chiar dacă nu de la JR și Sue Ellen), mixat cu puțin *Iartă-mă, Din dragoste, Surprize, surprize!* și dat pe post câțiva ani buni de Prima TV, până s-a mutat la Kanal D, aka *Ochii din umbră*. Alte canale nu s-au lăsat mai prejos (ba chiar au ajuns mai presus, după cum arată rating-urile) și au oferit românilor lecții de poligamie sub formă de *Test de fidelitate, Iubire interzisă, Adio, dar te iubesc, Bun de cinste, Consilier de urgență* – toate show-uri cu audiențe record. Nu m-am documentat suficient despre emisiuni ca *Aruncați din tren, Mobilul* sau *Clarvăzătorii*, așa că, deși rivalizează cu cele de mai sus la rating, nu garantez că oferă pilde suficient de explicite în parabola "Poligamia de România".

Oricum, fascinația *in abstracto* pe care o exercită poligamia se poate observa la o lectură rapidă a unui blog oarecare. Comentariile postate aici indică faptul că, în imaginarul colectiv al culturilor monogame, poligamia are întotdeauna parfumul haremului, fiind accesoriată corespunzător cu șalvari și dansuri din buric. Și este tentantă. Dovadă că am ales să-i dedicăm această rubrică.

1 *Vezi National Geographic* România, februarie 2010.

2 *Vezi Jurnalul Național*, 23 iulie 2010.

3 *Cancan*, 22 august 2008.

4 *Vezi LiveScience.com*, 27 ianuarie 2011.

ÎMPĂRATUL SLUTELOR

CIPRIAN VĂLCAN

Sol Shulman, *Putere și destin*, Institutul European, Iași, 2003, p. 85:

"Istoria afirmă că urmașii nelegitimi ai lui Petru cel Mare nu erau mai puțini la număr decât urmașii lui Ludovic al XIV-lea. Aproape toate cele patru sute de femei nemăritate care se aflau la curte în calitate de cameriste, bucătărese și spălătorese, purtau în brațe copilași îmbrăcați în straie scumpe și la întrebarea ai cui sînt copiii, răspundeau respectuos: «Țarul m-a onorat»".

Unele surse vorbesc despre cei peste 800 de copii ai lui Petru cel Mare presărați de-a lungul barbarului său imperiu, în vreme ce lui Ludovic al XIV-lea i se atribuie numai în jur de 400 de bastarzi, însă circumstanțele în care au fost aduși pe lume acești prunci cu statut incert erau cu totul diferite. Ludovic al XIV-lea, educat încă de la 12 ani întru degustarea plăcerilor trupesti la cea mai rafinată curte a Europei, avînd drept profesoare de erotism prințese alese după o lungă chibzuință de mama sa, Ana de Austria, căuta mereu doar femeile cele mai desăvîrșite pentru a și le face amante, ferindu-se de avansurile slutelor sau năfingelor. În schimb, Petru cel Mare, copil lăsat mai mult în voia lui Dumnezeu decât a pedagogilor, obișnuit să se hîrjonească cu fii de țărani și de țigoveți, să injure birjărește și să se poarte la fel de grosolan precum tovarășii săi de joacă, și-a dobîndit educația sexuală violîndu-le cu frenezie pe femeile de diferite condiții ce-i ieșeau în cale și-i stîrneau poftele. În cazul lui Ludovic, funcționa seducția celui mai puternic și manierat suveran al Apusului, femeile se înclinau măgulite în fața voinței Regelui-Soare. În cazul lui Petru, era de ajuns forța herculeană a unei tinere bestii capabile să zdrobească orice împotrivire. Iubitele lui Ludovic se alegeau cu diferite privilegii și stîrneau gelozia celorlalte femei de la Curte. Iubitele lui Petru se alegeau doar cu veșmintele sfîșiate.

Răsfățat de cele mai frumoase aristocrate ale regatului, Ludovic nu acorda nici o atenție femeilor fără nuri, socotindu-le ființe imperfecte, fapte lipsite de orice utilitate, regretabile eșecuri ale Creatorului. În schimb, obișnuit cu femei din toate categoriile sociale, fără să fie deranjat de mirosul lor de sudoare sau bălegar ori de feluritele defecte ale trupurilor pe care ajungea să le dezgolească în grabă, Petru se dovedea mai puțin pretențios. Ludovic căuta arta în natură, Petru se mulțumea să descopere viața. Ludovic se dorea un arbitru al eleganței, Petru se comporta asemenea unui marinăr olandez.

Nutrind imense ambiții, hotărît să-și extindă cît mai mult informul imperiu, Petru a înțeles că are nevoie de armate numeroase, deci de tot mai multe femei care să aducă pe lume copii. În asemenea condiții, a ignora rezerva de pîntece fertile ale femeilor slute i se părea o mare eroare strategică. Principatele civilizate ale Europei puteau să-și permită să ignore forța latentă ascunsă în trupurile urfotelor, însă nu la fel stăteau lucrurile și pentru Rusia, obligată să găsească mereu tot mai mulți soldați. Decis să profite de avantajul acestui enorm tezaur de corpuri neutilizate pînă atunci, Petru a hotărît să-și pună planul în aplicare, călăuzindu-și supușii prin propriul exemplu. La una dintre petrecerile monstruoase pe care le organiza pentru fideli săi, a observat o femeie extrem de urîtă și a decis să o posede în văzul tuturor, pretextînd că astfel își va îndeplini misiunea de țar milostiv, dator să le aducă fericire și celor năpăstuiți de soartă. După ce și-a încheiat demonstrația de virilitate, le-a cerut celor din jur să facă la fel, pentru a-i dovedi că sînt cu adevărat bărbați. Pentru început, țarul le-a interzis intimilor lui, sub amenințarea unor amenzi considerabile, să se împreuneze vreme de o lună cu femeile pe care le doreau, cerîndu-le în schimb să-i aducă dovezi că au posedat cît mai multe cocoșate, surde, mute, schioape sau nebune. În a doua etapă, a emis un ucaz care prevedea că nici un bărbat de pe teritoriul imperiului nu avea dreptul să se căsătorească înainte de a putea dovedi că s-a împreunat cu cel puțin cinci femei socotite în mod unanim foarte urîte. De asemenea, a decis să le permită să-și păstreze barba acelor tineri boieri care se arătau de acord să ia de soții femei cu diferite defecte trupesti, acordîndu-le în plus și un semnificativ premiu în bani.

Pentru a nu se arăta mai prejos, Petru a cerut ca la curtea lui să fie aduse numai spălătorese, bucătărese, cameriste sau croitorese slute, pe care le poseda sîrguincios în zilele de luni, marți, joi și sîmbătă, încercînd să contribuie el însuși la creșterea cît mai rapidă a numărului său de supuși. Ținînd seama de aceste incontestabile fapte istorice, cercetătoarea franceză Yvonne Lamoche a propus înființarea unei catedre de studii feministe la Universitatea din Strasbourg care să poarte numele bravului țar și care să lupte împotriva discriminării femeilor urîte. Primul profesor invitat al acestei noi catedre urmează să fie Sahia Benmali, o scriitoare kuweitiană fără nas.

SINDROMUL FACEBOOK

ADINA BAYA

Peste 500.000.000 de oameni din întreaga lume folosesc rețeaua online de socializare numită Facebook. Da, ați numărat bine – 8 zerouri în spatele cifrei 5. Adică jumătate de miliard. O mare parte dintre ei fac acest lucru zilnic. Iar inițiatorul site-ului, Mark Zuckerberg, a devenit acum vreo doi ani cel mai tânăr miliardar din lume.

Mulți dintre dumneavoastră poate citesc aceste informații cu entuziasm. Poate vă gândiți: "Iată povestea de succes a cuiva care, la doar 20 de ani, a pus bazele unei afaceri cu un potențial enorm de creștere și profitabilitate". Pe de altă parte, sunt sigură că vă puneți și o altă întrebare. Oare ce îi îndeamnă pe cei jumătate de miliard de utilizatori activi să acceseze atât de frecvent adresa www.facebook.com? Oare pentru că a-și "adăuga prieteni" le dă iluzia unei relaționări reale? Oare pentru că Facebook le hrănește tendința voyeuristă de a vedea poze și filme postate de niște cvasinecunoscuți, și apoi de a stabili care sunt dezirabile și care nu, dând click pe butonul "Like"? Sau poate pentru a afla că "statutul marital" al unui prieten e într-o fază "complicată", deci se poate marșa cu avansuri?

"Am trăit întâi la țară, apoi în orașe, iar de acum vom trăi pe internet", declară extatic un personaj din filmul *Rețeaua de socializare* (*The Social Network*) la un moment dat. Ca și cum ar fi descoperit cheia afacerii secolului. Dar oare ce spune răspândirea endemică a "sindromului Facebook" despre sănătatea socială a lumii în care trăim? Mi-ar fi plăcut ca filmul regizat de David Fincher despre nașterea Facebook-ului să marșeze pe această întrebare. Să-i sondeze nuanțele și dedesubturile. La fel cum proiecte anterioare ale sale – vezi *Fight Club* sau *The Game* – au abordat subversiv scenarii oarecum similare. Mă așteptam la un denunț în aceeași notă al modului în care relațiile umane se consumă adesea cu același zel cu care se consumă produsele de supermarket în lumea de lângă noi. La punerea implicită la zid a societății ce elogiază imaginea și plăcerile superficiale.

Ei bine, nici vorbă de așa ceva! Din contră, *Rețeaua de socializare* pare să danseze exact pe melodia hedonistă a consumismului frenetic. Mai exact, regizorul Fincher urmărește cvsadmiraativ ridicarea unui imperiu online multimiliardar. *Rețeaua*

de socializare e un fel de film-advertorial, dacă vreți. O "poveste de succes" ca cele care apar în *Forbes* sau *Times Magazine*, doar că transpusă pe peliculă. Ex-studentul de la Harvard reușește să târască online viața socială a multor milioane de oameni. Să-i transforme în replici solitare ale propriei persoane, dând click-uri voyeuriste într-o fereastră de Facebook. Cum arată era cea nouă, în care viața s-a mutat pe internet? Fincher nu reușește să apuce problema asta – are mâinile prea ocupate cu aplaudatul lui Zuckerberg.

E drept că scenariul encomiastic transpus pe ecran după cartea lui Ben Mezrich nu stă neapărat sub semnul evidenței. E drept că marșează pe niște controverse legate de ascensiunea amețitor de înaltă și rapidă a lui Zuckerberg. Este Facebook bazat sau nu pe furt intelectual? A călcat ori nu pe cadavre creatorul său în drum spre o afacere de 25 de miliarde de dolari? În aceste controverse ar sta "valoarea de știre" a poveștii. Dar întrebarea cred că se ridică de la sine: Mai contează? Schimbă cu ceva asta soarta jumătății de miliard de utilizatori ce caută iluzia socializării în fața unui monitor de computer?

Distanțat fără speranță de scenariile subversive prin care Fincher a devenit celebru, *Rețeaua de socializare* e doar încă un film facil, vizionabil la mall alături de o cutie de popcorn la suprapreț. E drept că autorul poate fi încă recunoscut în atmosfera noir a unor cadre, în ritmul alert, în apetența pentru cluburi exclusiviste, poate puțin obscure. În cum sunt golite la început pe masa goală piesele unui puzzle, ce apoi încet-încet se coagulează într-o imagine coerentă. Dar cu siguranță nu poate fi recunoscut în lipsa de greutate a poveștii, în superficialitatea ei. Mulți se întreabă, cred, ce caută David Fincher într-o asemenea poveste. De ce s-o fi apucat de acest film? Răspunsul nu poate fi măsurat decât în cifre. Adică în cea cu 8 zerouri menționată în debutul acestui articol și tradusă în câștigurile pe măsură ale vânzării filmului. Plus în trei premii Oscar (nu pentru regie sau joc actoricesc, e drept, ci pentru muzică, scenariu și montaj).

COMERCIANTII DE ILUZII: "NON"-FICTIUNI

CRISTINA CHEREȘAN

În ultimii ani, fenomenul Facebook pare a se fi instalat confortabil în viața unui incredibil număr de utilizatori de Internet. Era, deci, previzibil că va acapara și imaginația scriitorilor, scenariștilor, regizorilor doritori de performanțe similare. În prima categorie se încadrează Ben Mezrich, autorul bestseller-ului *The Accidental Billionaires. The Founding of Facebook. A Tale of Sex, Money, Genius and Betrayal* (2009). Titlul menit să stârneasce interesul unor variate categorii de cititori distrage atenția de la un fapt esențial: promovată drept "non-ficțiune", cartea inspirată de personaje și fapte recognoscibile nu are statut de documentar sau evocare imparțială, nefiind rezultatul cercetării unui istoric, sociolog, jurist, biograf sau reporter.

În nota introductivă, autorul însuși își descrie demersul drept "relatare dramatică, narativă" bazată pe interviuri, surse, documente, înregistrări din ședințe de judecată. Cu excepția citării câtorva e-mailuri și articole, respectivele dovezi lipsesc însă din textul produs prin tehnica "*recreerii* dialogului" (din opinii și amintiri ale participanților la evenimente/ conversații) și a "*modificării* sau *imaginării*" descrierilor și detaliilor de fundal. Modalitatea de selecție e "judecata [autorului] referitoare la care versiune se potrivește cel mai bine relatării documentare". Interesant, niciuna nu provine de la protagonistul aventurii: "Mark Zuckerberg, perfect îndreptățit, a refuzat să stea de vorbă cu mine în vederea scrierii acestei cărți, în ciuda numeroaselor mele solicitări în acest sens"¹. Nu la fel a procedat Eduardo Saverin, protagonist moral al acestei istorii romănțate. Partener și finanțator inițial al companiei de renume global, el se înscrie în lungul șir de victime de care Zuckerberg ar fi profitat, folosindu-le relațiile, influența, numele, poziția și banii și abandonându-le ulterior².

Chestiunea obiectivității astfel tranșată, rămâne povestea în sine, desfășurată între două zone americane "de top": campusul de la Harvard, paradis academic descris de Mezrich în nuanțe destul de puțin flatante și Silicon Valley, capitala marilor corporații și investiții high-tech. În octombrie 2003, între lumea frățiilor universitare cu circuit închis și universul introvertiților studiosi, închiși în biblioteci și laboratoare, părea să nu existe legătură. Lucrurile se schimbă după ce un "master hacker" sparge codurile de acces ale căminelor și institutelor afiliate Harvard-ului și creează în joacă un site ce permite studenților să compare pozele colegelor, votându-le pe cele mai atrăgătoare. Mark e aspru criticat de asociațiile de femei, atacat de fetele expuse fără voie și apostrofat de conducerea universității. Aparent intrat în încurcătură, adolescentul izolat, apatic, lipsit de prieteni e salvat de însăși lipsa vieții sociale.

Aceeași problemă o au și gemenii Winklevoss, atleți de frunte ai colegiului, cărora antrenamentele le lasă prea puțin timp de întâlniri. Cei doi îl contactează pe Mark, propunându-i să lanseze împreună un site prin care studenții să-și găsească perechea fără bătaie de cap și pierdere de vreme, pe

baza profilurilor postate de cei interesați pe o platformă on-line. Declarându-se încântat, programatorul îi duce cu vorba, dezvoltând un concept mai larg pe care și-l însușește integral: nu doar un site "matrimonial", ci o rețea de socializare interactivă - The Facebook. Urmează explozia de popularitate cunoscută: în câțiva ani ideea plecată de la Harvard pătrunde în toate marile universități, făcând înconjurul lumii odată cu deschiderea către publicul larg.

Dacă majoritatea etapelor acestei dezvoltări nu constituie o noutate pentru cititorul informat, Mezrich alege să pună accentul pe latura (in)umană. Mark, ingenios și ambițios, e copleșit de magia cifrelor, sumelor și relațiilor de tot felul pe care Facebook-ul i le aduce, eliminând treptat orice și pe oricine i-ar putea periclita compania. Capitolele trec în revistă partenerii de afaceri înșelați, amicii trădați, naivii exploatați în drumul spre glorie. Se pun în discuție chestiuni etice legate de piratare, escrocare, falsul fără scrupule ce propulsează o carieră. Deși scrisă în 2009, cartea eludează însă întreaga dezbateră referitoare la efectele distructive ale fenomenului ce fascinează milioane de tineri și adulți, făcându-i să-și negligeze existențele cotidiene de dragul realității virtuale.

Nume cunoscute, scandaluri, confruntări la tribunal, modele Victoria's Secret, localuri și mașini de lux împănează "mitul Facebook" cu picanterii. Mark Zuckerberg, al cărui portret e la fel de vag la final ca și la începutul cărții, capătă alură de rock-star. Băiat rău al industriei IT, băiat deștept al capitalismului feroce, protagonistul fără drept la replică e prezentat drept produs de marcă al unei lumi unde afirmarea echivalează cu pactul faustic. "Istoria" e lăsată în suspans din cauza multiplelor procese aflate încă pe rol iar cartea se ferește de afirmații tranșante, preferând aluzia, privirea oblică, controversa. Între ficțiune și non-ficțiune - nici rubrică de bârfe nici literatură de calitate, nici anchetă nici "*lad lit*" pe de-a-ntregul -, *The Accidental Billionaires* marchează puncte, rămânând să încaseze de pe urma unei povești spuse pe jumătate.

¹ vezi *The Accidental Billionaires. The Founding of Facebook. A Tale of Sex, Money, Genius and Betrayal*. Doubleday: New York, 2009, p. 1-2 (*Author's Note*)

² după procese și înțelegeri cu Zuckerberg și Facebook, Saverin și-a recăștigat drepturile și statutul de co-fondator al companiei, întrerupând orice contact cu Mezrich și refuzând să comenteze materialul publicat de acesta.

TUR DE ORIZONT

Câteva dintre cărțile lui Eric-Emmanuel Schmit au apărut și în limba română, la Humanitas, chiar într-o serie de autor. Anul trecut, scriitorul și-a adjudecat Premiul Goncourt. Prozatorul Dumitru Radu Popa semnează în **Viața Românească** (nr.1-2/2011) un eseu despre literatura francezului. Reluam un fragment ca un... promo pentru cei care mai au dubii dacă câștigătorul importantei distincții trebuie citit sau nu: "Textele lui Eric-Emmanuel Schmitt sînt toate plurivoce, deschise larg interpretării cititorului. Schmitt e un moralist, fără nicio îndoială, dar nu unul normativ și nici prescriptiv. Opțiunea, liberul arbitru, tema salvării îl apropie de umaniști, precum Camus, dar și existențialiști, precum Sartre. Însă la el captivant nu e numai ce se spune, dar mai cu seamă cum e spus. În sensul acesta, de la André Gide la Romain Gary, Schmitt se găsește în cea mai ilustră galerie a stilistilor de limbă franceză. Există multe formulări aproape aforistice, citabile oricînd în afara contextului, ca veritabile perle – ceea ce nu e puțin într-o literatură ca aceea franceză, afit de înamorată de stil și diferență. Prozator și dramaturg, Schmitt împarte o serie de trăsături cu Cehov, Pirandello, dar și cu Maupassant, Flaubert și Giraudoux. Lucrul nu e întîmplător: nuvela, spune într-un loc el în Jurnal, e genul cel mai convenabil pentru dramaturg pentru că nuvelistul are senzația că își conduce cititorul, îi impune prima frază pentru a-l ghida cum vrea el către ultima, fără prea multe escale, într-un fel ca în teatru. Adevărat sau nu, mai e un element comun aici. Nuvelele lui Eric-Emmanuel Schmitt au toate ceva esențialmente dramatic, dincolo de savanta artă a dialogului. Impuritatea cenușie a vieții cotidiene, aceea de care se ocupă el cu precădere nu e tragică, dar profund dramatică este. Schmitt lasă tragicul să se consume la extremele pure ale albului și negrului absolut, ale binelui și răului conceptual – nu e domeniul lui. În schimb, în ceea ce este specialitatea lui, Schmitt e impecabil: moralist de bună tradiție franceză, nu exclude ironia și multe dintre piesele lui – dramatice sau în proză – ar putea ușor cădea în ridicol sau nesemnificativ, dacă nu am bănuî mereu un mic zîmbet ironic pe buzele epice ale celui mai recent premiat Goncourt pentru nuvelă".

TE FAC UN INTERVIU?

Cu inteligență, umor și delicatețe, Andrei Pleșu scrie despre "Tehnici ale interviului" (**Dilema veche**, nr. 372), aducând în "discuție" o pățanie a Ioanei Pârvulescu și două chiar ale domniei sale. Cum și în presa culturală interviurile nu lipsesc, dă un... link spre cuvintele lui A.P. Poate le citesc intervievații, interviewerii. ● "Cînd e vorba de interviuri "culturale", derapajele cîte unui gazetar ating cote halucinante. Ceea ce nu se știe e că a pune *întrebări* e o meserie mai grea, uneori, decît a da răspunsuri. E nevoie de o bună cunoaștere a domeniului la care te referi, de o bună cunoaștere a omului căruia i te adresezi, de un bun dozaj între curiozitatea personală și cea, presupusă, a publicului pentru care lucrezi. Fără aceste minime pre-condiții riști ridicolul, sau grosolănia, la fiecare pas." ● Și iată unul dintre posibilele ghinioane ale vieții de vedetă culturală: "O altă domnișoară, activă în presa economică, mi-a trimis, zilele trecute, o puzderie de întrebări, gîndite să lămurească

relația scriitorului cu banii. 70% dintre întrebări sînt de tipul "Cîți bani v-a adus *Minima Moralia*?", "Care sînt tirajele totale ale volumelor scrise?", "Cîți bani ați cîștigat din scris înainte de 1989?" etc. Într-o scrisoare ulterioară, domnișoara mă asigură că nu așteaptă răspunsuri contabile. Dar de care? Cum se răspunde metafizic la întrebările cu pricina? E drept, interviul includea și cîteva teme "subțiri": dacă banii aduc fericirea sau dacă am făcut vreo "nebunie" cu banii cîștigați. Fapt e că am refuzat interviul, cum aș fi refuzat și un interviu despre oină, dioptrii sau tipuri de chiftele. Mă tem că domnișoara s-a supărat. Poate am s-o invit, totuși, la o tacla: să vorbim nițel despre prețul pantofilor, despre salariul dumisale și despre ce-a simțit cînd a mîncat prima savarină."

DIABOLUL DIN PIEPTUL UNUI SINUCIGAȘ

Am descoperit în revista **Argeș** (nr. 3/2011) un fragment din jurnalul unui scriitor-personaj aparte în literatura română contemporană: Liviu Ioan Stoiciu. Întrucît LIS povestește cîteva întîmplări personale ieșite din comun, care pe unii îi vor face să miște des din gene, ducem și noi mai departe... enigma sa. Iată: "Eram în 27 iulie 2006. În timp, ce a putut să însemne? În afara unei coincidențe strict-autentice ciudate, nimic. Obsesia sinuciderii (care dura la mine de șase-șapte ani, zi de zi) n-a scăzut în intensitate nici după ce am atins cele cinci izvoare energetice, din contră. Însă, nefericit, pe 29 decembrie 2006 am avut accident de mașină în Suceava (cu stricăciuni pentru mașină, o tânără a pus frână brusc în fața mea) și pe 2 ianuarie 2007 am văzut, pentru prima oară, în clarobscur, Diavolul, în preajma Mănăstirii Putna (ochii lui roșii distrăgându-mi atenția, am avut parte de un accident groaznic la genunchiul stîng, nu mai reiau amănuntele, dar am trăit într-adevăr senzația că am avut acces la semnificațiile dezvăluirii unei noi dimensiuni; am avut accidentul cu cinci minute înainte de a fi primit de Părintele Stareț Melchisedec la spovedanie, atenție; la București, în spitalul care m-a operat la genunchi, am auzit Diavolul din pieptul unui sinucigaș, pe cuvînt de onoare, și n-am putut să dorm 12 zile, imediat ce așipeam, mă sufocam brusc și treceam pe lumea cealaltă, așa că mă trezeam înnebunit de groază, abia după ce mi-a venit un călugăr de la Mănăstirea Putna la căpătâi, în spital, și a alungat prezența Diavolului prin rugăciuni, am reușit să adorm). Să fie această coincidență legată de accesul la o mare putere, subliniat de D. Hristenko? În orice caz, a avut dreptate cînd a scris că poposirea la cele cinci centre energetice din Bucegi "poate schimba viața". În mod enigmatic, automat, m-am lecuît de obsesia sinuciderii după accidentul avut la Mănăstirea Putna, adică pur și simplu mi s-a schimbat viața... În rest, mă complac în aceeași mediocritate cotidiană. De fapt, de aceea eram obsedat de sinucidere, din cauza acestei mediocrități cotidiene în care mă complac. Adică, n-am rezolvat nimic prin faptul că am scăpat (pentru alți șase-șapte ani, probabil) de obsesia sinuciderii, de presiunea astrală asupra vibrațiilor mele. Alceva ar fi fost dacă aș fi reușit să mă concentrez după 2006 la un mare proiect. De unde?"

ROȘIORII DE VEDE

DA – SEIN JULIA H. KAKUCS

Citesc o carte care m-a surprins. M-a surprins în primul rînd deoarece a sosit prin poștă: un cadou de la un fost coleg de școală, de la un prieten. M-a surprins autoarea: Annemarie Podlipny, soția pictorului Iuliu Podlipny. Această carte a vieții lor - paralele și comune - a scris-o la 70 de ani în memoria artistului, creînd un tablou propriu, foarte personal, al locurilor de care au fost și au rămas legați. Am întîlnit-o pe Annemarie de mai multe ori în timpurile mele timișorene. Lucrase la Muzeul Banatului... fără să o cunosc, ceea ce regret acum citindu-i rîndurile. Acest volum intitulat simplu "DA-SEIN" (aș traduce liber "A fi prezent") o dezvăluie în toată sensibilitatea și inteligența ei. Prezenți în timpul și locul lor geografic, dînd dovadă de mult curaj civic și putere de creație, Annemarie și Iuliu Podlipny

cuceresc prin modul natural, uman de a privi societatea și de a reacționa la evenimentele istorice petrecute în timpul vieții lor. În preajma și în timpul celor două războaie mondiale în Europa ar fi fost multe ocazii de a-ți demonstra integritatea sufletului și a gîndirii. Câți au făcut-o?

Iuliu Podlipny s-a dovedit a fi un rebel, un "străin" luptînd pentru un pașaport acasă. Întregul aspect suprealist al unei realități absurde... Amîndoi ne dovedesc posibilitatea de a supraviețui cu demnitate și în condiții deosebit de vitrege. Concluzia autoarei - "Am trăit timpul nostru cu maximum de intensitate posibilă, am luptat, am suferit și ne-am bucurat de tot frumosul ce ne-a fost dat" - este pe lîngă o privire în trecut și un impuls adresat generațiilor viitoare.

MUSS I DENN...?* PETRU UMANSCHI

Pe 1 mai 1967 are loc o frumoasă poveste de dragoste fără de care, să recunoaștem, istoria muzicii rock universale ar fi fost infinit mai săracă. Faptul că ne permitem s-o aducem iar în atenție se justifică prin dorința ca aceasta să fie cunoscută și de cei mai tineri cititori ai rubricii, care – să zicem – la data celor relatate nu erau nici măcar născuți. Regina noastră se cheamă Priscilla și-l va înfîlmi pe Rege în toamna lui 1959 în... Europa, în stațiunea Bad Neuheim, unde trăia împreună cu familia. Priscilla avea paisprezece ani și era elevă de liceu în acest colț de lume, grație faptului că maiorul Joseph Beaulieu din serviciul Armatei Americane fusese repartizat să-și îndeplinească aici atribuțiile pentru Unchiul Sam. Taman în unitatea menționată ajunsese să fie repartizat din Graceland (United States) proaspăta vedetă rock americană Elvis Presley, la acea dată deja familiarizat cu gloria și fetele cu alură de majorete ce-i făceau semne din "pink Cadillac"-uri. Încă din 1957, Presley "mușcase" din tortul succesului după apariția piesei "Jailhouse Rock", care făcea furori în clasamentele din lumea întreagă. Începuse perioada în care posterele cu Elvis tapetau camerele adolescentelor (mai ales) americane, dar ele, adică posterele, își aflau locul mai ales sub "lovely pillows", pernutele domnișoarelor. Nu putem afirma cu certitudine că Priscilla se numărase chiar de la început printre admiratoarele lui Elvis, ea fiind pe atunci micuță, dar va fi, cu siguranță, după câțiva ani...

Vom "sălta", cu voia dumneavoastră, o perioadă de timp de la cea asupra căreia insistăm acum, pentru ca să nu credeți cumva că totul a mers "ca pe roate" în acest *fairy tale* al cavalerului de la Memphis, al cărui succes era unul de invidiat. Ne întoarcem la perioada în care entuziasmul înnoirilor muzicale se interfera cu atitudinea potrivnică încercării de a practica schimbări în sistem. Mulți vedeau în apariția lui Elvis un atentat la pudoare și condamnau mișcările lascive, insinuante, ale cântărețului, veritabile provocări spre decadența tinerilor. Ca să fim bine înțeleși, vom oferi exemplul unui sistem de comerț total bulversant. În fața unui magazin de mașini s-a ajuns să poată fi citit un *banner* precum următorul: "Dacă veți cumpăra de la noi o mașină, ne angajăm ca în prezența dumneavoastră, în fața magazinului, să spargem un număr de 50 de albume cu Elvis Presley, plătite de firma noastră". Din păcate, nu deținem evidența acestei afaceri, dar bănuim că a fost extrem de păguboasă. În altă ordine de idei, am aflat că existau fanatici care mînceau (!!!) la propriu discurile lui Elvis, deși – așa cum știți – ele erau fabricate din vinil, nicicum din marțipan. Mulți spuneau că Elvis nu suportă zborul cu avionul, iar atunci cînd a acceptat să urce la bordul unui avion, a făcut-o după ce a dat gata cîteva platouri speciale, cu unt de arahide, peste care se pudraseră sute de grame de analgezice inodore și incolore, dar apte de a-l face imun la stresul înălțimilor (la propriu).

* Singurul titlu german din repertoriul lui Elvis.

VENIND DINSPRE NORD

Urmare din pagina 2

Acele versuri, mai toate antologice, m-au convins de la prima lectură că avem în față un poet adevărat, cu o voce proaspătă și nouă, în stare să treacă dincolo de mode și timp".

3. Vremea mărturiilor. Universitatea din Cluj are o istorie senzațională, îmi permit să scriu aici. Vocație de întemeietori au avut toți cei care, între 1919 și 1947, au creat o Universitate, un stil de a fi în cultură, un fel de a învăța și de a educa. Fisura de la 1948 nu a fost acoperită foarte ușor, dar devoțiunea față de profesori – de pedagogi –, solidaritatea cu Instituția au rămas. Noi veniți, cei care puteau să restituie Universității statutul ei, au început prin literatură; literatura era culoarul pe care se putea respira un pic mai ușor în anii cincizeci, la începutul anilor șaizeci ai culturii române. Filiala Uniunii Scriitorilor, revista "Steaua" asigurau autoritate și succes. Puteau susține anumite proiecte. Mulți universitari au început prin a fi scriitori sau, cel puțin, au încercat să se afirme legați de mediile literare "noi". Fără să abandoneze alianțele literare ofertante, au realizat, prin universitate, stabilizarea tradiției culturale clujene. Au devenit modele pentru studenții din care și-au ales "universitarii". Mircea Zăciu, de pildă, a fost un astfel de model. "Cine îl cunoaște cât de cât pe profesorul Mircea Zăciu, scrie Ion Pop (

Însemnări din deceniul

"satanic") știe cât de atras de "societate" este acest om foarte selectiv și exigent în relațiile cu ceilalți, cel puțin rezervat față de prezențele inoportune, sau preferând unei false comunicări retragerea solitară. Cititorii criticului literar au putut simți la fiecare lectură a cărților sale această profundă nevoie de dialog nu doar cu operele, ci și cu oamenii din spatele lor, cu lumea în care au trăit".

De ce acest bărbat exemplar al Universității clujene n-a devenit scriitor? De ce a întrerupt, în anumite momente, dialogurile? Mi se pare demn de subliniat faptul că Ion Pop n-a dorit să întrerupă dialogurile, nici cu prietenii lui, nici cu profesorii săi. Nici cu publicațiile de referință ale Universității. Citesc în câteva articole ale prietenilor, ale foștilor colegi ai lui Ion Pop (scriitori/cărturari care au stat lângă el ani în șir, mai multe decenii) că nu l-au văzut pe profesor furios decât o singură dată: atunci când a fost scos la pensie. Atunci când are loc o asemenea excludere, înseamnă că în cultura noastră (și de ce nu, a lumii) au avut loc mutații pe care omul tradițional nu le mai poate suporta în liniște. Și nu le mai poate înțelege. Omul tradițional sau cărturarul datoriei, care a mizat pe ordinea acestei lumi – constructorul venit din Nord ca să definească, nu-i așa, un oraș al culturii.

P.S. Sper că supărarea domnului Profesor a fost pasageră și că putem să ne întoarcem în cea mai bună din lumile posibile.

IMAGINEA EVREILOR

Urmare din pagina 7

Pornind de la această constatare, Cioran analizează cu subtilitate rațiunile persecuțiilor declanșate de naziști împotriva evreilor, considerînd că în spatele lor se ascunde de fapt exasperarea germanilor vizavi de un popor superior prin destin: "Germanii detestau în poporul evreu propriul lor vis *înfăptuit*, universalitatea pe care n-o puteau atinge. Vroiau și ei să fie *alesi*: nimic nu-i sortea acestui statut. Încercînd să forțeze Istoria, cu gîndul ascuns de a ieși din ea și a o lăsa în urmă, au sfîrșit prin a se îngloda în ea și mai rău [...] *Ești ales* ; nu devii ales nici prin voință, nici prin decret. Și cu atît mai puțin persecutîndu-i pe cei care-ți trezesc invidia pentru pactul lor secret cu veșnicia"³².

Incapabili de mediocritate, atrași întotdeauna de extreme, febrili și pătimași, mercantili și mistici, evreii lui Cioran par o semintie de supraoameni, de eroi fascinanți și tragici, hotărîți să-și urmeze pînă la capăt legămîntul inițial, oricît de mare ar trebui să fie prețul de plătit, oricît de lungi ar trebui să fie suferințele îndurate. În comparație cu evreii, ceilalți oameni sînt niște ființe neterminate, aflate încă departe de o eventuală desăvîrșire, ceea ce îi permite lui Cioran să afirme că "numai evreul ratat ne seamănă, este de-al <nostru> : e ca și cum ar fi dat îndărăt, spre condiția noastră, spre umanitatea noastră convențională și efemeră. Să deducem de aici că omul e un evreu ce nu s-a împlinit?"³³

¹ Vezi Z. Ornea, *Anii treizeci. Extrema dreaptă românească*, Editura Fundației Culturale Române, București, 1996, p. 384-416.

² Leon Volovici, *Ideologia naționalistă și «problema evreiască» în România anilor '30*, Humanitas, București, 1995, p. 126.

³ Vezi Marta Petreu, *Un trecut deocheat sau «Schimbarea la față a României»*, Biblioteca Apostrof, Cluj-Napoca, 1999, p. 344.

⁴ Vezi analizele consacrate acestui subiect în Ciprian Vâlcă, *La concurrence des influences culturelles françaises et allemandes dans l'oeuvre de Cioran*, Editura Institutului Cultural Român, București, 2008.

⁵ Vezi Cioran, *Schimbarea la față a României*, Vremea, București, 1936, p. 143.

⁶ Léon Bloy, *Mîntuirea prin evrei*, Institutul European, Iași, 1993, p. 15 : "Dar evreii care se vor naște odată cu Marea Liturghie a celei dintîi Vineri Sfinte nu pot fi nici unul *asemenea* nouă. Întruparea lor tristă, potrivnică vreme de secole oricărei înfrățiri, ne avertizează prea îndeajuns asupra prodigiosului lor statut de excepție între oameni".

⁷ Cioran, *Schimbarea la față a României*, p. 133.

⁸ *Ibidem*, p. 144.

⁹ *Ibidem*, p. 143.

¹⁰ *Ibidem*, p. 143.

¹¹ *Ibidem*, p. 143.

¹² *Ibidem*, p. 144.

¹³ Cioran, *Caiete*, I, Humanitas, București, 1999, p. 62

¹⁴ *Ibidem*, p. 283.

¹⁵ Vezi Cioran, *Caiete*, II, Humanitas, București, 1999, p. 160-161.

¹⁶ Cioran, *Caiete*, I, p. 204.

¹⁷ Cioran, *Caiete*, II, p. 399.

¹⁸ *Ibidem*, p. 228.

¹⁹ *Ibidem*, p. 201.

²⁰ *Ibidem*, p. 253.

²¹ Cioran, *Ispita de a exista*, Humanitas, București, 1992, p. 58.

²² *Ibidem*, p. 58.

²³ *Ibidem*, p. 59.

²⁴ *Ibidem*, p. 67.

²⁵ *Ibidem*, p. 60.

²⁶ *Ibidem*, p. 69.

²⁷ *Ibidem*, p. 69-70.

²⁸ *Ibidem*, p. 71.

²⁹ *Ibidem*, p. 74.

³⁰ *Ibidem*, p. 74.

³¹ *Ibidem*, p. 78-81.

³² *Ibidem*, p. 83.

³³ *Ibidem*, p. 72.

PROOROCK PE NET

BELL BOTTOM BLUES

IOAN PALICI

Muzica rock are deja o istorie glorioasă în spate. Sînt ani buni de la apariția unor înregistrări memorabile, chiar și acelea, cîteodată ajustate fără acordul interpreților, ori pur și simplu trunchiate în numele unor principii cel puțin discutabile. Începînd cu anii '90 din celălalt veac, variante alternative, remixuri, înregistrări uitate ori rătăcite, redescoperite în colecții particulare, înregistrări din concerte private au invadat piața în așa denumitele ediții *de luxe*. *Beatles* au început aceste restituiri cu celebrele *The Anthology*. Dar nu mulți artiști sînt asemenea lor. Cîteodată, din prea mult zel, anumite reeditări adăugite sînt plictisitoare ori de-a dreptul ridicole, parcă ai asculta **Los Butanos** cîntînd odinioară pe scena Căminului Cultural din Sculea.

Nu e cazul albumului **Layla & Other Assorted Love Songs** apărut într-o ediție *de luxe* remasterizată la 40 de ani de la întia lansare. Pe vremurile acelea **Eric Clapton** nu se simțea deloc confortabil cu statutul de vedetă rock. Terminase cu supergrupul *Blind Faith*, înainte cu cei de la *Cream* și, ca să nu-și iasă din mînă, vagabonda cu *Delaney & Bonnie*. Acolo i-a cunoscut pe Bobby Whitlock, Jim Gordon și Carl Radle. Avea să-i răpească pentru un proiect trecut în legendă : **Derek & the Dominos**. Pe lîngă problemele uzuale cu alcoolul și drogurile, pe Clapton l-a trăznit și un amor nebun pentru Pattie Boyd, pe atunci soția lui George Harrison. Melodia care dă titlul albumului îi este dedicată. Înregistraseră cîteva piese cînd în studio a apărut timorat Duane Allman. Compatibilitatea între cei doi ghitariști este perfectă. Mărturie stau melodiile care curg hipnotic. Nimic nu alterează prospețimea și farmecul acestora, inclusiv cele patru decenii scurse de atunci.

Interesant e ce s-a întîmplat cu personajele care au gravitat în jurul aceluia proiect. Pattie s-a despărțit în cele din urmă de Harrison și, după ceva vreme, s-a căsătorit cu Eric. Au stat zece ani, nu prea fericiti, împreună, apoi au divorțat, fără urmași.

Conor, un băiețel născut pe atunci dintr-o legătură pasageră, avea să moară tragic în 1991. **Tears in Heaven** este mărturia zguduitoare a dramei trăită de Clapton. Duane va deveni faimos și rebel alături de *Allman Brothers Band*. Va muri într-un accident de motocicletă în octombrie 1972. Bobby Whitlock, interpretul și compozitorul ultimei melodii de pe **Layla**, o bijuterie ce se cheamă *Thorn Tree in the Garden*, a mai cîntat o vreme alături de ceilalți doi la majoritatea concertelor importante din anii aceia, așteptînd în zadar o reluare a colaborării cu Clapton: mai tîrziu s-a retras undeva la o fermă. La fel a făcut Radle, doar că a murit repede, în 1980. Cam pe vremea aceea Jim Gordon a început să audă voci răsunîndu-i în cap. Nebun, cîtiva ani mai tîrziu și-a omorît mama. De atunci trăiește într-un penitenciar.

* * *

Cui e sătul de electronică, zgomote ambientale, sampling și ritmuri obsedante, îi recomand să asculte un profesionist într-ale blues rockului sudist de talia lui **Warren Haynes**. Personajul se învîrtește de ani buni prin elita muzicienilor, începînd cu mai sus pomeniții **Allman Brothers Band** din care a făcut parte într-a nu știu cîta lor reîncarnare; iar cînd lucrurile au obosit acolo și-au înființat o trupă ce se cheamă **Gov' t Mule**, un trio de forță și expresivitate maxime, pe linia înaintașilor de la *Cream* și *Mountain*. În noaptea cu trecerea în acest mileniu, cînd mulți așteptau sfîrșitul lumii, băieții au pus de-un concert zdravăn — editat pe trei discuri anul trecut și intitulat **Mulennium** — într-o atmosferă electrizantă, trecînd în revistă melodii de suflot din istoria venerabilă deja, a fenomenului rock. Din păcate avea să fie și ultima înregistrare a celor de la *Gov' t Mule* în formula originală. Dar cum vitalitatea și disponibilitatea lui **Warren Haynes** sînt proverbiale anul acesta a revenit cu un dublu set intitulat **Man in Motion**, interpretat cu aceeași tonifiantă și molipsitoare plăcere. De ascultat, întotdeauna, cînd lumea pare că-și iese din balamale.

Ilustrațiile din acest număr reproduc lucrări ale artistului plastic JULIUS PODLIPNY

ORIZONT

Revistă a Uniunii Scriitorilor din România

Redactor - șef: Mircea Mihăieș
Redactor - șef adjunct: Cornel Ungureanu
Secretar general de redacție: Adriana Babeți

Colectivul de redacție: Lucian Alexiu, Paul Eugen Banciu, Dorian Branea, Cristina Chevereșan, Șerban Foarță, Radu Pavel Gheo, Marius Lazurca, Viorel Marineasa, Alina Radu, Robert Șerban, Marcel Tolcea, Ciprian Vâlcă, Daniel Vighi.

Concepție grafică: Alexandru Jakabházi

Paginare și prezentare grafică: Sorin Stroe.
www.revistaorizont.ro e-mail revorizont@gmail.com

REDACȚIA: TIMIȘOARA, Piața Sf. Gheorghe nr. 3,
telefoane: 0256 29 48 93, 0256 29 48 95

Marcă înregistrată: M/00166

Tiparul executat la S.C. "TIM PRESS" S.A. TIMIȘOARA
MANUSCRISELE NEPUBLICATE NU SE ÎNAPŢIAZĂ

ISSN 0030 560 X

ABONAMENTELE SE FAC LA POȘTA ROMÂNĂ,
POZIȚIA 19364 DIN CATALOG

ADRESE LITERARE: MA 02138

CRISTINA CHEVEREȘAN

Cambridge, Massachusetts. Cartier general al intelectualității americane, loc de pelerinaj al celor ce visează la universități precum Harvard și M.I.T. Educație și cultură la vârf, spectacol academic și literar în continuă desfășurare. Biblioteci, librării, anticariate, teatre, cinematogafe, muzee, spectacole, reviste deschid vizitatorului un univers greu de imaginat, din afară, la adevărata valoare și intensitate. Câteva săptămâni sau luni "înăuntru": o experiență, un privilegiu ce merită împărtășite, chiar pe scurt.*

4 OCTOMBRIE HARVARD BOOK STORE

Primă lansare la Harvard Book Store. Încăperea din spate e aranjată pentru eveniment; câteva rânduri de scaune înlocuiesc rafturile și mesele de prezentare ce o umplu de regulă. Găsesc un loc. Studenți, profesori, cititori, rude se recunosc, se salută, glumesc, așteaptă lectura. Afară plouă, înăuntru miroase a ceai; mi-e gândul acasă. E ziua tatei; încă alături de mine, atât de bucuros pentru mine. Gish Jen se apropie de pupitrul de lemn; zâmbește larg, deschide cartea, ne face cunoștință cu noii ei protagoniști. *World and Town*: deși romanul intră de abia mâine în librării, în spațiul privilegiat al HBS fiecare participant și-a achiziționat deja exemplarul. Îndrăgita de Cambridge-ul în care locuiește și de America în și despre care scrie, Jen citește, explică, povestește cu naturalitatea și umorul ce-i animă personajele. Anecdotele îmi vor stăruia în minte; știu la ce să mă aștept și anticipez cu nerăbdare. Atmosfera e degajată, publicul - dornic de discuții. Eu, ciudat, nu mă simt deloc străină. Plec spre mansardă zâmbind, cu promisiunea unui interviu. O primă zi bună în Harvard Square.

8 OCTOMBRIE HARVARD BOOK STORE

Henry Louis Gates Jr. și o dublă lansare. Pentru publicul larg, numele criticului se leagă de arestarea sa accidentală în 2009 - pentru pătrundere prin efracție în propriul domiciliu! -, urmată de intervenția președintelui Obama. Consacrarea academică i-o aduseseră cu mult înainte volume ca *The Signifying Monkey*, unul dintre cele mai importante studii teoretice dedicate tradiției culturale și literare afro-americane. Deși faima îl precede, îi lipsește afectarea. Din glumă în glumă se conturează profilul, ambițiile, speranțele tânărului ce visa la Ivy League și avea să devină primul american de culoare recompensat cu o bursă Mellon. De mic iubitor de cărți și hotărât să le scrie, Gates nu se mulțumește cu notorietatea eseurilor sale. Se apropie de oameni, îi cunoaște, îi studiază.

Tradition and the Black Atlantic și *Faces of America* sunt volumele-vedetă ale serii. Analizând diaspora africană prin prisma războaielor culturale ale contemporaneității, primul constituie o generoasă invitație la dialog. Rezultat din pasiunea inițiatorului pentru genetică, al doilea reunește poveștile cu celebrități și strămoși îndepărtați prezentate într-o serie de documentare PBS. Proiectul explorează diversitatea americană trasând arborii genealogici ai unora dintre cele mai interesante figuri ale momentului. Yo-Yo Ma, Eva Longoria, Stephen Colbert sau Meryl Streep au răspuns provocării de a se redescoperi: entuziast, Henry Louis Gates Jr. îi aduce laolaltă și în această seară, invocându-i cu recunoștință și umor. Râsete, aplauze, atmosferă de familie intelectuală.

19 OCTOMBRIE BRATTLE THEATER

Cinematograful de artă de pe Brattle Street găzduiește, contra cost, lecturi publice ale scriitorilor de top. Nicole Krauss, titrata autoare a *The History of Love* (Istoria iubirii),

soția nu mai puțin cunoscutului Jonathan Safran Foer, citește din cel mai recent - și îndelung așteptat - roman al său: *The Great House*. Nominalizată la distincțiile Orange, Médicis și Femina, câștigătoare a premiului internațional William Saroyan și a celui pentru cea mai bună carte străină în Franța, proaspăt inclusă de *The New Yorker* între cei mai buni douăzeci de scriitori sub patruzeci de ani, Nicole cucerește prin delicatețe și fragilitate. Vorbește despre segmentele romanului, explicându-le proveniența.

Aflăm, de exemplu, cum istoria unui birou, prezent în interiorul propriei case și într-o povestire publicată în *Harper's Magazine*, a ajuns să deschidă noua carte. Întrebări, neliniști, etape proprii se regăsesc în profilul spiritual al personajelor. Lectura dezvăluie o siguranță, o precizie a scrisului provenite, spune Krauss, din exercițiu și continuă șlefuire. Staff-ul HBS face o selecție rapidă dintre bilețelele cu întrebări venite din public. "Ce povești le citești copiilor?" Ochii femeii se umplu de lumină; după eveniment, se întoarce imediat acasă, la New York. Sala se regroupează ordonat, în așteptarea autografelor. O felicit, îmi spune că drepturile de traducere pentru România au fost cumpărate deja. Ieșind, mă uit pe prima pagină: "Îți mulțumesc, Nicole".

22 OCTOMBRIE BRATTLE THEATER

Seară cu biletele demult epuizate. Jumătate de oră înaintea deschiderii porților, oameni cumiți, la rând. Majoritatea cu două-trei cărți ale lui V.S. Naipaul, protagonistul serii de lectură; visează la autografe. Vrând să-mi surprind o prietenă ce tocmai i-a dedicat parte a unui doctorat, am achiziționat două volume de la *The Raven*. Dezbateri pe trepte: oare cum arată incursiunea în teritoriul african (mai multe volume de non-ficțiune vizau India)? Se vorbește în șoaptă: e laureatul Nobelului 2001! Înăuntru, tânărul de lângă mine mă întreabă dacă știu că Naipaul își agresa partenerile; îmi arată, pe BlackBerry, ce citise. Îl interesează, totuși, mai mult volumul; nu e specialist în literatură dar are familie în Coasta de Fildeș, una dintre țările incluse în "travelogue", alături de Africa de Sud, Gabon, Ghana, Nigeria, Uganda.

Aproape douăzeci de minute, Naipaul citește fragmente despre supraviețuire, credință și ritualuri de inițiere în pădurile din Gabon. Urmează dialogul cu editorul său de la Knopf, George Andreou, ghid grijuliu prin operă în general și *The Masque of Africa: Glimpses of African Belief* în particular. Cultura, tradiția, religia statelor africane se dezvăluie în discuția serioasă și bine calibrată; nu lipsesc considerațiile socio-politice, nici cele referitoare la publicații, premii, recenzii. Sfătos, rezervat dar nu inaccesibil, Naipaul face față întâlnirii în ciuda sănătății subrede. Din principiu, nu personalizează autografele; semnează deasupra titlului și îmi spune, zâmbind, că dentista lui e româncă.

9 NOIEMBRIE BRATTLE THEATER

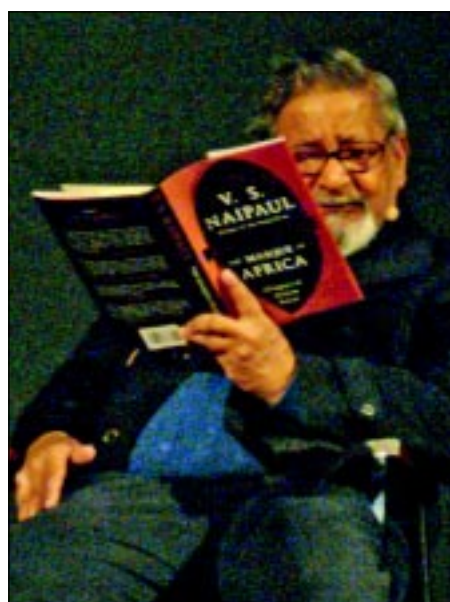
Îl urmăresc pe Paul Auster de multă vreme, cu interes crescând. Am scris cu plăcere despre romanele recente; când eram la facultate, *The New York Trilogy* (*Trilogia New*

Henry Louis Gates Jr.

Nicole Krauss

V.S. Naipaul

Paul Auster

York-ului) era pe buzele tuturor. Acum îmi fascinează studenții. Mi-e greu să cred că stă în carne și oase, în picioare, la doi metri în fața mea. Privește din când în când în sală peste ochelari, în lumina difuză a unei lămpi de carte. Fără însoțitori, decoruri, artificii, umple scena. "*Sunset Park* se petrece acum: în toamna lui 2008 și primăvara lui 2009, când scriam cartea. Ea sare de la un personaj la altul, deci voi face și eu o lectură ce trece de la un capitol la altul". Așa încep trei sferturi de oră cu pasaje atent alese, explicații (minimale) ale contextului și un traseu prin Brooklyn ce-ți dă sentimentul cunoașterii în profunzime.

Niciun cuvânt în plus, nicio digresiune; un Auster sobru citește cu glas ușor tabagic în fața unicului public căruiua își va prezenta romanul în afara New York-ului. Ascultând, mi se confirmă suspiciunea: cartea pare mult mai personală, mai preocupată de intimitatea protagoniștilor decât anterioarele experimente narative. Rețin un fragment, o voce feminină; îmi propun să caut și să (re)citesc de îndată ce ajung acasă. Extrem de prolific, tradus și în România contra-cronometru, Auster refuză poleiala V.I.P.-urilor de carton. Nu încearcă să fie simpatic, nu curtează cititorii Cambridge-ului literar, nu vânează celebritate sau recorduri de vânzări. A venit printre prieteni, se retrage la prieteni, fără compromisiuri. Scrisul vorbește de la sine.

29 NOIEMBRIE FIRST PARISH CHURCH

La final de noiembrie, biserica din colțul lui Massachusetts Avenue cu Church Street își deschide porțile publicului literar. Dialogul lui Salman Rushdie cu Maria Tatar, șefa catedrei de folclor și mitologie de la Harvard, e anunțat de mult timp, celebritatea mondială a autorului plasând evenimentul printre

capetele de afiș ale sezonului. Ținând în mână biletul achiziționat din prima zi, ajung cu aproape o oră mai devreme. Sunt deja a treizecea! Întuneric, frig; faimoasa iarnă de New England se apropie cu pași mari. Suntem copleșiți de istorie: lângă noi, cimitirul ce datează de la 1635 adăpostește revoluționari de la Lexington și Concord. Liniște respectuoasă, deși o mulțime impresionantă înconjoară insula de verdeată. Îmi amintesc Târgul de Carte din octombrie: în Copley Square, sute de oameni înfruntau cu stoicism vântul tăios, așteptându-și rândul la cultură.

Rushdie își face apariția cu siguranța protagonistului de spectacol. *Fatwa* nu mai pare a apăsa publicul avid de noile povești din *Luka and the Fire of Life* (*Luka și Focul Vieții*). Continuare a îndrăgitelor aventuri ale lui Harun, cartea dedicată unuia dintre fii îl îndeamnă pe scriitor să vorbească despre familie. Interlocutarea îl provoacă la o discuție despre temele existențiale ce pot fi dezvoltate cu asupra de măsură și onestitate într-o carte "pentru copii". În paralel, Rushdie insistă pe magia limbajului. Dacă *Haroun and the Sea of Stories* (*Harun și Marea de Povești*) era structurată pe principiul fluidității, noul volum preia asocierea dintre viață și flacără. Autorul trece în revistă mitologii, zei, simboluri, răspunde la întrebări, recită pe nerăsuflăte *Jabberwocky*-ul lui Lewis Carroll (îl înregistrez!), smulge aplauze și râsete ("Eu am studiat la celălalt Cambridge; ceva mai vechi...")

Istoria, politica, literatura se regăsesc în conversația îmbogățită de spectatori pregătiți cu idei, curiozități, note de lectură. "La tinerete, trebuie să mimezi înțelepciunea; la bătrânețe - energia", se răsfăță un Rushdie inepuizabil. Seara se încheie aproape pe neașteptate; privind înapoi, îi realizez densitatea.

* Bursă de cercetare Fulbright Senior, Harvard University (octombrie 2010 - ianuarie 2011)